

Selma Lagerlof
Legende o Kristu

Selma
Lagerlöf

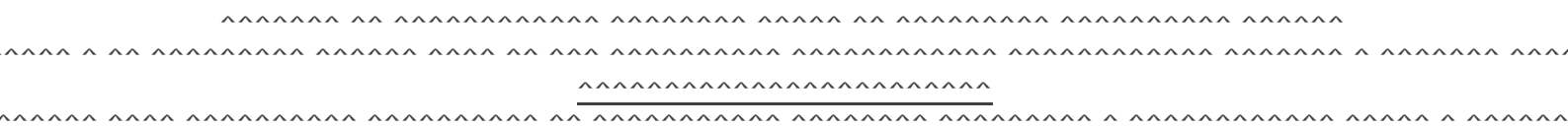
Legende o Kristu

Sa švedskog prevela:
Branka Horvat

Prijevod redigirao:
Zvonimir Bulaja

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΖΗΤΟΥΝΤΕΣ ΑΣΥΛΟΥ

Sadržaj

Sveta noć	3
Careva vizija	7
Zdenac mudraca	11
Betlehemska djetešce.....	16
Bijeg u Egipat.....	28
U Nazaretu	32
U hramu	35
Marama svete Veronike.....	43
Crvenać	70
Spasitelj i sveti Petar	74
Sveti plamen	80
Rječnik	100

Sveta noć

Kad mi je bilo pet godina, doživjela sam veliku žalost. Ne pamtim da bih otad bila doživjela veću.

Bijaše to kad je umrla moja baka. Dotad je ona svakog dana sjedila u velikom naslonjaču u svojoj sobi i pričala priče.

Ne sjećam se drugačije nego da je baka sjedila tamo i pričala od jutra do mraka, a mi djeca sjedili smo tiho kraj nje i slušali. Bijaše to prekrasan život. Nije bilo djece koja bi živjela tako lijepo kao mi.

O svojoj baki ne pamtim mnogo. Sjećam se tek da je imala lijepu snježnobijelu kosu, da je hodala vrlo pognuto, te da je neprestano sjedila i plela čarapu.

Sjećam se još da je uvijek, kad bi ispriповjedila koju priču, običavala položiti ruku na svoju glavu, i tad bi rekla: — A to je sve tako istina kao što ja vidim tebe, a ti mene.

Spominjem se također da je znala pjevati lijepe pjesme, ali to nije činila svaki dan. Jedna od tih pjesama pjevala je o nekom vitezu i morskoj djevici, a pripjev joj je bio: — Tako je hladan, tako je hladan vjetar sa širokog mora.

Zatim se spominjem jedne male molitve koju me je naučila, i jednoga stiha iz psalama.

Tek se blijedo i nejasno sjećam svih onih priča koje mi je pripovijedala. Samo jedne jedine od njih sjećam se tako dobro da bih je mogla pripovijedati. To je neka mala priča o rođenju Kristovu.

Vidite, to je gotovo sve što još znam o svojoj baki, osim onoga čega se najbolje sjećam, naime velike žalosti kad je umrla.

Sjećam se jutra kad je naslonjač u kutu stajao prazan, te nije bilo moguće shvatiti kako će se dan moći završiti. Toga se sjećam. To neću nikada zaboraviti.

Sjećam se i toga kako su nas djecu odveli onamo da pokojnici poljubimo ruku. A mi smo se bojali to učiniti, ali nam je uto netko kazao da sad posljednji put možemo zahvaliti baki za sve ono veselje koje nam je pružala.

I sjećam se kako su se iz kuće izvezle pjesme i priče zakucane u dugi, crni lijes, i da se nikada više nisu vratile.

Sjećam se da je nečega iz života nestalo. Bijaše kao da su se zaklopila vrata u jedan prekrasan začarani svijet u koji smo prije smjeli ulaziti i izlaziti. A sad nije bilo više nikoga tko bi umio otvoriti ta vrata.

Sjećam se da smo se mi djeca tako malo-pomalo naučila igrati s igračkama i lutkama te živjeti kao i druga djeca, pa se tako moglo pričinjati da nam baka ne nedostaje i kao da je se više i ne sjećamo.

Ali još i danas, nakon četrdeset godina, dok tako sjedim i sabirem priče o Kristu koje sam čula tamo na Istoku, budi se u meni mala priča o Isusovu rođenju koju je običavala pričati moja baka. I mene podilazi želja da je još jednom ispriповјedim, te da i nju uvrstim u svoju zbirku.

* * *

Bijaše to jednom na Božić; svi su se bili odvezli u crkvu osim bake i mene. Držim da smo nas dvije bile u cijeloj kući same. Mi se nismo mogle povesti s ostalima, jer je jedna od nas bila premlada, a druga prestara. I bijasmo obje žalosne što se nismo mogle odvesti k ponoćki i što nismo mogle vidjeti božićna svjetla.

Ali dok smo tako osamljene sjedile, baka je stala pričati.

— Bijaše jednom jedan čovjek — reče ona — koji je izašao u mrklu noć da posudi ognja. Išao je od kuće do kuće i svagdje je pokucao. »Dragi ljudi, pomozite mi!« govoraše on. »Moja je žena upravo rodila djeteta, pa moram upaliti vatru, da nju i mališa ugrijem!«

Bila je međutim kasna noć, tako da su svi ljudi spavali i nitko mu nije odgovarao.

I taj je čovjek išao i išao. Napokon ugleda u velikoj daljini sjaj ognja. I on se uputi u tom smjeru i opazi da vatra gori na otvorenu polju. Mnoštvo bijelih ovaca ležalo je oko vatre i spavalo, a jedan je stari pastir bdio nad stadom.

Kad je onaj čovjek koji je htio posuditi vatru došao do ovaca, opazi kako do pastirovih nogu tri velika psa leže i spavaju. Kad je došao, probudila su se sva tri i otvorila svoje ogromne ralje, kao da žele zalajati, ali se nije mogao razabrati nikakav glas. Čovjek je vidio kako im se kostruši dlaka na hrptu, vidio je kako se njihovi oštri zubi sjaje u svjetlosti ognja, i kako navaljuju na nj. Osjetio je da se jedan od njih ovjesio o njegovu nogu, a jedan o ruku, i da mu jedan visi o vratu. Ali čeljusti i zubi kojima su psi htjeli ujesti nisu im se pokoravali, pa taj čovjek nije pretrpio ni najmanje boli.

Sad je čovjek htio poći dalje, da nađe ono što mu je trebalo. Ali ovce su ležale jedna do druge, tako zbijeno, leđa uz leđa, da se nije mogao maknuti naprijed. Tada čovjek zakorači na leđa životinja i stane se preko njih primicati vatri. I nijedna se od životinja nije ni probudila ni trgnula.

Dotle je mogla baka pričati nesmetano, ali sad se ja više nisam mogla uzdržati a da je ne prekinem.

— A zašto se nisu trgnule, bakice? — upitam ja.

— To ćeš za časak već saznati — reče baka i nastavi svoju priču.

— Kad je čovjek stigao gotovo do vatre, digne pastir glavu. Bijaše to neki stari, mrzovoljni čovjek, koji je bio otresit i tvrd prema svim ljudima. A kad je vidio kako se približava stranac, pogradi dugačak šiljati štap, koji je obično držao u ruci kad je pasao svoje stado, te ga baci prema njemu. I štap pojuri zviždeći upravo na čovjeka, ali prije nego što ga pogodi, uzmakne na stranu i projuri pokraj njega, daleko u polje.

Kad je baka dospjela tako daleko, ja je i opet prekinem. — Bakice, a zašto štap nije htio udariti čovjeka? — Ali baki ne bijaše ni nakraj pameti da mi odgovara, nego nastavi svoju priču.

— Uto stigne čovjek do pastira i reče mu: »Dobri prijatelju, pomози mi i pozajmi mi malo vatre. Moja je žena upravo rodila djetеšce, pa moram naložiti vatru, da nju i mališa ugrijem.«

Pastir bi bio najradije rekao ne, ali kad je pomislio na to da psi nisu mogli naškoditi ovom čovjeku, da ovce nisu pred njim pobjegle i da ga njegov štap nije htio oboriti, postane mu malo tjeskobno, te se nije usudio odbiti strancu ono što je želio.

»Uzmi koliko ti treba«, reče on čovjeku.

Ali vatra bijaše gotovo dogorjela. Nije bilo više ni cjepanica ni grana, nego tek velika hrpa žara, a stranac nije imao ni lopate ni posude u kojoj bi mogao nositi žarki ugljen.

Kad je pastir to vidio, reče ponovno: »Uzmi koliko ti treba!« I radovao se što čovjek ne može sa sobom ponijeti vatre. Ali čovjek se sagne, zagrabi golim rukama ugljen iz pepela i stavi ga u svoj ogrtač. A ugljen nije opržio ni njegove ruke, kad ih se dotaknuo, niti je zapalio njegovu kabanicu, nego ga čovjek ponese kao da su orasi ili jabuke.

Ali sad je priča bila po treći put prekinuta. — Bakice, zašto ugljen nije htio opržiti čovjeka?

— To ćeš već čuti — reče baka i stane pripovijedati dalje.

— Kad je taj pastir, koji je bio tako zao i mrzovoljan čovjek, sve to vidio, stane se sam u sebi čuditi: Kakva noć to mora biti, kad psi ne grizu, ovce se ne plaše, koplje ne ubija, a vatra ne prži? On pozove stranca natrag i reče mu:

»Kakva je to noć? I kako to da je sve prema tebi milosrdno?!«

Tada reče čovjek: »Ja ti to ne mogu reći, ako sam ne vidiš!« I on htjede poći svojim putem, da što brže naloži vatru i ugrije ženu i dijete.

Ali pastir tada pomisli da ipak neće tog čovjeka pustiti sasvim s vida prije nego što sazna što sve to znači. On ustane i pođe za njim, dok ne dođe tamo gdje je stranac stanovao.

Sad vidi pastir da taj čovjek nema ni kolibice da u njoj stanuje, nego mu žena i dijete leže u spilji, gdje nema ništa osim golih hladnih stijena.

I pastir pomisli da bi se jadno nevino djetеšce moglo tamo u spilji smrznuti, pa ga, premda je bio okrutan čovjek, ipak to gane i on odluči pomoći djetetu. I skine s ramena svoju torbicu, te izvadi iz nje mekano, bijelo ovčje runo. Dade ga čovjeku i reče mu neka na nj položi dijete.

Ali u isti čas kad je pokazao da može biti milosrdan, otvore mu se oči i on ugleda ono što prije nije mogao vidjeti, i začuje ono što prije nije mogao čuti.

Opazi kako uokolo njega stoji gusti krug anđelčića sa srebrnim krilima. I svaki od njih drži u ruci harfu, i svi pjevaju glasno da se ove noći rodio Spasitelj koji će svijet izbaviti od grijeha.

Tada shvati zašto je noćas sve toliko radosno, da neće nikomu ništa našao učiniti.

I nisu samo oko pastira bili anđeli, nego ih je vidio posvuda. Sjedili su u spilji, sjedili su i na brijegu, letjeli pod nebom. U velikim su skupinama dolazili putem i, kako su prolazili, zaustavljali bi se i dobacivali po koji pogled djetetu.

I vladala je sama radost i veselje i pjev i svirka, i to je on sve vidio u tamnoj noći u kojoj prije nije mogao ništa razabrati. I tako se radovao što su mu se otvorile oči, da je pao na koljena i stao hvaliti Boga.

A kad je baka stigla s pričanjem tako daleko, uzdahne i reče: — Ali ono što je vidio pastir mogli bismo i mi vidjeti, jer u svakoj božićnoj noći lete anđeli pod nebom, samo kad bismo ih mogli opaziti. —

I tada položi baka svoju ruku na moju glavu i reče: — Upamti ovo, jer je to tako istina kao što ja vidim tebe, a ti mene. Ne treba svjetiljki i svjetla, i ne stoji to do sunca i mjeseca, nego trebamo imati oči koje mogu ugledati slavu Božju.

Careva vizija

Dogodilo se to u vrijeme dok je August bio car u Rimu, a Herod kralj u Jeruzalemu.

Tada se vrlo velika i sveta noć spustila dolje na zemlju. Bijaše to najtamnija noć koju je ikad itko vidio. Moglo bi se bilo pomisliti da je cijela zemlja propala u kakav podzemni podrum. Nije bilo moguće razlikovati vodu od kopna, te se nije mogao naći put ni na najpoznatijoj cesti. A nije ni moglo biti drugačije, budući da nijedna zraka svjetlosti nije dolazila s neba. Sve su zvijezde ostale doma, u svojim vlastitim kućama, a lijepi mjesec bijaše odvratio svoje lice.

Mir i tišina bijahu tako duboki kao i tama. Rijeke su zastale u svom tijeku, vjetar nije puhao, čak je i samo jasikino lišće prestalo podrhtavati. Da se je tko prošetao uz morsku obalu, bio bi vidio da valovi više ne udaraju o pijesak; a da se je tko uputio u pustinju, pijesak ne bi bio zaškripio pod njegovim nogama. Sve bijaše tako nepomično kao da se pretvorilo u kamen, kao da neće uznemirivati svetu noć. Trava nije mogla rasti, rosa nije mogla padati, a cvijeće se nije usuđivalo izdisati svoj miris.

U toj noći divlje zvijeri nisu tragale za svojim plijenom, zmije nisu ujedale, a psi nisu grizli. A najdivnije od svega bijaše to što ni nežive stvari nisu htjele ometati svetost te noći time što bi se dale upotrijebiti za kakav zao čin. Nijedan otpirač ne bi bio mogao ući u ključanicu, i nijedan nož ne bi nikako bio prolio ni kapi krvi.

U Rimu je upravo za te noći mala skupina ljudi izlazila iz carske palače na Palatinu te je udarila preko Foruma putem koji je vodio na Kapitolij. Upravo kad je dan završavao, senatori su upitali imperatora ima li što protiv toga da mu na Svetom brdu rimskom podignu hram. Ali August nije odmah na to pristao. Nije znao hoće li to biti pravo bogovima, da i on ima hram pokraj njihovih hramova, te im je odgovorio da najprije želi da se njihova želja potvrdi time što će žrtvovati noćnu žrtvu svome geniju. Bijaše to sada on koji je, praćen nekolicinom vjernih prijatelja, polazio izvršiti svoju žrtvu.

August je dao da ga nose u njegovoj nosiljci, budući da je već bio star, te je za njega bio velik napor penjati se mnogim stepenicama što vode na Kapitolij. On sam držao je kavez sa žrtvenim golubovima. Nisu ga pratili ni svećenici, ni vojnici, ni senatori, nego tek njegovi najbliži prijatelji. Bakljonoše su stupali ispred njega, da rasvjetljuju put u noćnoj tmini, a otraga su ga slijedili robovi koji su nosili tronog, noževe, ugljen, svetu vatru i sve drugo što je potrebno kod žrtvovanja.

Putem je imperator veselo čavrljao sa svojim pratiocima, pa zato nitko od njih nije primijetio tu beskrajnu tišinu i mir noći. Samo kad su stigli do najvišeg vrha kapitolijskog brda i praznoga mjesta na kojem su namjeravali podignuti hram, bilo je tako mračno kao da se nešto neobično zbilo.

To nije mogla biti noć slična svim drugima, jer su na samom rubu litice ugledali nešto neobično čudno.

Ispočetka su mislili da je to jedan stari šuplji maslinov panj. Također im se pričinilo da se jedan stari kameni kip s Jupitrova hrama spustio na pećinu. Napokon, postalo im je jasno da to može biti tek stara sibila.

Nikad još nisu ugledali ništa tako staro, tako istrošeno od vremena i tako gromadna lika. Ta stara žena ulijevala im je poštovanje. Da tu nije bilo imperatora, oni bi svi bili pobjegli svojim kućama.

— To je ona — šaputali su jedan drugome — koja je živjela toliko godina koliko ima zrna pijeska na njenoj rodnoj obali. Zašto je ona izašla iz svoje spilje upravo noćas? Što ona proriče za imperatora i za carstvo? Ona koja piše svoja proročanstva na lišće s drveća i zna da će vjetar odnijeti riječi proroštva onoj osobi kojoj su namijenjene.

Bili su tako prestrašeni da bi bili pali na koljena i pritisnuli čela prema zemlji, da se je sibila samo pomaknula. Ali ona je sjedila tako mirno kao da je bez života. Popevši se na najkrajnji vrh litice i zasjenjujući oči rukom, zurila je vani u noć. Sjedila je ovdje kao da se popela ovamo gore na brdo zato da može jasnije vidjeti nešto što se događalo daleko, daleko. Ona je mogla vidjeti stvari čak i u ovoj noći.

U taj čas opazi imperator i čitava njegova pratnja kako je mrak dubok. Nijedan od njih nije mogao vidjeti pred sobom toliko koliko mu je široka ruka. A kakav je samo mir. Kakva tišina. Nisu čak mogli čuti ni mukli šum Tibera. Činilo se da ih zrak guši, hladni znoj izbio im je na čela, a ruke im bijahu ukočene i nemoćne. Bojali su se da se sprema neka kva strašna nesreća.

Ali nijedan se nije usudio pokazati da je prestrašen: svaki je od njih govorio imperatoru da je to dobar omen. Čitava priroda suzdržava svoj dah da pozdravi novoga boga.

Savjetovali su Augustu da se požuri sa žrtvom i govorili da je stara sibila zacijelo izašla iz svoje spilje da pozdravi njegova genija.

Ali istina od svega bila je to da je stara sibila bila tako zaokupljena nekim priviđenjem, da nije ni opazila da je August došao na Kapitolij. U duhu se je ona bila prenijela u vrlo daleku zemlju, te je zamišljala da tamo luta po velikoj ravnici. U mraku, spotala se nogom neprestano o nešto za što je mislila da su buseni trave. Ona se sagne i opipa rukom. Ne, ne bijaše to trava, nego ovce. Hodala je između velikih stada ovaca koje su spavale.

Tada ona opazi vatru čuvara stada. Gorjela je u sredini polja, a sibila upravi korake prema njoj. Pastiri bijahu zaspali kod vatre, a pokraj njih bijahu dugački oštri štapovi, kojima su branili svoja stada od divljih zvijeri. Ali nisu li one male životinje sa svjetlucavim očima i rutavim tjelesima, što su stajale oko vatre, bili čagljevi? A pastiri sada nisu zamahnuli svojim štapovima prema njima. Psi su nastavili spavati, ovce nisu bježale, a divlje zvijeri ležale su pokraj ljudskih bića.

Sibila je to vidjela, ali nije znala ništa od onoga što se događalo na brežuljku iza nje. Ona nije znala da tamo podižu žrtvenik, da pale ugljen, da sipaju tamjan, i da je imperator uzeo jednu od golubica iz kaveza, da je žrtvuje. Ali njegove ruke bijahu tako ukočene, da nije mogao držati pticu. Jednim jedinim udarcem krila ona se oslobodila i nestala je u noćnoj tmini.

Kad se to dogodilo, dvorjanici su pogledali sumnjičavo na staru sibilu. Mislili su da je ona uzrok toj nesreći.

Jesu li oni mogli znati da je sibila čitavo vrijeme mislila kako stoji pokraj pastirske vatre, te je slušala neobične zvukove koji su drščući dolazili kroz mrtvo-mirnu noć. Ona je to čula mnogo prije nego što je opazila da oni ne dolaze sa zemlje, nego s neba. Napokon uzdigne glavu. Tada opazi kako se sjajni blještavi likovi kližu naprijed po mraku. To bija-hu malene čete anđela, koji su veselo pjevajući i kao nešto tražeći lepršali amo-tamo iznad puste ravnice.

Dok je sibila slušala anđeoski pjev, imperator se spremao na novu žrtvu. Oprao si je ruke, očistio žrtvenik i uhvatio drugu golubicu. I premda je upotrijebio svu svoju snagu da je čvrsto zadrži, klisko tijelo golubice izmaknulo mu je iz ruku, a ptica se uzvine u neprobojnu noć.

Imperator je probljedio. Padne na koljena i stane se moliti svome geniju. Molio ga je da ga sačuva od one nesreće koju je, kako se činilo, proricala ta noć.

Ali sibila još uvijek od svega toga nije čula ništa. Ona je čitavom svojom dušom slušala anđeoski pjev, koji je postajao sve glasniji i glasniji. Napokon je postao tako snažan da je probudio pastire. Oni se uzdignu na laktove, te ugledaju sjajne čete srebrnobijelih anđela kako se miču po mraku, u dugačkim redovima poput ptica selica. Neki od njih imali su u rukama lutnje i cimbale, drugi su držali kitare i harfe, a njihov je pjev zvučao tako veselo kao dječji smijeh, i tako bezbrižno kao pjev ševe. Kad su pastiri to začuli, dignu se da pođu u gorski grad u kome su živjeli, da pripovijedaju o tom čudu. Stali su se penjati naprijed po strmoj vijugastoj stazi, a sibila ih je slijedila. Iznenada padne na njih u brdima svjetlo. Velika jasna zvijezda popela se ravno iznad njih, a grad što je ležao pod brdom zasjao je poput srebra u svjetlu zvijezde. Svi oni anđeli što su lepršali pohite ovamo kličući od radosti, a pastiri se požure koliko god su mogli trčati. Kad su stigli do grada, opazili su da su se anđeli skupili iznad jedne niske staje blizu gradskih zidova. Bijaše to jedna trošna zgrada s krovom od slame, a zid joj je bio gola klisura. Iznad nje zaustavila se zvijezda, i ovamo je letjelo sve više i više anđela. Neki su sjeli na slamnati krov, ili su se poredali na strmu klisuru iza kuće. Drugi su opet ostali u zraku raskriljenih krila, te su lebdjeli iznad staje. Visoko, visoko gore zrak je bio obasjan svjetlom njihovih sjajnih krila.

U onaj čas kad se zvijezda zaustavila nad gradom na brdu, cijela se priroda probudila, a ljudi što su stajali na kapitolijском brežuljku nisu mogli a da to ne vide. Osjetili su kako svjež i ugodan vjetar prolazi kroz prostor; divni miomirisi strujali su gore do njih, drveće zašušti, Tiber započne šumjeti, zvijezde zablistaju, a mjesec iznenada zastane na nebu i zasja nad svijetom. A iz oblaka spuste se u krugovima one dvije golubice te sjednu imperatoru na ramena.

Kad se to čudo dogodilo, August se pridigne, ponosan i veseo, ali njegovi prijatelji i robovi padnu na koljena: — Zdravo care! — poviču oni. — Tvoj ti je genij odgovorio. Ti si bog kome se treba klanjati na kapitolijском brežuljku.

Ali ti krikovi poštovanja koje su ovi ljudi u svom oduševljenju slali imperatoru bili su tako glasni da ih je stara sibila čula. Ona ustane sa svog mjesta na rubu klisure, te siđe dolje među narod. Bijaše kao da se tmuran oblak otkinuo sa svoda i srušio s visine brda.

Ona je bila strašna u toj svojoj odmakloj dobi. Raščupana kosa visjela je u sijedim uvojcima oko njezine glave, njeni udovi bijahu veliki, a tamna koža tvrda kao drvo pokrivala je u samim borama čitavo tijelo. Moćna, ulijevajući poštovanje, približavala se caru. Jednom je rukom obuhvatila svoju palicu, a drugu je upravila prema dalekom istoku.

— Pogledaj — zapovjedi ona, a imperator podigne oči i pogleda. Svod nebeski otvorio se pred njihovim očima a njegov je sjaj dopirao prema dalekom istoku. On ugleda nisku staju iza strme klisure, a pred otvorenim vratima ugleda kako kleči nekoliko pastira. Unutra u staji ugleda mladu majku na koljenima pred jednim malim djetetom koje je ležalo na podu na snopu slame.

A sibilini veliki čvorasti prsti pokažu prema onom jadnom djetetu. — Zdravo, cesare! — krikne sibila sa strašnim smijehom. — To je Bog kojemu će se žrtvovati na kapitolijском brdu.

Tada August ustukne pred njom kao pred luđakom. Ali u sibilu uđe moćni duh proročki, njene tamne oči započnu plamtjeti, ruke joj se ispruže prema nebu, glas joj se tako promijeni da se činilo da nije njezin vlastiti, nego je odzvanjao takvim zvukom i snagom da se mogao čuti po čitavom svijetu. I ona izreče riječi za koje se činilo da ih čita između zvijezda.

— Na kapitolijском brežuljku treba se poštovati Otkupitelj svijeta — Krist — a ne slabi smrtnici.

Kad je ona to izrekla, prođe pokraj od straha ukočenih ljudi, te polako siđe nizbrdo, i nestane je.

Ali sljedećeg dana August strogo zabrani narodu da mu podignu ikakav spomenik na kapitolijском brdu. Umjesto toga sagradi on svetište novorođenom božanskom djetetu, te ga nazove Nebeskim oltarom — Ara Coeli.

Zdenac mudraca

Po staroj zemlji Judeji putovala je Suša; šupljih očnih duplji i gruba, lutala je preko požutjele trave i zakržljalog čička.

Bijaše ljeto. Sunce je palilo nezasjenjena gorska sljemena, a svaki najmanji vjetrovi vitlao je guste oblake vapnene prašine sa sivobijela tla; stada su stajala u krdima u dolinama oko presahlih potoka.

Suša je obilazila i pregledavala zalihe vode. Pošla je do Salomonovih jezera i vidjela je, uzdišući, da njihove kamenite obale obuhvaćaju još mnogo vode. Tada pođe dalje do znamenitog Davidova zdenca, kod Betlehema, pa nađe i tamo vode. Nato se uputi, vukući korake, velikom vojničkom cestom što vodi od Betlehema prema Jeruzalemu.

Kad se našla otprilike na pola puta, ugleda zdenac mudracâ što leži tik uz rub ceste, te opazi odmah da će doskora presahnuti. Suša sjedne na rub bunara, koji se sastojao iz jednog jedinog velikog izdubenog kamena, te pogleda u bunar. Jasna površina vode, koja se inače vidjela blizu otvora, spustila se daleko u dubinu, a mulj s dna uzmutio ju je i zaprljao.

Kad je bunar opazio kako se u njegovu tmurnu ogledalu ogleda opaljeno lice Suše, stane voda u njemu zapljuskivati od straha.

— Htjela bih znati kad ćeš ti već jednom skončati — reče Suša — ti zacijelo ne možeš tamo u tvojoj dubini pronaći vodenu žilu koja bi došla i dala ti novi život. A o kiši ne može, hvala Bogu, prije dva, tri mjeseca biti govora.

— Možeš biti sasvim mirna — uzdahne bunar. — Ništa mi ne može pomoći. Trebalo bi najmanje da se otvori kakvo rajsko vrelo.

— Onda te neću ostaviti dok se sve ne završi — reče Suša. Vidjela je da je stari bunar u posljednjim trzajima, i sad je htjela uživati i u toj radosti da ga vidi kako kapljicu po kapljicu izdiše.

Ona se zadovoljno smjesti na rub bunara i radovala se slušajući kako bunar u dubini uzdiše. Još ju je jako radovalo i to što je gledala kako dolaze žedni putnici i vidjela kako spuštaju kabao, te ga izvlače tek s par kapljica zamuljene vode na dnu.

Tako prođe čitav dan, a kad se spustio mrak, pogleda Suša i opet u bunar. Još se je malo vode ljeskalo na njegovu dnu. — Ostat ću ovdje cijelu noć — usklikne ona. — Samo se nemoj žuriti. Kad nastane opet tako svjetlo da mogu vidjeti dolje u tebe, bit će zacijelo već i tebi kraj.

Suša se zguri na krovu bunara dok se je vruća noć, koja je bila još okrutnija i mučnija od dana, spuštala na zemlju Judeju.

Psi i čagljevi zavijali su bez prestanka, a žedne krave i magarci odzivali su im se iz svojih vrućih staja. Kad bi se časkom podigao vjetar, ne bi donosio hlada, nego je bio vruć i sparan kao topljivi dah kakve ogromne, usnule nemani.

Ali zvijezde su sjale najljupkijim sjajem, a mali, svjetlucavi mlađak obasjavao je lijepim zelenomodrim svjetlom sive brežuljke. I u tom zračku svjetlosti opazi Suša kako se velika karavana uspinje na brežuljak na kome se je nalazio zdenac mudracâ. Suša je sjedila i gledala na dugu povorku, te se ponovno zlobno radovala na samu pomisao na svu onu žeđ što se uspinje gore k bunaru, a neće u njemu naći ni kapljice vode da je utaži. Dolazilo je takvo mnoštvo životinja i vodiča, da bi bili mogli isprazniti bunar kad bi on bio i sasvim pun. Iznenada kao da joj se pričinilo kako nešto sablasno, nešto neobično lebdi oko te karavane koja se noću vuče putem. Sve su se deve javljale najprije na nekom vrhu koji se uspinjao upravo prema svodu nebeskom, i činilo se kao da silaze s neba. U mjesečevoj svjetlosti činile su se veće nego obične deve, i previše su lako nosile ogromne terete kojima bijahu natovarene.

Ali ona ipak nije mogla vjerovati drugo nego da su prave, jer ih je sasvim jasno vidjela. Mogla je čak razabrati da su tri prve životinje jednogrbe deve sa sjajnom, sivom kožom, te da su bogato zauzdane, osedlane nakićenim sedlima, i da na njima jašu lijepi otmjeni jahači.

Čitava se povorka zaustavi kod bunara. Dromedari, trgnuvši se tripot oštro, pokleknu na zemlju, a njihovi jahači sjašu. Teretne se deve zaustave, a pošto ih se sve više i više sakupljalo, činilo se da čine nepreglednu hrpu visokih vratova i grba, te divotno nakrcana tovara.

Ona tri jahača priđu odmah k Suši i pozdrave je, položivši ruku na čelo i prsa. Ona opazi da nose sjajnobijelu odjeću i ogromne turbane, na čijem je gornjem rubu pričvršćena po jedna jasna zvijezda, kao da je upravo skinuta s neba.

— Mi dolazimo iz daleke zemlje — reče jedan od stranaca — pa te molimo da nam kažeš je li to doista zdenac mudracâ.

— Danas ga tako nazivaju — odvrati Suša — ali sutra neće biti više ovdje zdenca. On će noćas umrijeti.

— To mi je sasvim jasno kad tebe vidim ovdje — reče čovjek. — Ali, nije li to jedan od svetih bunara, koji nikad ne presahne? Ili, odakle mu inače ime?

— Ja znam da je svet — reče Suša — ali što mu to pomaže? Ona tri mudraca su u raju.

Tri se putnika pogledaju. — Poznaješ li doista povijest toga starog bunara? — upitaju oni.

— Ja poznajem povijest svih bunara, i rijeka, i potoka, i vrela — odvrati Suša ponosno.

— Učini nam veselje, pa nam je ispričaj — umole stranci. I oni posjedaju oko stare neprijateljice svega onog što raste, i stanu slušati.

Suša se nakašlje i smjesti se na rub bunara kao pripovjedač kad priča na svojoj visokoj sjedalici; a zatim počne pripovijedati.

— U Gabesu, u Mediji, u gradu što leži tik uz rub pustinje, te mi je zato bio često milo utočište, življahu prije mnogo godina tri čovjeka, znamenita zbog svoje mudrosti. Oni bijahu usto vrlo siromašni, a to je bilo nešto neobično, jer se u Gabesu znanje visoko ci-

jenilo i bogato naplaćivalo. Ali ovoj trojici muževa nije ni moglo drugačije biti, jer je jedan od njih bio neizmjereno star, drugi je bio gubav, a treći crni crnac s nabreklih usnicama. Ljudi držahu prvoga prestarim a da bi ih mogao nešto naučiti, pred drugim su bježali bojeći se da ih ne zarazi, a trećega nisu htjeli slušati jer su smatrali da znaju kako mudrost još nikad nije došla iz Etiopije.

— A ona tri mudraca u svojoj su se nesreći sprijateljila. Prosjačili su kroz dan na istim vratima hrama, a noću su spavali na istom krovu. Na taj su si način mogli bar time prikratiti vrijeme da su zajedno razmišljali o svemu onome čudesnom što su opažali kod stvari i kod ljudi.

— Jedne noći, dok su jedan uz drugoga spavali na nekom krovu koji bijaše gusto obrašao crvenim omamljivim makom, probudi se najstariji između njih, i tek što je zaokružio pogledom oko sebe, kadli probudi i ostalu dvojicu.

— »Neka bude hvaljeno naše siromaštvo koje nas sili da spavamo pod vedrim nebom«, progovori on. »Probudite se i dignite pogled svoj prema nebu«.

— I zaista — reče Suša nešto blažim glasom — bijaše to noć koju nitko tko ju je vidio ne može zaboraviti. Sve bijaše tako svijetlo, da se je nebo, koje je ponajčešće ipak nalik na čist svod, sada činilo dubokim i prozirnim, te punim valova kao more. Svjetlost se na njemu talasala gore i dolje, a činilo se da zvijezde plove u raznim dubinama, jedne usred valova svjetlosti, a druge na njihovoj površini.

— Ali sasvim daleko, visoko gore opaze ta tri muža kako izranja slab mrak. I taj mrak jurio je kroz čitav prostor kao lopta, te je dolazio sve bliže i bliže, i dok se tako približavao, počeo se rasvijetljivati, ali se je tako rasvijetlio kao ruže — dao Bog da sve povenu — kad se razvijaju iz pupoljka. Postajalo sve veći i veći, tamni oblak oko njega malo se pomalo rasplinuo, a svjetlost se iz njega razasula u četiri sjajna lista. Napokon, kad se spustio tako nisko kao što je najbliža zvijezda, zaustavi se. Sad se tamni krajevi savinu sasvim na stranu, a lijepa se ružičasta svjetlost stane razvijati, list za listom, dok nije jasna poput zvijezde zasjala među zvijezdama.

— Kad su ti siromašni muževi to ugledali, njihova im mudrost reče da se toga časa rađa na zemlji moćan kralj, jedan od onih kojemu će se moć uspeti više nego moć Kira¹ ili Aleksandra. I oni rekoše jedan drugome: »Pođimo k roditeljima novorođenoga i kažimo im što smo vidjeli. Možda će nas za to nagraditi vrećicom novca ili zlatnom narukvicom.«

— Oni pograbe svoje dugačke putničke štapove i pođu na put. Upute se kroz grad napo- lje do gradskih vrata, ali tu se neodlučno zaustave, jer se sada pružala ispred njih velika pustinja koju ljudi mrze. Ali uto opaze kako nova zvijezda baca uzan zračak svjetlosti preko pustinjskoga pijeska, i oni stanu putovati, puni pouzdanja, pod vodstvom zvijezde.

— Išli su cijelu noć preko širokoga pješčanog polja, i na svojem su putu govorili o mladomu, novorođenom kralju kojega će naći gdje spava u zlatnoj kolijevci i igra se dragim kamenjem. Prikraćivali su noćne satove govoreći o tom kako će stupiti pred njegova oca,

¹ Kir Veliki, moćni perzijski car iz VI. stoljeća prije Krista, osnivač Perzijskoga carstva.

kralja, i njegovu majku, kraljicu i reći im da nebo obećava njihovu sinu moć i snagu, ljepotu i sreću, veću nego što bijaše sreća Salomonova.

— Ponosili su se time što je Bog izabrao baš njih da vide zvijezdu. Govorili su si da ih roditelji novorođenoga neće moći nagraditi s manje nego dvadeset vrećica zlata, a možda će im čak dati toliko da više neće morati osjećati patnje uboštva.

— Ja sam ležala kao pustinjski lav u zasjedi — nastavi Suša — da se sa svim mukama žeđi oborim na te putnike, ali oni mi izmaknuše; cijelu ih je noć vodila zvijezda, a ujutro, kad se nebo razjasnilo, a ostale zvijezde poblijedjele, ostane njihova ustrajna i sjala je iznad pustinje, dok ih ne dovede do jedne oaze gdje su našli vrelo i palme s datulama. Tu su se odmarali čitav dan, i tek pošto se spustila noć, kad su opazili da zraka zvijezde i opet obrubljuje pustinjski pijesak, pođu dalje.

— Po ljudskom shvaćanju — nastavi Suša — bijaše to lijepo putovanje. Zvijezda ih je tako vodila da nisu trebali ni gladovati ni žeđati. Vodila ih je pokraj oštoga čička, uklanjala se dubokom, rahlom pomičnom pijesku, izbjegavala jarko sunčano svjetlo i vruće pustinjske oluje. I tri su mudraca neprestano među sobom govorila: »Bog nas štiti i blagoslivlje naš put. Mi smo njegovi glasnici.«

— Ali malo-pomalo ipak sam i ja zadobila nad njima moć — pripovijedaše Suša dalje — i za nekoliko su se dana srca ovih putnika zvijezde pretvorila u pustinju, upravo tako suhu kao ona kroz koju su putovali. Bijahu ispunjena neplodnim ponosom i zatornom pohlepom.

— »Mi smo Božji glasnici«, ponavljala su tri mudraca, »otac novorođenoga kralja neće nas prebogato nagraditi, ako nam pokloni zlatom natovarenu karavanu«.

— Napokon ih zvijezda prevede preko znamenite rijeke Jordan i dovede na brežuljke zemlje Judeje. I jedne se noći zaustavi iznad malena grada Betlehema, koji se sjaji ispod zelenih maslina na jednom kamenom brežuljku.

— Tri su mudraca pogledom tražila dvorove, i utvrđene kule, i zidine, i sve ono ostalo što pripada kraljevskom gradu, ali od sveg toga nisu vidjeli ništa. A što je bilo još gore, zvijezda ih čak nije ni vodila u grad, nego se zaustavila kod jedne spilje na rubu puta. Tada se blaga svjetlost uvuče unutra kroz otvor i pokaže trima putnicima maleno dijete što je ležalo u krilu svoje majke, a ona ga je uljuljavala pjesmom u san.

— Ali, iako su tri mudraca sada opazili da svjetlost poput krune obuhvaća djetetovu glavu, ipak se zaustave pred spiljom. Oni nisu ušli proreći malenome slavu i kraljevstvo. Okrenu se i, ne odavši svoje prisustvo, pobjegnu od djeteta i pođu uzbrdo.

— »Jesmo li putovali zato da dođemo k prosjacima koji su upravo tako siromašni i nezatni kao i mi sami?« rekoše oni. »Je li nas Bog vodio ovamo da se narugamo i sinu ovčara proreknemo sve časti? Ovo dijete neće se nikada dovinuti ni do čega drugoga, nego će tu u dolini pasti svoje stado.«

Suša zastane i namigne nekim znakom potvrđivanja svojim slušaocima. Nemam li pravo? činilo se da govori. Ima mnogo toga što je još suše nego pustinjski pijesak. Ali ništa nije neplodnije nego ljudsko srce.

— Tri mudraca nisu dugo išli, kadli im padne na pamet da su jamačno zalutali i nisu pravo slijedili zvijezdu — nastavi Suša. — I oni uzdignu svoje oči, da opet nađu zvijezdu i pravi put. Ali uto je već zvijezde, koju su slijedili s Istoka doвле, nestalo s neba.

Tri se stranca žestoko uzbune, a njihova su lica pokazivala duboku bol.

— A ono što se sada dogodilo — započne govornica iznova — možda je, po ljudskom sudu, veselo. Jasno je tek to da su ta tri muža, čim više nisu vidjeli zvijezdu, odmah shvatili da su sagriješili prema Bogu. I dogodilo im se ono — nastavi Suša sa zebnjom — što se događa zemlji u jesen kad nastane kišno doba. Oni zadržću od strave, kao što dršće zemlja od blijeska i groma, njihova se ćud smekša, i pokornost iznikne kao zelena trava u njihovu srcu.

— Tri su dana i tri noći putovali po zemlji da nađu dijete kojemu se trebaju pokloniti. Ali zvijezda im se više nije pokazala, oni su se sve više i više gubili, i osjećali sve veću žalost i potištenost. Treće su noći stigli do ovoga zdenca, da piju. I tad im je Bog oprostio grijeh tako da su, kad su se nagnuli nad vodu, opazili tamo duboko unutra odraz zvijezde koja ih je s Istoka dovela ovamo.

— Odmah je opaze i na nebeskom svodu, i ona ih ponovo odvede k spilji betlehemskej, i oni padnu pred djetetom na koljena i reknu: »Mi ti donosimo zlatne posude pune tamjana i mirisnih mirodija. Ti ćeš postati najveći kralj koji je živio na zemlji i koji će živjeti od njezina stvorenja do njezine propasti.« Tada položi dijete svoju ruku na njihove oborene glave, a kad su se digli — eto, dalo im je darove veće nego što bi ih mogao darovati kralj. Jer stari je prosjak postao mlad, a gubavac zdrav, a crnac bijaše lijep, bijel ćovjek. I govori se da su bili tako divni da su otišli odande i postali svaki u svojoj državi kralj.

Suša prekine svoje pripovijedanje, a tri je stranca pohvale. — Dobro si pripovijedala — rekoše oni. — Ali, ćudimo se da ta tri mudraca nisu učinili ništa za svoj zdenac koji im je pokazao zvijezdu. Zar su sasvim zaboravili takvo dobroćinstvo?

— Ne mora li ovaj zdenac uvijek živjeti? — reče drugi. — Da sjećá ljude na to, da se sreća koje na visinama oholosti nestaje opet može naći u dubinama poniznosti?

— Zar su pokojni gori nego živi? — reče treći. — Umire li zahvalnost kod onih što žive u raju?

Ali kad su to izrekli, Suša se trgne s groznim krikom uvis. Ona je prepoznala strance, ona je vidjela tko su putnici. I ona pobjegne kao bjesomućna, da ne mora gledati kako tri mudraca dozivaju svoje slugе, koji svoje deve, što su sve natovarene mješinama s vodom, dovode do zdenca, pa jadni, umirući zdenac pune vodom što su je donijeli iz raja.

Betlehemsko djeteešce

Pred gradskim vratima betlehemskim stajaše na straži jedan rimski vojnik. Imao je na sebi oklop i kacigu, o boku visio mu je kratak mač, a u ruci držao je dugačko koplje. Čitav je dan stajao gotovo nepomično, tako da ga se doista moglo držati čovjekom od željeza. Građani su izlazili i ulazili na gradska vrata, prosjaci su sjedali u sjenu ispod gradskih vratnica, prodavači voća i trgovci vinom stavljali su svoje košare i sudove na tlo pokraj vojnika, ali on si je jedva davao truda da okrene glavu i pogleda za njima.

Činilo se kao da želi reći: — Ta to nije ništa što bi trebalo vidjeti. Što je mene briga za vas, što radite i trgujete i dolazite ovamo s vrčevima za ulje i cijevima za vino! Dajte da vidim ratničku vojsku, koja je poredana da izađe ususret neprijatelju! Dajte da vidim me-tež i žarku borbu, kad se četa konjanika obara na hrpu pješaka! Dajte da vidim junake što jure naprijed sa ljestvama, da se po njima popnu na zidine opkoljena grada! Ništa drugo ne može razveseliti moje oči osim rata. Čeznem za tim da ugledam kako se orao rimski sja u zraku. Čeznem za jekom bakrenih truba, za blještavim oružjem, za krvlju, koja rumena brizga unaokolo.

Upravo pred gradskim vratima pružalo se prekrasno polje koje bijaše obraslo ljiljanima. Ratnik stajaše svakog dana ovdje, pogleda upravljena upravo na to polje, ali mu ni časka ne padaše na pamet da se divi neobičnoj ljepoti cvijeća. Katkada je opažao kako se prolaznici zaustavljaju i raduju ljiljanima, i tad bi se čudio što zastaju na svom putovanju zato da gledaju nešto tako neznatno. — Ti ljudi ne znaju što je lijepo — mislio je on.

I dok je tako mislio, nije više vidio pred svojim očima zelena polja i maslinove brežuljke oko Betlehema, nego se je u sanjama zanosio u žarku pustinju sunčane Libije. Vidio je kako legija vojnika u dugom ravnom pravcu prolazi preko žutoga pijeska. Nigdje nema zaštite pred sunčanim zrakama, nigdje vrela za okrepu, nigdje se ne može vidjeti granica pustinje ili cilj putovanja. Vidio je vojnike, smalaksale od gladi i žeđi, kako nesigurna koraka putuju naprijed. Vidio je kako se jedan za drugim ruši na zemlju, oboren od žarke vrućine sunčane. Ali usprkos svemu, četa je neprestano putovala naprijed, bez oklijevanja, ne misleći na to da napusti svoga vojskovođu i da krene natrag.

Vidite, to je lijepo! mislio je ratnik. Vidite, što zavređuje pogled hrabra muža!

Dok je ratnik dan za danom stajao na istom mjestu na svojem odredištu, pružala mu se najbolja prilika da promatra lijepu djecu što su se igrala oko njega. Ali s djecom bijaše isto kao i sa cvijećem. Nije shvaćao da je vrijedno i njih promatrati. Što je to, a da bi se čovjek mogao tomu radovati? mislio je on kad je vidio kako se ljudi smiješe dok promatraju igru djece. Čudnovato je da se netko može radovati ničemu.

Jednoga dana, dok je ratnik kao obično stajao na svome mjestu pred gradskim vratima, vidio je kako se na livadu došao igrati maleni dječčić kojemu su mogle biti otprilike tri

godine. Bijaše to siromašno dijete, obučeno u maleno ovčje runo, i sasvim se samo igralo. Vojnik je stajao i promatrao malenoga došljaka, a da to gotovo ni sam nije zapazio. Prvo što mu je udarilo u oči bijaše to što je mali tako lagano trčao preko polja, te se činilo da lebdi na vršcima travnih vlati. Ali kad je zatim počeo očima pratiti njegovu igru, još se više začudio. — Tako mi moga mača — reče on napokon — to se dijete ne igra kao ostala djeca! Što bi moglo biti to čime se on tu zabavlja?

Dijete se igralo tek nekoliko koraka udaljeno od ratnika, tako da je mogao opaziti čime se bavi. Vidio je kako pruža ruku da uhvati pčelu što je sjedila na rubu jednoga cvijeta i bila tako jako natovarena cvjetnim praškom da je jedva mogla uzdignuti krila za let. Na svoje je veliko čudo ugledao kako se pčela dala uhvatiti, a da nije ni pokušala pobjeći ili upotrijebiti svoj žalac. Ali kad je mališ držao pčelu sigurno među svojim prstićima, potrči prema jednoj pukotini u gradskom zidu, gdje se je nastanio jedan roj pčela, i metne životinjicu unutra. I kada je na takav način pomogao jednoj pčeli, potrči odmah odande da priskoči u pomoć drugoj. Vojnik ga je vidio kako čitav dan hvata pčele i nosi ih u njihovo obitavalište.

— Taj dječčić je doista luđi nego itko koga sam do danas vidio — pomisli ratnik. — Kako mu je samo palo na pamet da pokuša pomagati ovim pčelama koje si tako dobro i bez njega znadu pomoći, i koje bi ga osim toga mogle ubosti svojim žalcem? Kakav će čovjek postati iz njega, ako ostane na životu?

Mališ je dolazio dan za danom i igrao se vani na livadi, a ratnik nije mogao drugo nego se čuditi njegovim igrama. — Upravo je čudnovato — mislio je on — već pune tri godine stojim pred tim vratima na straži, a još nikad nisam ugledao nešto što bi zanimalo moje misli, osim toga djeteta.

Ali ratnik se nikako nije radovao djetetu. Upravo protivno, mališ ga je podsjećao na jedno strašno proročanstvo nekog starog židovskog vrača. Taj je naime prerekao da će se na zemlju spustiti vrijeme mira. Za vrijeme od tisuću godina neće se prolijevati krv, neće se voditi rat, nego će ljudi ljubiti jedan drugoga kao braća. Kad je ratnik mislio na to da bi se nešto tako strašno moglo doista zbiti, proletjeli bi mu tijelom trnci, i on bi čvrsto obuhvatio svoje koplje, kao da u njemu traži zaštitu.

I što je više ratnik gledao mališa i njegove igre, to je češće morao misliti na carstvo tisućgodišnjeg mira. On se doduše nije bojao da je mir već možda i započeo, ali ipak nije volio što mora i misliti na nešto što je tako vrijedno prezira.

Jednoga dana, kad se mališ igrao na lijepom polju među cvijećem, spustio se iz oblaka jak pljusak. Kad je opazio kako su velike i teške kapi koje udaraju po nježnim ljiljanima, činilo se da se zabrinuo za svoje lijepe prijatelje. On pohiti k najljepšima i najvećima između njih, te svine tvrdu stabljiku na kojoj su bili cvjetovi k zemlji, tako da su kapi kiše udarale po vanjskoj strani čaške. I čim bi na taj način svinuo jednu od stabljika, pohitio bi odmah k drugoj, te bi njezinu stapku svinuo jednako, tako da su čaške bile okrenute prema zemlji. I onda je pohitao k trećoj i k četvrtoj, dok nije sve cvijeće na livadi bilo zaštićeno od jake kiše.

Ratnik se morao u sebi smješkatiti kad je vidio posao dječakov. — Bojim se da mu ljiljani baš neće zato zahvaliti — reče on. — Svakako su sve stabljike polomljene. Ne smiju se tvrde biljke na takav način savijati. —

Ali kad je pljusak napokon prestao, vidio je ratnik kako dječčić hita k ljljanima te ih uspravlja. I na njegovo neopisivo čudo, uspravilo je dijete bez najmanjeg truda krute stabljike opet uvis. Pokazalo se da ni jedna jedina od njih nije prelomljena ni oštećena. On je hitao od cvijeta do cvijeta, i svi su spašeni ljljani doskora sjali na livadi u punom sjaju.

Kad je ratnik to vidio, obuzme ga neobična ljutnja. — Pogledaj samo, kakvo je to dijete! — pomisli on. — Gotovo se ne može povjerovati da može učiniti nešto tako ludo. Kakav li će čovjek postati iz tog mališa, koji ne može podnijeti ni da ljljan vidi uništen? Kako bi bilo da takav čovjek mora poći u rat? Što bi učinio kad bi mu se zapovjedilo da zapali kuću koja bi bila puna žena i djece, ili da izdubi rupu na dnu broda koji s čitavom svojom posadom plovi preko valova? —

I opet je morao pomisliti na staro proročanstvo, i počeo se bojati da je doista moglo već nastati vrijeme kad bi se ono trebalo ispuniti. A pogotovo kad je došlo dijete kao ovo, možda je to grozno vrijeme već sasvim blizu. Već sada vlada mir na cijelom svijetu, a jamačno neće dan rata nikad više osvanuti. Odsad će svi ljudi biti iste čudi kao ovo dijete. Bojat će se jedan drugomu naškoditi, pače neće moći podnijeti ni da ubiju pčelu ili unište cvijet. Nikakva se velika junaštva neće više činiti. Nikakve divne pobjede neće se više izvojštiti, nikakav sjajni trijumfator neće se više uspinjati na Kapitolij. Za hrabra čovjeka neće biti više ničega za čim bi mogao čeznuti.

I ratnik, koji se još uvijek nadao da će doživjeti nove ratove i da će se junačkim djelima dovinuti do moći i bogatstva, bijaše tako ogorčen na malo trogodišnje dijete da je prije teći ispružio koplje prema njemu kad je prvi put protrčalo pokraj njega.

Jednoga drugog dana nije mališ pokušao pomagati ni pčelama ni ljljanima, nego je učinio nešto što se ratniku učinilo još mnogo nepotrebnijim i nezahvalnijim.

Bijaše strašno vruć dan, a sunčane zrake, koje su padale na oklop i kacigu vojnika, tako su ih usijale da mu se činilo kao nosi ognjenu odjeću. Prolaznicima se činilo kao da on od te vrućine strašno pati. Oči su mu zakrvavljene iskočile iz očnica, a koža se na njegovim usnicama namreškala, ali ratniku, koji bijaše otvrdnuo i koji je podnosio žarku žegu afričkih pješčanih pustinja činilo se kao da je to tek neznatna stvar, te mu nije bilo ni na kraj pameti da napusti svoje uobičajeno mjesto. Naprotiv, sviđalo mu se da prolaznicima pokaže da je tako jak i ustrajan, te ne mora tražiti zaštitu pred suncem.

Dok je tako stajao i dao da se gotovo živ peče, dođe mali dječak koji se običavao igrati na polju iznenada k njemu. On je dobro znao da legionar ne spada među njegove prijatelje, i obično se čuvao da ne dođe na dohvat njegova koplja, ali sad pristupi sasvim blizu k njemu, promatrao ga je dugo i oprezno, te zatim trkom potrči preko puta. Kad se za kratko vrijeme vratio, držao je raširene obje ruke kao zdjelicu i donio tako sa sobom nekoliko kapljica vode.

Zar je sad tom djetetu palo napamet otrči odavde i donese za mene vode? mislio je vojnik. Pa to je uistinu sasvim bez pameti. Zar rimski legionar ne može podnositi malo vrućine? Što treba taj mali trčkarati unaokolo i pomagati onima koji pomoći ne trebaju! Ja ne osjećam nikakvu potrebu za njegovom milosrdnošću! Želim da ni njega ni svih onih koji su mu slični ne bude više na tom svijetu.

Mališ se vrlo oprezno približavao. Prstiće je držao čvrsto stisnute, da ništa ne raspe ili da mu se ne prolje. Dok se približavao ratniku, bile su mu oči sa strahom uprte u ono malo

vode koju je donosio, te tako nije vidio da je onaj stajao namrštena čela i odbojna pogleda. Napokon se zaustavi tik ispred legionara i pruži mu vodu.

Dok je hodao, njegovi su mu teški, svijetli uvojci padali sve više na čelo i na oči. On potre-se nekoliko puta glavom, da zabaci kosu da može pogledati gore. Kad mu je napokon to uspjelo, te je opazio tvrd izraz na licu ratnika, nije se ni najmanje prestrašio, nego je ostao na mjestu, te ga čarobnim smiješkom pozove da pije od one vode što ju je donio sa sobom. Ali ratniku se nije ni najmanje svidalo primiti dobročinstvo od tog djeteta koje je držao svojim neprijateljem. On nije gledao dolje u njegovu lijepo lice, nego je stajao ukočeno i nepomično i nije licem odavao da razumije što dijete želi za njega učiniti.

Ali dječčić nije mogao nikako shvatiti da ga on želi odbiti. On se još uvijek upravo tako povjerljivo smješkao, uzdignuo se na prste i pružao ruke tako visoko u zrak koliko je samo mogao, samo da visoki vojnik lakše uzmogne prihvatiti vodu.

A sad se desilo da je upravo u taj isti čas vrućina i sunčana toplina takvom žestinom navalila na ratnika, da mu se pričinilo kao da mu rumeni oganj plamti pred očima i da mu se mozak u glavi rastapa. Bojao se da će ga sunce usmrtiti, ako smjesta ne dobije okrepu.

I sav očajan zbog opasnosti u kojoj se nalazio, baci koplje na zemlju, zgrabi objema rukama dijete, digne ga uvis i posrkne toliko one vode što je dijete držalo u rukama koliko je samo mogao.

Bijaše to dakako tek nekoliko kapljica kojima je ovlažio svoj jezik, ali više nije bilo ni potrebno. Čim je okusio vodu, njegovim je tijelom prostrujala prijatna svježina, te nije više osjećao da ga kaciga i oklop pale. Sunčane zrake izgubile su svoju ubojitu snagu. Njegove isušene usnice opet se smekšaju, a crveni plamen nije mu više igrao pred očima.

Prije nego što je još uopće imao vremena da sve to primijeti, već je bio postavio dijete na zemlju i ono je opet otrčalo i igralo se dalje na tratini. Sad je počeo u čudu sam sebi govoriti: — Kakva je to voda što mi ju je pružilo dijete? Bijaše to divan napitak. Ja mu moram doista iskazati svoju zahvalnost.

Ali budući da je zapravo mrzio mališa, odmah si je te misli izbio iz pameti. Ta to je tek dijete, mislio je on, i ono ne zna zašto radi ovako ili onako. Ono samo izvodi onu igru koja mu se najviše sviđa. Nailazi li možda na zahvalnost kod pčela ili kod ljiljana? Zbog toga djeteta ne moram se ni najmanje uzrujavati. Ono ni ne zna da mi je pomoglo. I on je, koliko je bilo moguće, osjetio još veću ljutinu prema djetetu, kadli je nekoliko časaka kasnije opazio kako kroz vrata dolazi vođa rimskih vojnika koji su bili u Betlehemu. — Vidi samo u kakvoj sam opasnosti bio zbog izmišljotine toga mališa! Da je Voltigije tek čas ranije stigao, bio bi me našao kako ovdje stojim s djetetom u naručju.

Ali kapetan je pristupio ravno k ratniku i upitao ga mogu li se ovdje porazgovoriti, a da ih nitko ne čuje. On bi mu morao povjeriti jednu tajnu. — Ako se udaljimo samo deset koraka od vrata — odvрати ratnik — ne može nas nitko čuti.

— Ti znaš — reče kapetan — da se kralj Herod nekoliko puta pokušao domoći jednog djeteta koje živi ovdje u Betlehemu. Njegovi vrači i svećenici su mu rekli da će se to dijete uspeti na njegovo prijestolje, a osim toga su prorekli da će taj novi kralj osnovati tisućgodišnje carstvo mira i svetosti. Ti dakle shvaćaš da ga Herod želi učiniti neškodljivim.

— Svakako da to shvaćam — reče naglo ratnik — ali to mora da je najlakše na svijetu.

— Bilo bi svakako vrlo lako — reče kapetan — kad bi kralj samo znao na koje od sve te djece u Betlehemu se time mislilo.

Čelo ratnika zastru duboke bore. — Šteta što mu njegovi proroci nisu i o tome znali dati kakve upute.

— Ali sad je Herod iznašao jednu varku, kojom misli da će moći mladoga mironosnog kneza učiniti neškodljivim — nastavljao je kapetan.

— On obećava poštenu nagradu svakom onome tko mu tu želi pomagati.

— Što god Voltigije zapovjedi, bit će i bez plaće ili nagrade izvršeno — reče vojnik.

— Hvala ti — reče kapetan. — A sad čuj kraljevu zamisao! On želi godišnjicu rođenja svojeg najmanjeg sina proslaviti svečanošću na koju će biti pozvani svi dječaci u Betlehemu u dobi od dvije do tri godine, sa svojim majkama. I kod te svečanosti... —

On prestane govoriti te se nasmije kad je opazio izraz odvratnosti koji se pojavio na licu vojnikovu.

— Dobri prijatelju — nastavi on — ne moraš se bojati da nas Herod želi najmiti za čuvare djece. Prikloni sad svoje uho k mojim ustima, pa ću ti povjeriti njegove namjere.

Kapetan je dugo šaputao s vojnikom, a kad mu je sve priopćio, doda još na kraju:

— Ja ti valjda ne moram reći da je ovdje potrebna najveća šutnja, ako nećemo da se cijeli pothvat izjalovi.

— Ti znaš, Voltigije, da se u mene možeš pouzdati — reče ratnik.

Kad se je vođa udaljio i ratnik je opet stajao na svome mjestu sâm, ogleda se za djetetom. Ono se još uvijek igralo među cvijećem, i vojnik se sam zateče kako zamišlja da tako lako i nježno oblijeće oko cvijeća kao leptir.

Najednom se ratnik počne smijati. — Pa dakako — reče on — to mi dijete neće više dugo biti trn u oku. I ono će ove večeri biti pozvano na svečanost k Herodu.

Ratnik je cijeli dan ostao postojano na svom mjestu, sve dok se nije spustila večer i došlo vrijeme da se za noć zatvore gradska vrata.

Kad je to bilo gotovo, otputi se uskim, mračnim uličicama do prekrasne palače koju je Herod posjedovao u Betlehemu.

U unutrašnjosti te ogromne palače nalazilo se veliko, kamenom popločeno dvorište, koje je bilo okruženo zgradama na kojima su se uokrug nalazile tri otvorene galerije, jedna iznad druge. Kralj je odredio da se na najgornjoj od njih održi svečanost za betlehemsku djecu.

Prva galerija bila je po posebnom nalogu kralja tako preuređena da je bila nalik pokrivenu trijemu u divnom vrtu. Po stropu vijala se vinova loza s koje su visjeli krupni grozdovi, a uz zidove i stupove stajala su mala mognanja i narančina stabla, sva puna zrelih plodova. Tlo bijaše posuto ružinim laticama, koje su ležale guste i mekane poput saga, a uzduž ograde, zabata, stolova i niskih počivaljki posvuda su se pružali vijenci bijelih, sjajnih ljiljana.

U tom cvjetnom gaju stajahu ovdje-ondje veliki mramorni bazeni, u kojima su se u prozirnoj vodi praćakale zlatne i srebrne ribice. Na drveću sjedile su šarene ptičice iz dalekih zemalja, a u jednom se kavezu zgurio stari gavran, koji je bez prestanka govorio.

Na početku svečanosti ulazila su djeca i majke u galeriju. Djecu su, čim su ušla u palaču, oblačili u bijele odjeće s grimiznim rubovima, a na tamne kovrčave glavice stavljali su im vijence od ruža. Žene su dolazile lijepo opremljene u svojim crvenim i modrim haljinama i svojim bijelim koprenama, koje su se spuštale s visokih, čunjastih kapa, porubljenih zlatnim novcem i lancima. Jedne su nosile dijete tako da im je sjedilo visoko na ramenu, druge su vodile svog sinčića za ruku, a neke opet, kojima su djeca bila plaha i zastrašena, digle su ih u svoj naručaj.

Žene su posjedale na pod u trijemu. Čim su posjedale, došli su robovi i postavili pred njih niske stoliće, na koje su postavili izabrana jela i pića, kao što to dolikuje kraljevskoj svečanosti. I sve su te sretne majke počele jesti i piti, a da se pritom nisu prestale držati ponosno i dražesno, kako to običavaju činiti betlehemske žene kojima je to najljepši ures.

Uza cijeli zid trijema, gotovo zastrti vijencima cvijeća i drvećem punim voća, bijahu postavljeni dvostruki redovi ratnika u potpunoj opremi. Stajali su sasvim nepomično, kao da ih se nimalo ne tiče ono što se oko njih zbiva. Žene nisu mogle a da od časa do časa ne dobace po koji zadivljeni pogled na tu četvu oklopnika. — A zašto su ovi ovdje? — šaptale su one. — Misli li Herod da se ne znamo vladati? Zar drži da treba toliko mnoštvo ratnika da nas zadrži na uzdi?

Ali druge su im opet za odgovor došapnule da je tako kao što mora biti kod kralja. Herod sam da ne daje nikad svečanosti a da ne bi njegova cijela kuća bila puna ratnika. Oboružani legionari stoje tu na straži zato da njih počaste.

U početku svečanosti bijahu malena djeca plaha i nesigurna, i mirno su se držala svojih majki. Ali doskora počela su se kretati i hvatati se svih onih divota što im ih je Herod pružao.

A kralj je za svoje malene goste stvorio čarobnu zemlju. Kad su prolazili kroz trijem, nalazili su košnice iz kojih su smjeli vaditi med, a da ih pritom nije smetala nijedna razjarena pčela. Nalazili su drveće koje je blagim nagibanjem spuštalo prema njima svoje voćem opterećene grane. U jednom su kutu nalazili čarobnjake, koji su im u jednom času načarali pune džepove igračaka, a u jednom drugom kutu trijema našli su krotitelja zvjeradi koji im je pokazao nekoliko tigrova tako pitomih da su mogli jahati na njihovim leđima.

No u tom raju sa svim njegovim divotama ne bijaše ipak ništa što bi dušu mališa tako privlačilo kao dugačak red ratnika što su nepomično stajali na jednoj strani trijema. Njihove su poglede privlačili sjajni šljemovi, stroga, ponosna lica, kratki mačevi koji su bili utaknuti u bogato iskićene korice.

Dok su se međusobno igrali i ludovali, još su neprestano mislili na ratnike. Još su se postavljali malo podalje od njih, ali su čeznuli za tim da im se približe i da vide jesu li živi i mogu li se doista micati.

Igra i veselje na svečanosti rasli su svakoga časa, ali su vojnici još uvijek stajali nepomično. Mališima se činilo nevjerojatnim da ljudi mogu stajati tako blizu pokraj svega toga grožđa i poslastica, a da ne ispruže ruku i ne dohvate ih.

Napokon, nije jedan od mališa više mogao svladati svoju radoznalost. On se stao oprezno, spreman na brzi bijeg, približavati jednome oklopniku, a budući da je vojnik još uvijek stajao ukočen, prilazio mu je sve bliže i bliže. Napokon mu se toliko približio da je mogao opipati remenje na njegovoj obući i njegove nazuvke.

Ali uto, kao da je to bilo kakvo nečuveno zločinstvo, svi su se željezni ljudi najednom stali kretati. Neopisivim bijesom oborili su se na djecu i zgrabili ih. Neke su od njih zavitali iznad svojih glava kao praćke i bacili ih između svjetiljaka i vijenaca preko ograde trijema dolje na tlo, gdje su se razmrskali o mramorni pod. Neki su izvukli svoj mač i proboli srca djece, neki su opet smrskali njihove glave o zid, prije nego što su ih bacili u mračno dvorište.

U prvi čas kada se to stalo zbivati, vladala je mrtva tišina. Mala su tjelesa još lebdjela u zraku, a žene se bijahu ukočile od straha. Ali najednom probudile su se sve te nesretnice i stale shvaćati ono što se dogodilo, i jednim su se jedinim očajničkim vriskom oborile na krvnike.

U trijemu bijaše još djece koja ne bijahu uhvaćena odmah kod prvog napada. Ratnici su ih ganjali, a njihove su se majke bacale pred njih i hvatale golim rukama mačeve, da odvrte smrtni udarac. Neke žene, kojima su djeca već bila mrtva, obarale su se na ratnike, hvatale ih za grlo i pokušavale su se osvetiti za svoje mališe daveći njihove ubojice.

U tom divljem metežu, dok su poklici puni strave odjekivali palačom i dok su se činila najokrutnija krvološtva, stajaše ratnik koji je običavao stražariti na gradskim vratima na najvišem odjeljku stuba što su vodile s trijema. On nije sudjelovao u borbi i pokolju. Tek protiv žena kojima je uspjelo prihvatiti svoju djecu i koje su sad pokušavale s njima odjuriti niza stepenice, podizao bi svoj mač, a sam pogled na njega, kako je tu stajao tmuran i neumoljiv, bijaše tako grozan da su se bjegunice radije bacale preko ograde ili se vraćale u pokolj, nego se izlagale opasnosti da se proguraju pokraj njega.

— Voltigije je doista učinio pravo što je meni odredio to mjesto — mislio je ratnik. — Kakav mladi, nepromišljeni ratnik bio bi ostavio svoje mjesto i pohrlio u sječu. Da sam se dao odavde odmamiti, bilo bi bar dvanaestero djece pobjeglo.

Dok je tako razmišljao, zapne mu pogled o jednu mladu ženu koja je svoje dijete privinula k sebi te je sad u divljem bijegu hrlila prema njemu. Nijedan od legionara kraj kojih je morala projuriti nije joj mogao zakrčiti put, jer su se svi nalazili u žestokoj borbi s ostalim ženama, i tako je doprla do kraja trijema.

— Gledaj, gledaj, evo jedne koja je blizu tome da sretno umakne! — pomisli ratnik. — Ni ona ni dijete nisu ranjeni. Da sad ne stojim ovdje ja — — —

Žena je tako naglo dojurila do ratnika kao da leti, te on nije imao vremena jasno vidjeti lice ni njoj ni djetetu. Tek je prema njoj ispružio mač, a ona je s djetetom u naručju hrlila na njega. On je očekivao da će je začas vidjeti kako se probodena s djetetom ruši na zemlju.

Ali u istom času začuje vojnik iznad svoje glave ljutito zujanje, a odmah zatim osjeti žestoku bol u jednom oku. Ta bol bila je tako jaka i teška, da je ostao sasvim smućen i omamljen, a mač mu je iz ruke ispao na tlo.

On se rukom prihvatio oka i zgrabio pčelu, te je shvatio da mu je takav užasan bol zadao tek žalac ove male životinje. Strelovitom brzinom sagne se za mačem, nadajući se da još nije prekasno zaustaviti bjegunce.

Ali mala je pčelica vrlo dobro obavila svoj posao. Za ovo kratko vrijeme u koje je zasljepila vojnika, uspjelo je mladoj majci pokraj njega projuriti niza stepenice, i premda je on što je brže mogao pojurio za njom, nije je više mogao naći. Nje bijaše nestalo, i u cijeloj je velikoj palači nije mogao nitko pronaći.

Sljedećeg je jutra stajao ratnik s nekoliko svojih drugova tik pred gradskim vratima na straži. Bijaše rano ujutro, i teška su vrata bila tek otvorena. Ali činilo se kao da nitko nije čekao na to da se ona toga jutra otvore, jer toga jutra nisu iz grada izlazile skupine poljo-djelaca, kao što se je to obično jutrom događalo. Svi su stanovnici Betlehema bili tako ukočeni od strave zbog sinoćnjeg pokolja, da se nitko nije usuđivao napustiti svoj dom.

— Tako mi moga mača — reče vojnik dok je tako stajao i gledao niz usku ulicu što je vodila prema vratima — držim da je Voltigije donio nerazborit zaključak. Bilo bi bolje da se zatvore gradska vrata i dade pretražiti svaka kuća u gradu, dok se ne nađe dječak kojemu je uspjelo umaknuti sa svečanosti. Voltigije računa s time da će ga njegovi roditelji pokušati odvesti oдавде, čim saznaju da su gradska vrata otvorena, a on se još i nada da ću ga upravo ja ovdje na vratima uhvatiti. Ali ja se bojim da to baš nije razborit račun, jer im lako može uspjeti da dijete sakriju!

I on je razmišljao hoće li pokušati dijete sakriti u košaru voća na leđima magarca, ili u golem sud za ulje, ili pod vreću žita u kakvoj karavani.

Dok je tako stajao i čekao da ga se pokuša prevariti na neki takav način, opazi jednoga muškarca i jednu ženu kako naglo dolaze ulicom i približavaju se vratima. Išli su brzo i strašljivo se ogledavali iza sebe, kao da bježe pred kakvom opasnošću! Muškarac je držao u ruci sjekiru i čvrsto ju je obujmio, kao da je odlučio silom si prokčiti put ako bi mu ga tkogod htio zakrčiti.

Ali ratnik nije toliko gledao muškarca koliko ženu. Vidio je da je upravo tako visoka stasa kao ona mlada majka koja mu je sinoć utekla. Opazio je još i to da je prebacila suknju preko glave. Ona je možda ovako nosi, pomisli on, da prikrije da nosi dijete u naručju.

Što su bliže dolazili, to je jasnije ratnik vidio kako se dijete što ga je žena nosila u naručju ističe ispod podignute haljine. I on pomisli: — Siguran sam da je to upravo ona koja mi je jučer navečer izmaknula. Ja joj svakako nisam mogao vidjeti lica, ali prepoznajem visoki stas. I evo, sad dolazi s djetetom na rukama, a da ga ni ne pokušava držati skrivenim. Ja se doista ne bih bio usudio ni nadati se takvom sretnom slučaju.

Čovjek i žena nastavili su svoj nagli hod prema gradskim vratima. Oni jamačno nisu očekivali da će ovdje biti zadržani, te su zadrhtali od straha kad je ratnik oborio pred njima svoje koplje i zatvorio im put.

— Zašto nam priječiš izaći vani na polje, k našem poslu? — upita ga čovjek.

— Možeš odmah proći — reče vojnik — ali ja moram samo prije vidjeti što skriva tvoja žena ispod haljine.

— Što se tu ima vidjeti? — reče čovjek. — To je tek kruh i vino, od čega trebamo kroz dan živjeti.

— Ti možda govoriš istinu — reče vojnik — ali ako je tomu tako, zašto mi drage volje ne pušta da pogledam što nosi?

— Ja neću da ti to vidiš — reče čovjek. — I savjetujem ti da nas propustiš.

Uz te riječi, podigne čovjek sjekiru, ali žena mu položi ruku na rame.

— Ne zameći kavgu! — moljaše ona. — Ja ću pokušati nešto drugo. Dat ću mu da pogleda što nosim i uvjerenam sam da mu ne može učiniti ništa nažao.

I s ponosnim i povjerljivim smiješkom okrene se prema vojniku te odgrne jedan vršak svoje haljine.

U isti čas vojnik ustukne i zatvori oči kao zaslijepljen jakim sjajem. Ono što je žena držala sakriveno pod svojom haljinom tako mu je jako zablještilo pred očima, da isprva uopće nije znao što je vidio.

— Mistio sam da držiš na rukama dijete — reče vojnik.

— Vidiš što nosim — odvrati žena.

Tada napokon opazi vojnik da je ono što je tako bliještalo i sjalo bila tek kita bijelih ljiljana, one iste vrste kao oni što rastu vani na polju. Ali je njihov sjaj bio mnogo bogatiji i jasniji. Jedva je mogao izdržati gledajući ih.

Turio je ruku među cvijeće. Nije se mogao otresti misli da je to što žena nosi dijete. Ali on je osjećao tek mekane cvjetne latice.

Bio je gorko razočaran i u svom bi bijesu bio najradije uhitio i čovjeka i ženu, ali je uviđao da za takav postupak ne može navesti nikakva razloga.

Kad je žena opazila kako se je smeo, reče mu:

— Nećeš li dopustiti da pođemo dalje?

Ratnik je nijemo povukao koplje što ga je bio držao pred otvorenim vratima, i stupio je u stranu.

Ali žena zagrne svoju haljinu opet preko cvijeća, i u isto je vrijeme s blaženim smiješkom promatrala ono što je nosila u naručju.

— Zнала sam da mu nećeš moći učiniti ništa nažao, samo kad ga vidiš — reče ona vojniku.

Napokon se požure odatle, a vojnik ostane na svom mjestu, te je gledao za njima dokle god ih je mogao vidjeti.

I dok je on njih tako pratio pogledom, opet mu se sasvim jasno činilo da ona nije nosila u ruci kitu ljiljana, nego pravo živo dijete.

Dok je još tako stajao i pratio ih pogledima, začuje s ceste glasne povike. Približavao se to Voltigije s nekoliko svojih ljudi.

— Zadrži ih — vikali su oni — zatvori pred njima vrata, ne daj im da umaknu.

Kad su stigli do vojnika, ispriповijedali su da su otkrili trag dječaku koji je pobjegao. Oni su ga sada potražili u njegovu stanu, ali im je odmah izmaknuo. Vidjeli su kako njegovi roditelji s njime bježe. Otac mu je jak sjedobradi čovjek i nosi sjekiru, a mati visoka žena koja nosi dijete skriveno ispod zavrnutе haljine.

U isti čas dok je Voltigije to pripovijedao, dojaše do gradskih vrata jedan beduin na dobrom konju. Bez riječi pojuri ratnik prema jahaču, silom ga skine s konja i baci ga na tlo. I jednim se skokom uzvine na konja, te odjuri.

* * *

Nekoliko dana nakon toga jahao je ratnik kroz strašnu gorsku pustinju koja se prostire preko južnog dijela Judeje. Još je uvijek progonio ona tri bjegunca iz Betlehema, i bio je sav očajan što se taj besplodni lov nikako ne završava.

— Doista se čini kao da ti ljudi imaju moć da propadnu u zemlju — mrmljao je on. — Koliko sam im puta ovih dana bio tako blizu, da sam za djetetom upravo htio baciti svoje koplje, pa su mi ipak izmaknuli. Počinjem vjerovati da ih više nikada neću dostići.

Osjećao je da nema snage, upravo kao ni onaj koji misli da se bori protiv nečega vrhunavnoga. Pitao se je li moguće da bogovi ove ljude zaštićuju pred njim.

— Sav mi je trud uzaludan. Bolje bi bilo da se vratim prije nego što poginem od gladi i žeđi u ovoj divljoj pustoši — govorio je sam sebi nekoliko puta.

Ali onda ga uhvati strah pred onim što ga očekuje na povratku kući, ako se vrati neobavljena posla. Upravo on je već dva puta pustio da mu dijete izmakne. Nije mu se činilo vjerojatnim da bi mu Voltigije i Herod nešto takvo oprostili.

— Sve dotle dok Herod zna da jedno od betlehemske djece još živi, morit će ga uvijek onaj isti strah — govorio je ratnik. — Najvjerojatnije je da će pokušati svoje muke ublažiti time da mene dade razapeti.

Bijaše to za vrućih podnevnih sati, i on je strašno patio jašuci kroz ovu kamenitu pustoš bez sjene, putem koji se provlačio kroz duboke klance, gdje nije bilo ni daška vjetra. I konj i jahač bili su tako smalaksali da su se jedva držali.

Već pred nekoliko sati ratnik je izgubio svaki trag bjeguncima i bio je beznadniji nego ikada.

— Ja od toga moram ipak odustati — mislio je on. — Doista ne mislim da je vrijedno muke slijediti ih dalje. Oni moraju u ovoj strašnoj pustoši ionako propasti.

Dok se tako bavio tim mislima, opazi u jednoj klisuri što se dizala blizu puta okrugao ulaz u neku spilju.

Odmah skrene svog konja prema otvoru spilje. — Želim se jedan čas odmoriti u hladnoj spilji — mislio je on. — Možda ću ih onda moći s novom snagom dalje progoniti.

Upravo kad je htio ući u spilju, iznenadilo ga je nešto neobično. S obje strane ulaza rastle su dvije lijepe stabljike ljiljana. Stajale su visoko i uspravno, pune cvjetova. Širile su opojan medni miris, a oko njih rojilo se mnogo pčela.

To bijaše tako neobičan prizor u ovoj pustinji, da je ratnik učinio nešto neobično. On otkine jedan lijepi bijeli cvijet i ponese ga sa sobom u spilju.

Spilja nije bila ni duboka ni mračna, a čim je stupio pod svod, opazio je da ovdje već borave tri putnika. Jedan muškarac, jedna žena i jedno dijete ležali su ispruženi na zemlji i spavali dubokim snom.

Nikada još ratnik nije osjećao da mu srce tako kuca kao kad je opazio taj prizor.

Bijahu to upravo ona tri bjegunca što ih je tako dugo progonio. Odmah ih je prepoznao, a ovdje su ležali u snu, i nisu se mogli braniti, i bili su sasvim u njegovoj vlasti.

On istrgne bučno mač iz korica te se nagne nad usnulo dijete.

Oprezno nagne mač prema njegovom srcu i nacilja točno, da ga s jednim jedinim udarcem uzmogne ukloniti s ovoga svijeta.

Na pola udarca zastane jedan čas, da pogleda lice djeteta. Sad kad je znao da mu je pobjeda sigurna, uživao je okrutno u tome da promatra svoju žrtvu.

Ali kad je vidio dijete, njegova se radost koliko je moguće još povećala, jer je ponovo prepoznao onoga maloga dječarca što ga je gledao pred gradskim vratima kako se igra s ljiljanima i pčelama na polju.

— Pa dakako — mislio je on — to sam već odavna mogao razabrati. Zato sam to dijete uvijek tako mrzio. To je onaj obećani mironosni knez.

I on opet spusti mač te stane razmišljati. — Ako glavu toga djeteta položim pred Heroda, učinit će me zapovjednikom svoje tjelesne straže.

I dok je šiljak mača sve više približavao usnulom djetetu, govorio je sav radostan sam sebi: — Bar ovaj put neće se nitko postaviti između nas i oteti ga iz moje vlasti.

Ali ratnik je držao još uvijek u drugoj ruci ljiljan što ga je ubrao na ulazu spilje, i dok je tako razmišljao, doleti jedna pčela što je bila sakrivena u čaški ljiljana k njemu te stane zujeći oblijetati oko njegove glave.

Ratnik se trgne. Odjednom se sjetio onih pčela kojima je dječarac pomagao, i sjetio se da je upravo pčela pomogla djetetu da umakne s Herodove gozbe.

Ta ga misao zapanji. On zaustavi mač, ostane stojeći i stane slušati pčelu.

Ali sad više nije čuo zujanje te male životinje.

I dok je tako stajao, udisao je jaki slatki miris koji je izlazio iz ljiljana kojega je držao u ruci.

I morao je misliti na one ljiljane kojima je dječarac pomagao, i sjetio se da je baš stručak ljiljana sakrio dijete njegovim očima i pomogao mu da izmakne kroz gradska vrata.

Postajao je sve zamišljeniji, te je pritegnuo mač k sebi.

— Pčele i ljiljani odužili su mu se za njegova dobročinstva — stane on šaptati sam sebi.

Morao je misliti na to da je to dijete jednom i njemu iskazalo dobročinstvo, i njegovo lice obaspe rumenilo.

— Može li rimski legionar zaboraviti odužiti se za uslugu koja mu je iskazana? — šaptao je.

I on stane boriti sam sa sobom kratku borbu. Mislio je na Heroda i na svoju radost kad bi uništio mironosnog kralja.

— Ne dolikuje mi da ubijem ovo dijete koje je meni spasilo život — reče napokon, i sagne se te položi svoj mač pokraj djeteta, da bjegunci, kad se probude, vide kakvoj su pogibelji utekli.

Uto opazi da je dijete budno. Ležalo je i gledalo ga svojim lijepim očima što su sjale poput zvijezda.

I ratnik prigne koljeno pred djetetom — Gospodine, ti si moćan — reče on. — Ti si jak i pobjednik. Ti si onaj koga bogovi vole, ti si onaj koji može gaziti po zmijama i štipavcima.

I on mu poljubi noge te pođe zatim tiho iz spilje, dok je dijete ostalo ležati i gledalo za njim začuđenim dječjim očima.

Bijeg u Egipat

Daleko u jednoj od pustinja Istoka rasla je pred mnogo, mnogo godina jedna palma, koja je bila strašno stara i strašno visoka. Svi koji su putovali pustinjom morali su se zaustaviti i promatrati je, jer ona bijaše mnogo veća od svih ostalih palmi, te se je običavalo govoriti da će sigurno postati višom od obeliskâ i piramidâ.

Dok je tako ta velika palma u svojoj samoći stajala i gledala kroz pustinju, opazi jednoga dana nešto što ju je ponukalo da svoju snažnu krošnju na uskom stablu od čuda zanjiše. Odande, s kraja pustinje, dolazilo je dvoje osamljenih ljudi. Oni bijahu još na onoj udaljenosti na kojoj se deve čine malenima poput mravi, ali to bijahu zacijelo dva ljudska stvora. Dvoje što bijahu stranci u pustinji, jer je palma poznavala ljude pustinje. Bijahu to jedan muškarac i jedna žena, koji nisu imali ni vodiča, ni tegleće marve, ni šatora, ni vreća za vodu.

— Doista — reče palma sama sebi — ovo je dvoje došlo ovamo umrijeti.

Palma se stane naglo ogledavati oko sebe.

— Čudim se — nastavi ona — da već nisu dojurili lavovi da zgrabe svoj plijen. Ali ja ne vidim nijednoga od njih da se miče, ne vidim nijednoga pustinjskog razbojnika. Ali oni će zacijelo još doći.

— Na njih vreba sedmerostruka smrt — mislila je palma dalje. — Lavovi će ih proždrijeti. Zmije će ih izbosti, žeđ će ih osušiti, pješčana oluja pokopati, razbojnici će ih napasti, sunčanica spaliti, a strah će ih uništiti.

I ona pokuša misliti na nešto drugo. Sudbina ovih ljudi činila ju je tužnom.

Ali u čitavom krugu pustinje što je ležao ispružen ispod palme, nije nalazila ništa što ne bi već tisućama godina poznavala ili promatrala. Ništa nije moglo zaokupiti njezinu pozornost, te je ona opet morala misliti na ono dvoje putnika.

— Tako mi suše i vihora — reče ona zazivajući najopasnije neprijatelje života — što to ta žena nosi u naručju? Čini mi se da ti ljudi vode sa sobom i jedno malo dijete.

Palma, koja bijaše dalekovidna kao što su to obično starci, doista je pravo vidjela. Žena je nosila u naručju dijete koje je naslonilo glavu na njezino rame i spavalo.

— Dijete nije ni dovoljno obučeno — nastavljala je palma. — Vidim da je majka privrnu-la svoju suknju i njome ga ogrnula. Ona ga je u velikoj žurbi podigla iz njegova kreveta i s njime odjurila. Sad razumijem sve: ovi su ljudi bjegunci.

— Pa ipak su oni lude — nastavljala je ona. — Ako ih kakav anđeo ne zaštićuje, trebali su radije pustiti da neprijatelji učine i ono najgore, nego da se upućuju u pustinju.

— Mogu sasvim dobro zamisliti kako se to dogodilo. Muž je bio na poslu, dijete je spavalo u kolijevci, a žena je izašla da donese vode. Kad je stupila pred vrata, vidjela je kako jure neprijatelji. Jurnula je natrag, pograbila dijete, doviknula mužu neka je slijedi i otpu-tila se. Zatim su mnogo dana bježali, te se zacijelo ni časka nisu odmarali. Da, tako se sve to dogodilo. Ali ja ipak vjerujem, ako ih ne štiti kakav anđeo... —

— Oni su tako prestrašeni da ne mogu osjetiti ni umora ni drugih boli, ali ja vidim da im žeđ viri iz očiju. Ja ipak dobro poznajem lice žeđna čovjeka.

I kad je palma pomislila na žeđ, potrese se grčevito njezino visoko stablo, a bezbrojni vršci njezinih dugih listova saviju se kao da ispod njih gori vatra.

— Da sam ja čovjek — reče ona — ne bih se nikada usudila izaći u pustinju. Junak je svaki onaj koji se usuđuje ovamo, a nema korijenje koje dosiže dolje do nepresušnih vode-nih žila. Ovdje može postati opasno čak i za same palme, štoviše i za takvu palmu kao što sam ja.

— Kad bih ih mogla savjetovati, molila bih ih da se vrate. Njihovi neprijatelji ne mogu nikada biti prema njima tako okrutni kao pustinja. Možda misle da je lako živjeti u pusti-nji. Znam još kako je jednom za moje mladosti oluja sasula preko mene čitavo brdo pije-ska; malo je manjkalo te bih se bila zagušila. Da sam mogla umrijeti, bio bi to moj poslje-dnji čas.

I palma nastavi glasno misliti, kao što to obično čine stari pustinjaci.

— Čujem kako neobično čudan šum prolazi kroz moju krošnju — reče ona. — Vršci svih mojih listova mora da se pravilno njišu. Ne znam što me obuzima dok gledam ove bijed-ne strance, ali ta tužna žena tako je lijepa; ona mi doziva u pamet ono najljepše što sam doživjela.

I dok se lišće i nadalje micalo u zvučnoj melodiji, mislila je palma na to kako je jednom prije vrlo mnogo vremena dvoje sjajnih ljudi bilo gostima oaze. Bijaše to kraljica od Sabe, a s njom je ovamo došao mudri Salomon. Lijepa kraljica htjela se opet vratiti u svoju zemlju, a kralj ju je ispratio jedan dio puta, i sad su se trebali rastati. Za spomen na taj čas, rekla je tada kraljica: »Posadit ću košticu datulje u zemlju, te želim da iz nje postane palma koja će rasti i živjeti dok se u zemlji Judeji ne pojavi kralj veći od Salomona«. I kad je to rekla, utakne košticu u zemlju, a njezine je suze natope.

— Kako to da ja upravo danas na to mislim? — reče palma. — Je li ova žena tako lijepa da me podsjeća na najkrasniju od kraljica, na onu na čiju sam riječ izrasla i poživjela do današnjega dana?

— Čujem kako moje lišće sve jače šumi — reče palma — i zvuči tužno kao mrtvačka pje-sma. Tako mi je kao da proriče da se netko mora doskora rastati sa životom. Dobro je da to ne znači mene, jer ja ne mogu umrijeti.

Palma je držala da onaj posmrtni šum u njezinu lišću vrijedi za ono dvoje smrtnih put-nika. Jamačno su i oni sami mislili da se približava njihov posljednji sat. Vidjelo se to na izrazu njihovih lica kad su prolazili pokraj jednog kostura deve, koji se nalaze uza cijeli put. Vidjelo se to na pogledima kojima su gledali za nekoliko jastrebova što su proljetali. To drugačije nije ni moglo biti. Oni bijahu izgubljeni.

Opazili su palmu i oazu, te su sada pohnali prema njoj, da nađu vode. Ali kad su se napokon približili, stali su očajavati, jer je izvor bio presahnuo. Izmorena žena položila je dijete na tlo, te je sjela plačući na rub vrele. Muž se bacio na zemlju pokraj nje, te je ležao i udarao obim šakama po osušenoj zemlji.

Palma je čula kako govore o tome da moraju umrijeti.

Iz njihovih je razgovora čula i to da je kralj Herod dao svu djecu u dobi od dvije i tri godine pobijati, bojeći se da bi se mogao roditi veliki, očekivani kralj Židova.

— Moje lišće šumi sve jače i jače — mislila je palma. — Tim bijednim bjeguncima kucnut će uskoro njihov posljednji čas.

Razabrala je i to da se njih oboje boji pustinje. Čovjek je govorio da bi bilo bolje da su ostali i borili se s ratnicima, a ne da su pobjegli. Tako bi im smrt bila lakša.

— Bog će nam pomoći — reče žena.

— Mi smo sami među divljim zvijerima i zmijama — reče čovjek. — Nemamo ni jela ni pića. Kako bi nam Bog mogao pomoći?

On razdere od očaja svoje haljine i zarije lice u zemlju. Bijaše bez nade, kao čovjek koji ima u srcu smrtnu ranu.

Žena je sjedila uspravno i sklopila ruke na koljenima, ali pogledi što ih je upravljala kroz pustinju izražavali su bezgranični očaj.

Palma je čula kako žalostan šum na njenom lišću postaje sve jači. Zacijelo je to čula i žena, jer je uzdignula oči prema krošnji drveta. I u tili mah podigne ona sasvim nesvjesno u zrak svoje ruke.

— Ah datulje, datulje! — usklikne ona.

U njezinom je glasu bilo toliko čežnje, da je stara palma zaželjela da nije viša od kakva grma i da se do njenih datulja može tako lako dosegnuti kao do šipka na trnovitu grmu. Ona je dobro znala da je njezina krošnja puna grozdova s datuljama. Ali, kako bi mogli ljudi dosegnuti do tako vrtoglave visine?

Muškarac je već vidio na kakvoj se nedokučivoj visini nalaze datulje. On nije ni uzdignuo glavu, tek je molio ženu da ne čezne za nemogućim.

Ali dijete, koje je samo naokolo tapkalo te se igralo vlatima i travčicama, čulo je usklik svoje majke.

Mališ nije mogao ni pomisliti da njegova majka ne bi mogla dobiti sve što god poželi. Čim se stalo govoriti o datuljama, počelo je dijete gledati uvis prema drvetu. Mislilo je i razmišljalo kako bi moglo skinuti datulje. Njegovo se čelo gotovo naboralo ispod svijetlih uvojaka. Napokon, preleti mu preko lica smiješak. Pronašao je sredstvo. Pošao je prema palmi, stao je milovati, i rekao slatkim djetinjim glasom:

— Palmo, sagni se! Palmo, sagni se!

Ali što se to događalo? Što je to bilo? Palmino lišće zašumjelo je kao da je kroza nj prošao orkan, a kroz dugačko palmino stablo stala je prolaziti jeza. I palma osjeti da to dijete ima nad njom moć. Ona mu nije mogla odoljeti.

I ona prigne svoje visoko stablo pred djetetom, kao što se ljudi prigibaju pred kneževima. U velikom luku sagnula se do zemlje, i napokon se tako duboko spustila da je velika krošnja uzbibalim lišćem mela pustinjski pijesak.

Činilo se da dijete nije ni prestrašeno ni začuđeno, nego je s veselim usklikom pohitalo do palme te stalo kidati plod za plodom iz krošnje stare palme.

Kad je dijete već dosta nabralo, a drvo je još uvijek ležalo na zemlji, pođe ono do njega i reče umiljatim glasom: — Palmo, uzdigni se! Palmo, uzdigni se!

I veliko se drvo uzdigne, tiho i s poštovanjem, na svome vitkom stablu, dok mu je lišće šumjelo poput harfe:

— Sad znam kome sviraju posmrtnu pjesmu — reče stara palma sama sebi kad se opet uspravila. — Ni jednome od ovih ljudi.

A muž i žena padoše na koljena i stadoše hvaliti Boga.

— Ti si vidio naš strah i uzeo ga od nas! Ti si Onaj jaki, što sagibaš stablo palme kao tanku trsku. Pred kakvim neprijateljem da uzdržćemo, kad nas tvoja jakost štiti?!

Kad je sljedeća karavana putovala pustinjom, vidješe ljudi da je krošnja stare palme uvenula.

— Kako to može biti? — reče jedan od putnika. — Ta palma ne smije poginuti prije nego što vidi kralja koji je veći od Salomona.

— Možda ga je vidjela — odgovori drugi pustinjski putnik.

U Nazaretu

Jednom je Isus, u ono vrijeme kad mu je bilo tek pet godina, sjedio na pragu pred radionicom svojeg oca u Nazaretu i zabavljao se time što je iz grudice gipke ilovače, što ju je dobio od lončara na drugoj strani ulice, radio kukavice. Bio je tako sretan kao nikada prije, jer su sva djeca one četvrti govorila Isusu da je lončar mrzovoljan čovjek, koji se ne da smekšati prijaznim pogledima ni medenim riječima, te se on nije nikad usuđivao da što od njega zatraži. Ali gle, on je jedva znao kako se to dogodilo: tek je stajao na svojem pragu i čeznutljivo promatrao susjeda kako izrađuje svoju robu, i taj je evo došao iz svoga dućana i poklonio mu toliko ilovače da bi se iz nje mogao izraditi i vrč za vino.

Na stepenicama susjedne kuće sjedio je Juda, koji je bio ružan i ridokos; lice mu je bilo puno modrih brazgotina, a haljine pune rupa što ih je izderao u svojim stalnim borbama s uličnjacima. U taj je čas bio miran, nikoga nije dražio niti se s kim rvao, nego je mijesio komad ilovače isto tako kao i Isus. Ali tu si ilovaču nije mogao sam pribaviti: on se jedva usuđivao izaći na oči lončaru, jer ga je lončar optuživao da običava bacati kamenje na njegovu krhku robu, te bi ga bio štapom otjerao. Isus je svoju zalihu podijelio s njime.

Kad bi ova dva dječaka koju kukavicu od ilovače dovršili, postavljali bi je u krug preda se. Izgledale su tako kao što su ptice od ilovače u sva vremena izgledale: imale su veliku crvenu grudicu umjesto nogu, da na njoj stoje, kratke repove, nikakav vrat i jedva vidljiva krila.

No kako god je to izgledalo, ipak se doskora pokazala neka razlika u radu malih drugova. Judine ptice bijahu tako kose da su se odmah prevaljivale, i koliko god se on svojim malim tvrdim prstima mučio, ipak nije mogao njihova tijela učiniti lijepima i pravilnima. Od vremena do vremena bi kriomice pogledavao preko prema Isusu, da vidi kako on to radi da su mu ptice tako pravilne i glatke, kao hrastovo lišće u šumama na gori Taboru.

Nakon svake ptice što bi je načinio, postajao je Isus sve sretniji. Jedna mu se činila ljepšom od druge, i sve ih je promatrao s ponosom i ljubavlju. One su trebale postati njegovi drugovi u igri, njegova mala braća, one su trebale spavati u njegovom krevetu, s njime se razgovarati, pjevati mu svoje pjesmice kad bi ga njegova majka ostavljala samoga. Nikad se nije sam sebi pričinjao tako bogatim, i nikad se više neće moći osjećati osamljenim ili ostavljenim.

Uto je pokraj njega prošao visoki vodonoša, pognut pod svojom teškom vrećom, a odmah za njim došao je trgovac povrćem, koji se njihao između svojih praznih velikih vrbovih košara na leđima svog magarca. Vodonoša je položio svoju ruku na plavokosu kovrčavu glavu Isusovu, te ga upitao za njegove ptice, a Isus mu je pripovijedao kako se zovu i rekao da mogu i pjevati. Sve njegove ptičice došle su iz stranih zemalja k njemu i pripovijedale mu stvari koje su samo on i one znale. A Isus je pričao tako da su i vodono-

ša i trgovac povrćem na dugo vrijeme zaboravili na svoje poslove, samo zato da ga slušaju.

Kad su htjeli krenuti dalje, pokazao im je Isus Judu. — Gledajte kako lijepe ptice radi Juda! — rekao je.

Tada je trgovac povrća dobroćudno zaustavio svojega magarca i upitao Judu imaju li i njegove ptice imena i znaju li i one pjevati. Ali Juda nije znao ništa o tome; šutio je tvrdo-korno, te nije podizao očiju sa svoga posla. Trgovac povrćem ljutito odgurne nogom jednu od njegovih ptica i pojaše dalje.

Tako je prošlo poslijepodne, a sunce je zašlo tako duboko da je njegova svjetlost mogla ući kroz niska gradska vrata, što su se, ukrašena rimskim orlom, uzdizala na kraju ceste. To sunčano svjetlo što je sjalo na izmaku dana bijaše ružičasto i kao pomiješano s krvlju, te je davalo svoju boju svemu što mu je dolazilo na put dok se je razlijevalo uskom uličicom. Ono je bojalo posude lončarevo, kao i onu gredu što je škripala pod blanjom tesarevom, i bijelu maramu što je okruživala Marijino lice.

Ali najljepše se odražavala sunčana svjetlost u malim mlačicama što su se skupile među velikim grbavim kamenim pločama koje su pokrivale cestu. I Isus iznenada zaroni svoju ruku u mlaku koja mu je bila najbliža. Palo mu je na pamet, te je htio svoje sive ptice obojiti blještavom sunčanom svjetlošću, koja je vodi, zidovima kuća, ukratko, svemu što ga je okruživalo, davala tako lijepu boju.

I sunčanoj svjetlosti sviđi se najednom da se dade uloviti kao boja iz slikarskog lončića, i kad je Isus njome prelazio preko ptičica od ilovače, svjetlost je mirovala te ih obojila od glave do pete alemovim sjajem.

A Juda, koji je katkada bacio po koji pogled preko prema Isusu, da vidi pravi li više i ljepših ptica nego on, klikne oduševljeno kad je vidio kako Isus svoje zemljane ptičice boji sunčanom svjetlošću koju hvata iz mlačice. I Juda zaroni također svoju ruku u sjajnu vodu te pokuša uhvatiti sunčanu svjetlost.

Ali sunčana se svjetlost njemu nije dala uhvatiti. Posklizne kroz njegove prste, i kako god se on mučio i micao rukama da je uhvati, ona mu je ipak izmicala, i on nije svojim siromašnim pticama mogao dobiti ni mrvu boje.

— Čekaj, Juda! — reče Isus — Ja ću doći i oslikati tvoje ptice. —

— Ne — reče Juda — ti ih ne smiješ dotaknuti. One su dobre ovakve kakve jesu.

I on ustane, čelo mu se namršti, a usnice stisnu. I on položi svoju široku nogu na ptice, te ih stane jednu za drugom pretvarati u male, plosnate komadiće ilovače.

Kad je uništio sve svoje ptice, pođe prema Isusu, koji je sjedio i milovao svoje ptičice što su se sjale poput dragulja. Juda ih je neko vrijeme šutke promatrao, ali onda podigne nogu i pogazi jednu od njih.

Kad je Juda povukao natrag svoju nogu i vidio čitavu malu ptičicu pretvorenu u sivu ilovaču, osjeti u sebi takvu radost da se je stao smijati, te je podignuo nogu da zgazi još jednu.

— Juda — reče Isus — što to radiš? Ne znaš li da su žive i da mogu pjevati?

Ali Juda se nasmije pa zgazi još jednu pticu.

Isus se stane ogledavati, da nađe pomoć. Juda bijaše velik, a Isus nije imao snage da ga zadrži. On stane gledati gdje je njegova majka. Ona nije bila daleko, ali prije nego što bi došla mogao bi Juda uništiti sve njegove ptičice. I Isusu se oči zaliju suzama. Juda je već zgazio četiri njegove ptičice, te su mu preostale samo tri.

Ljutio se je na svoje ptičice što su tako mirno stajale i dale se gaziti, ne mareći za pogibelj. Isus tada pljesne rukama da ih probudi, te im dovikne: — Poletite! Poletite!

Odjednom počnu one tri ptičice micati svojim malim krilima, te se plašljivo lepršajući dignu do ruba krova, gdje su bile izvan pogibelji.

Ali kad je Juda vidio da su ptice na Isusove riječi stale micati krilima i poletjele, počne plakati. Stane čupati kosu, kao što je vidio da to rade starci kad su u velikom strahu ili brizi, i baci se Isusu pred noge.

I Juda je ležao i valjao se pred Isusom u prašini, kao pas, te je ljubio Isusu noge i molio ga da podigne nogu i da ga zgazi, kao što je on zgazio njegove zemljane ptičice.

Juda je naime i ljubio Isusa, i divio mu se, i obožavao ga, i mrzio ga u isto vrijeme.

Ali Marija, koja je sve to vrijeme promatrala igru djece, sada ustane, podigne Judu, posadi ga sebi u krilo, te ga stane milovati.

— Ti jedno dijete! — govoraše mu ona. — Ti ne znaš da si pokušao nešto što ne može učiniti nijedno stvorenje. Nemoj više činiti takve stvari ako ne želiš postati najnesretnijim od svih ljudi! Kako bi morao proći onaj koji bi pokušao takmiti se s njim, koji slika sunčanom svjetlošću i mrtvoj ilovači udahnuje dah života?

U hramu

Bili jednom siromašni ljudi: jedan muškarac, jedna žena i njihov mali sinčić, te su hodali po velikom hramu jeruzalemskom. Sin bijaše krasno dijete. Kosa mu se spuštala u mekanim uvojcima, a oči su mu sjale kao zvijezde.

Sin nije od onda otkad je mogao shvaćati ono što vidi bio u hramu, a sad su njegovi roditelji obilazili s njime unaokolo i pokazivali mu sve divote. Bijahu tu dugački redovi stupova, pozlaćeni žrtvenici, bijahu tu sveti ljudi što su sjedili i poučavali svoje učenike, bijaše tu vrhovni svećenik sa svojom medaljom od dragog kamenja, bijahu tu zastori iz Babilona protkani zlatnim ružama, bijahu tu velike bakrene dveri, tako teške da ih je trideset ljudi moralo pomicati ovamo ili onamo u njihovim šarkama.

Ali maleni dječak, kojemu je bilo tek dvanaest godina, malo je za sve to mario. Njegova mu je majka pripovijedala da je ono što mu pokazuju najneobičnije na svijetu. Govorila mu je da će jamačno proći još mnogo vremena prije nego što će ugledati što ovakvoga. U siromašnom Nazaretu, odakle su oni, nema ništa drugo za vidjeti osim sivih, tmurnih ulica.

Ali njezine opomene nisu mnogo koristile. Činilo se da bi mali dječak radije bio pobjegao iz krasnog hrama, samo kad bi se smio igrati u uskoj ulici Nazareta.

Bijaše međutim čudnovato ovo: što se dječak više činio ravnodušniji, to su roditelji postajali sve radosniji i veseliji. Jedno su drugome domahivali preko njegove glave i iz njihovih je lica sjalo zadovoljstvo.

Napokon se dijete činilo već tako umorno i iscrpljeno da se je sažalilo majci. — Mi smo s tobom išli predaleko — reče ona. — Dođi da se jedan čas odmoriš.

I ona se pokraj jednog stupa spusti na tlo, te mu reče neka legne na zemlju i položi glavu u njezino krilo. I on to učini, te odmah zadrijema.

Čim je zaspao, reče žena mužu: — Ničega se nisam toliko bojala kao onog časa kad stupi u hram jeruzalemski. Mislila sam da će, kad ugleda ovu kuću Božju, htjeti u njoj ostati za sva vremena.

— I ja sam se plašio ovoga puta — reče muž. — U vrijeme kad se on rodio pojavili su se mnogi znakovi koji su pokazivali da će postati velik vladar. Ali što bi mu kraljevsko dostojanstvo donijelo, osim briga i pogibelji? Uvijek sam govorio da bi najbolje za njega i za nas bilo kad ne bi nikad bio ništa drugo nego tesar u Nazaretu.

— Od njegove pete godine — reče majka zamišljeno — nije se pokraj njega dogodilo nikakvo čudo. On se sam ništa ne sjeća onoga što se je dogodilo za njegova najranijeg djetinjstva. On je upravo takav kao svako dijete među drugom djecom. Neka se vrši prije

svoga volja Božja. Ja sam se počela gotovo nadati da će Gospodin u svojoj milosti izabrati drugoga za velike stvari, a meni ostaviti moga sina.

— Što se mene tiče — reče čovjek — uvjeren sam da će sve biti dobro, samo ako ne sazna ništa o onim čudesnim znamenjima što su se zbila za njegovih prvih godina.

— Ja nikad s njime ne govorim ništa o tim čudesima — reče žena — ali ja se uvijek bojim da će se i bez moje pomoći dogoditi nešto što će mu dati da spozna tko je zapravo on. — Najviše od svega bojala sam se dovesti ga u taj hram.

— Sad možeš biti mirna, da je i ta pogibelj prošla — reče čovjek. — Dskora ćemo ga opet imati uz nas u Nazaretu.

— Bojala sam se najviše od svega mudraca u hramu — reče žena. — Bojala sam se vrača koji ondje sjede na svojim hasurama. Mislila sam da će oni, kad im dođe na oči, ustati i pokloniti se pred djetetom, te ga pozdraviti kao kralja židovskoga. Čudno je da nisu spoznali njegovu slavu. Takvo dijete nije im još nikada došlo pred oči.

Sjedila je neko vrijeme šuteći i promatrala dijete.

— Jedva mogu to shvatiti — reče ona. — Mislila sam: kad ugleda ove suce što sjede u tom svetom domu i izravnavaju pravde naroda, i te učitelje koji govore svojim učenicima, i te svećenike što služe Gospodinu, da će se probuditi i uskliknuti: »Rođen sam da živim među tim sucima, tim učiteljima i tim svećenicima!«

— Kakva bi to bila sreća, sjediti zatvoren u tim trjemovima? — prekine joj govor čovjek. — Bolje je za njega da luta po brežuljcima i brdima oko Nazareta.

Majka malo uzdahne: — On je tako sretan kod nas kod kuće — reče ona. — Tako je zadovoljan kad smije pratiti stada ovaca na njihovim samotnim putovima ili kad prolazi preko polja te promatra posao seljaka. Ne mogu vjerovati da griješimo protiv njega kad ga pokušavamo zadržati za sebe.

— Mi mu samo uštedujemo najveću bol — reče čovjek.

Tako su oni nastavili ovaj razgovor, sve dok se dijete nije probudilo iza sna.

— No, evo! — reče majka. — Jesi li se sada odmorio? Deder, sad ustani, jer se približava večer, a mi moramo kući na noćište.

Nalazili su se u najudaljenijem dijelu zgrade kad su krenuli prema izlazu.

Za nekoliko časaka trebali su proći kroz jedan stari trijem što se održao još iz onih vremena kad je prvi put na ovome mjestu bio sagrađen hram. Tu je, naslonjena na jedan zid, stajala stara bakrena truba, neobične duljine i težine, slična stupu. Stajala je tako da ju se uzmogne primaknuti k ustima i u nju puhati. Bijaše grbava i čvorasta, izvana i iznutra puna prašine i paučine, okružena jednim jedva čitljivim omotom starinskih pismena. Zacijelo je prošlo već tisuću godina otkad je posljednji čovjek pokušao iz nje izmamiti kakav glas.

Ali kad je mali dječak opazio ovaj ogromni rog, zadivljen stane. — Što je to? — upita on.

— To je velika trublja koja se naziva »Glas vladara svjetova« — odvrati majka. — Njome je Mojsije sazivao na okup djecu Izraela, kad su bila raspršena po pustinji. Nakon njega nije još nitko uspio iz nje izmamiti ni jedan jedincati glas. Ali onaj koji to uspije sakupit će pod svoju vlast sve narode svijeta.

Ona se sama smiješila tome što je držala starinskom bajkom, ali maleni dječak ostane stajati pred velikim rogom, sve dok ga nije pozvala da krene. Od svega što je u hramu vidio, bijaše taj rog prvo što mu se svidjelo. On bi bio rado ovdje još ostao, da ga dugo i točno promotri.

Nisu još dugo hodali, kadli dođu u jedno veliko, prostrano dvorište hrama. Tu se nalazila na dnu brda provalija, duboka i široka, tako kao što je to bilo još u pradavna vremena. Tu udubinu nije kralj Salomon htio dati ispuniti kad je gradio hram. Nije preko nje položio ni most, niti je pred vrtoglavi ponor dao postaviti ogradu. Umjesto toga, napeo je preko provalije nekoliko lakata dugačku oštricu od čelika, oštro nabrušenu, s oštricom okrenutom prema gore. I nakon bezbrojnih godina i događaja ta je oštrica još uvijek ležala iznad ponora. Sada bijaše već gotovo zahrđala, ne bijaše više sigurno pričvršćena na svojim krajevima, nego je podrhtavala i njihala se čim bi netko teškim koracima prolazio kroz dvorište hrama.

Kad je majka provela dječaka okolnim putem pokraj ponora, upita je on: — Kakav je to most?

— Postavio ga je ovamo kralj Salomon — odgovori majka — a mi ga nazivamo »Rajskim mostom«. Ako možeš preko ovoga ponora preći po ovom drhtavom mostu kojemu je oštrica tanja od sunčane zrake, onda možeš biti uvjeren da ćeš doći u raj.

I ona se opet nasmiješi te pohita dalje, ali se dječak zaustavi te stane promatrati usku, uzdrhtalu čeličnu oštricu, sve dok ga majka nije zazvala.

Kad ju je poslušao, uzdahne što mu te dvije čudnovate stvari nije pokazala ranije, te bi bio imao dovoljno vremena da ih bolje promotri.

Sada su išli dalje bez zaustavljanja, sve dok nisu stigli do velikih ulaznih vrata s peterostrukim redom stupova. Tu su u jednom kutu stajala dva stupa od crnog mramora, na istom podnožju, postavljeni tako blizu jedan drugome da bi se jedva između njih mogla progurati slamčica. Bijahu visoki i veličanstveni, s bogato izrađenim kapitelima oko kojih je bio nanizan red neobično oblikovanih životinja. Ali nije bilo ni jednog palca tih lijepih stupova bez pukotina i brazgotina; bijahu oštećeni i istrošeni kao nijedna druga stvar u hramu. Čak je i tlo oko njih bilo izglodano i malo udubljeno od koraka mnogih nogu.

I opet zaustavi dječak svoju majku i upita je: — Kakvi su to stupovi?

— To su stupovi što ih je naš praotac Abraham donio iz daleke Kaldeje ovamo u Palestinu i koje je on nazvao »Vratima Pravednosti«. Tko se između njih može provući, taj je pravedan pred Bogom i nije nikada počinio grijeha.

Dječak je zastao i promatrao je stupove širom otvorenih očiju.

— Ta ti se valjda nećeš pokušati provući između njih? — reče majka i nasmije se. — Vidiš, kako je tlo unaokolo njih izgaženo od mnogih koji su se pokušali provući kroz usku pukotinu, ali, vjeruj mi, nikome to nije uspjelo. A sad se požuri! Čujem tutnjavu bakrenih dveri u koja trideset hramskih slugu upire svoja ramena da ih pokrenu.

Maleni je dječak ležao čitavu noć budan u šatoru, te nije pred sobom vidio ništa drugo nego Vrata pravednosti, Rajski most i Glas kneza svjetova. O tako divotnim stvarima nije nikada prije slušao. I on si ih nije mogao izbiti iz glave.

Ujutro sljedećeg dana bilo mu je baš isto tako. Nije mogao misliti ni na što drugo. Tog jutra trebali su poći na put kući. Roditelji su imali mnogo posla dok su srušili šator i natovarili sve na jednu veliku devu, a i štošta drugo je trebalo urediti. Nisu putovali sami, nego u društvu mnogih rođaka i susjeda, a budući da je toliko ljudi moralo zajedno putovati, spremanje na put svakako je teklo vrlo polako.

Maleni dječak nije pomagao oko spremanja, nego je usred opće žurbe i jurnjave mirno sjedio i razmišljao o onim trima čudnovatim stvarima.

Najednom mu padne na um da još ima vremena otići do hrama, te ih još jednom pogledati. Bilo je još toliko toga što se moralo natovariti. On bi se svakako još prije polaska mogao vratiti iz hrama.

On pohita odatle, a da nikome nije rekao kuda ide. Nije mislio da je to potrebno. Ta on će opet začas biti ovdje.

Nije dugo potrajalo i on stigne do hrama, te stupi u ulazni trijem gdje su bila postavljena ona dva jednaka stupa.

Čim ih je opazio, oči mu se počеше krijesiti od veselja. Sjedne na tlo pokraj njih, te je nepomično gledao u vis prema njima. Kada je zamišljao kako je onaj tko se može progurati između ta dva stupa pravedan pred Bogom, činilo mu se da još nikada nije gledao ništa tako divotno.

On pomisli kako mora biti divno moći se provući između ta dva stupa, ali oni su stajali tako blizu jedan drugome da je bilo nemoguće to i pokušati. Tako je on gotovo čitav sat sjedio nepomično ispred stupova, no nije znao koliko dugo sjedi. Mislio je da ih promatra tek nekoliko časaka.

Dogodilo se slučajno da su u divnome trijemu u kojemu je dječak sjedio bili okupljeni suci Velikoga vijeća, da sude narodu u njegovim raspravama. Sav je trijem bio pun ljudi koji su se tužili, zbog međaša koji su bili pomaknuti, zbog ovaca što su im bile otete iz stada i označene lažnim znakovima, na dužnike koji nisu htjeli platiti svoje dugove.

Među ostalima, došao je ovamo i jedan bogataš odjeven u skupocjene grimizne haljine i vodio je pred sudačku stolicu siromašnu udovicu koja mu je dugovala nekoliko vrećica srebra. Jadna je udovica jadikovala i govorila da bogataš nepravedno s njome postupa. Ona mu je već jednom isplatila svoj dug, a sad je on hoće prisiliti da to učini još jednom, ali ona to ne može. Ona je tako siromašna, da bi, ako je suci osude, morala bogatašu dati svoje kćeri za ropkinje.

Onaj koji je sjedio na sudačkoj stolici na najvišem mjestu obrati se bogatašu pa mu progovori: — Usuđuješ li se priseći na to da ti ova siromašna žena još nije isplatila novce?

Tada bogataš odvrati: — Gospodine, ja sam bogat čovjek. Zar da se ja mučim te zahtijevam svoje novce od ove siromašne žene, kad ne bih imao pravo na to? Prisižem ti: kao što nitko neće proći kroz Vrata pravednosti, tako mi je ova žena dužna svotu koju zahtijevam.

Kad su suci saslušali tu zakletvu, povjerovali su njegovim riječima i izrekli osudu da siromašna žena mora svoje kćeri dati za ropkinje.

Ali maleni je dječak sjedio tik do njih, pa je sve to čuo. On pomisli u sebi: »Kako bi ipak dobro bilo kad bi se netko mogao provući kroz Vrata pravednosti! Ovaj bogataš zacijelo nije govorio istinu. Kako mi je žao te stare žene koja mora svoje kćeri dati za ropkinje!«

On skoči na podnožje s kojega su se oba stupa uzdizala u vis, te pogleda kroz pukotinu.

— Ah, kad to ipak ne bi bilo tako sasvim nemoguće! — pomisli on.

On bijaše tako tužan radi siromašne žene. Sad više nije uopće mislio na to da je onaj tko se bude mogao provući kroz ta vrata pravedan i bez grijeha. Htio je kroz njih proći samo zbog siromašne žene.

Upre svoje rame u udubinu između stupova, kao da si želi prokčiti put.

U taj su čas svi ljudi što su stajali u trijemu pogledali prema Vratima pravednosti. Zatunjilo je naime pod svodovima i zašumjelo u starim stupovima, i oni su se pomaknuli na stranu, jedan nadesno, drugi nalijevo, te su ostavili između sebe toliko širok prostor da se vitko tijelo dječaka moglo između njih provući.

I sve se uvelike začudi i zaprepasti. U prvi čas nitko nije znao što da kaže. Ljudi su samo stajali i buljili u maloga dječaka koji je izvršio tako veliko čudo. Prvi koji se opet sabrao bijaše najstariji od sudaca. On povikne neka zgrabe bogatog trgovca te ga dovedu pred sudačku klupu. I on ga osudi da sve svoje imanje ima dati siromašnoj udovici, jer je u Božjem hramu krivo prisegnuo.

Kad je to bilo gotovo, zapita sudac za dječaka koji je prošao kroz Vrata pravednosti, ali kad su se ljudi ogledali za njim, bijaše ga već nestalo. U isti naime čas kad su se stupovi razmaknuli, on kao da se probudio iza sna, te se sjetio svojih roditelja i povratka kući. »Moram se sad požuriti odavde, da me moji roditelji ne čekaju«, pomislio je.

No on uopće nije znao da je proveo čitav jedan sat pred Vratima pravednosti, nego je mislio da je tamo proveo tek nekoliko časaka, te je zato mislio da ima još vremena da samo na kratko baci oko na Rajski most, prije nego što napusti hram.

I brzo se progura kroz mnoštvo naroda, te dođe do Rajskog mosta koji se nalazio na sasvim drugom kraju velikog hrama.

Ali kad je opazio britku čeličnu oštricu što se je pružala preko ponora, te kad je pomislio na to da je onaj čovjek koji može preći preko toga mosta siguran da će doći u raj, činilo mu se da je to najdivotnija stvar koju je ikada vidio. I on sjedne na rub ponora da promatra čeličnu oštricu.

Sjedio je tu tako i mislio kako mora da je lijepo doći u raj i kako bi rado prešao preko toga mosta. Ali u isti je čas uvidio da je sasvim nemoguće to samo i pokušati.

Sjedio je tako dva sata i razmišljao, ali nije znao da je prošlo toliko vremena. Samo je sjedio i mislio na raj.

Međutim se dogodilo da je u dvorištu, gdje se nalazio taj duboki ponor, stajao velik žrtvenik, a oko njega obilazili su u bijelo odjeveni svećenici koji su čuvali vatru na oltaru i primali žrtvene darove. U dvorištu je također stajalo i mnogo ljudi koji su žrtvovali, i veliko mnoštvo koje je samo gledalo službu Božju.

Ovamo je došao i jedan siromašni stari čovjek noseći janješce, koje je bilo vrlo maleno i mršavo, a osim toga još i ugrizeno od pseta, pa je imalo veliku ranu.

Taj čovjek pođe s janjetom k svećenicima, te ih zamoli da ga smije žrtvovati, ali mu oni to odbiju. Odgovore mu da se tako siromašan dar ne može žrtvovati Gospodinu. Starac je molio da za volju milosrđa prime to janje, jer njegov sin leži nasmrt bolestan, a on nema ništa drugo što bi mogao žrtvovati Bogu za njegovu ozdravljenje. — Morate me pustiti da ga žrtvujem — reče on — inače moja molitva neće dospjeti pred lice Božje i moj će sin umrijeti.

— Vjeruj mi da imam sažaljenja na tebe — reče svećenik — ali naš zakon zabranjuje da žrtvuemo ozlijeđene životinje. Isto je tako nemoguće uslišiti tvoju molbu kao što je nemoguće prijeći preko Rajskog mosta.

Mali je dječak sjedio toliko blizu da je to sve čuo. Odmah je pomislio koliko je ipak šteta što nitko ne može preći preko tog mosta. Možda bi starac mogao spasiti svoga sina kad bi se janje žrtvovalo.

Starac pođe tužan iz dvorišta hrama, a dječak ustane, zakorači prema drhtavom mostu, te postavi na njega svoju nogu.

Nije ni pomislio na to da preko njega pređe zato da si osigura raj. Njegove misli bile su kod onoga siromaha kojemu je želio pomoći.

Ali on je opet povukao nogu unatrag, jer je pomislio: to je nemoguće. Taj je most previše star i zahrđao, on uopće ne bi mogao podnijeti moj teret.

No još jednom su njegove misli odletjele prema siromahu kojemu je sin ležao nasmrt bolestan. I opet postavi svoju nogu na oštricu mača.

Tada opazi da je prestala drhtati, te da je osjeća široku i čvrstu pod nogom.

A kad je učinio i drugi korak po njoj, osjeti da ga zrak unaokolo podupire, te da ne može pasti. Zrak ga je nosio kao da je ptica i kao da ima krila.

Ali iz napete oštrice izvijao se drhtavi ljupki zvuk dok je dječak preko nje stupao. A jedan od onih što su stajali na dvorištu okrene se, jer je čuo taj zvuk. On usklikne, a sad se okrenuše i svi drugi, te opaze malena dječaka kako prelazi preko čelične oštrice.

Tada se svi koji su ondje stajali uvelike zadiviše i začudiše. Prvi su se sabrali svećenici. Odmah su poslali glasnika za siromahom, a kad se ovaj vratio, rekoše mu: — Bog je učinio čudo da nam pokaže da želi primiti tvoj dar. Daj ovamo svoje janje, mi ćemo ga žrtvovati.

Kad se to dogodilo, zapitali su za malenog dječaka koji je prešao preko ponora. Ali kad su se za njim ogledali, nisu ga mogli naći.

Jer dječak je, upravo kad je prešao preko ponora, pomislio na svoje roditelje i na povratak kući. On nije znao da je već prošlo jutro i prijepodne, nego je mislio: — Moram se sada požuriti da dođem kući, da me ne moraju čekati. Samo ću još pohitati i baciti pogled na Glas vladara svjetova. —

I on se prošulja kroz svjetinu i pohiti lagana koraka u polumračni trijem, gdje je stajao na zid naslonjeni bakreni rog.

Kad ga je ugledao, pomislio je kako onaj koji može iz njega izmamiti glas može okupiti sve narode zemlje pod svoju vlast, te mu se pričinilo da nikada nije vidio nešto tako divotno, i on sjedne pokraj njega na zemlju i stane ga promatrati.

Mislio je: kako mora biti veličajno pridobiti sve narode zemlje i kako vruće želi puhnuti u stari rog. Ali shvatio je da je to nemoguće, te se nije usudio ni pokušati.

Tako je sjedio nekoliko sati, ali nije znao da je prošlo toliko vremena. Mislio je samo na to kakav mora biti osjećaj sakupiti sve ljude svijeta pod svoju vlast.

Ali dogodilo se da je u tom hladnom trijemu sjedio jedan sveti čovjek i poučavao svoje učenike. I on se sada obratio jednomu od mladića koji su sjedili do njegovih nogu, i rekao mu da je varalica. Duh mu je otkrio, govorio je svetac, da je taj mladić stranac, a ne Izraelac. I sad ga zapita svetac: zašto se pod krivim imenom ušuljao među njegove učenike.

Mladić stranac tada ustane i reče da je hodao kroz pustinje i putovao preko velikih mora da čuje objavljenje prave mudrosti Boga Jedinoga. — Moja je duša propadala od čežnje — govorio je on svecu. — Ali ja sam znao da me ti nećeš poučavati ako ti ne kažem da sam Izraelac. Zato sam ti slagao, da se umiri moja čežnja. I ja te molim, pusti me da ostanem kod tebe.

Ali svetac ustane i pruži ruke prema nebu. — Isto tako nećeš kod mene ostati, kao što neće uskrsnuti čovjek koji će puhnuti u rog kojega nazivamo Glasom vladara svjetova. Nije ti pače dopušteno ni stupiti na ovo mjesto hrama, jer si poganin. Požuri se odavde, jer inače će ostali moji učenici navaliti na te i raskidati te na komade. Jer tvoja prisutnost oskvrnjuje hram. — No mladić je mirno stajao i rekao:

— Neću poći nikamo gdje moja duša ne nalazi nikakve hrane. Radije ću umrijeti ovdje kod tvojih nogu.

Jedva je to izrekao, kadli su svečevi učenici skočili da ga otjeraju. A kad se on stao braniti, bacili su ga na tlo i htjeli ga ubiti.

Ali dječak je sjedio sasvim blizu, tako da je sve vidio i čuo, te je pomislio: — To je velika okrutnost. Ah, kad bih bar mogao puhnuti u mjedeni rog, onda bi mu se pomoglo.

On ustane i položi svoju ruku na rog. U taj čas nije više želio podignuti ga do svojih usnica zato što će onaj koji to može postati veliki vladar, nego zato što se nadao da će tako pomoći čovjeku kojemu je život u pogibelji.

I on obuhvati bakreni rog svojim malim ručicama i pokuša ga podignuti.

Tada osjeti da se ogromni rog sâm diže k njegovim ustima. I kako je samo disao, izade iz roga snažni zvonki zvuk i zatutnji kroz čitav veliki hram.

Uto se svi pogledi okrenu onamo, pa opaze da maleni dječak stoji pokraj roga i drži ga na ustima, i da puše u njega tako da se svodovi i stupovi tresu.

U isti mah sve ruke koje su se podigle udarati stranog mladića klonuše, a sveti mu učitelj progovori:

— Dođi i sjedi ovamo do mojih nogu, gdje si i prije sjedio. Bog je učinio čudo da mi pokaže kako je njegova želja da se i ti uputiš u njegovu nauku. —

* * *

Kad se je dan približavao kraju, hitali su jedan čovjek i jedna žena brzim koracima prema Jeruzalemu. Činili su se prestrašeni i nemirni, te su svakomu koga su susreli govorili:

— Izgubili smo našega sina! Mislili smo da je među našim rođacima i susjedima, ali nitko od njih nije ga vidio. Je li tko od vas prošao putem pokraj jednoga osamljenog djeteta?

Ljudi koji su dolazili iz Jeruzalema odgovarali su im: — Ne, vašega sina nismo vidjeli, ali smo u hramu vidjeli najljepše dijete. Bijaše kao anđeo s neba i prošao je kroz Vrata pravednosti. — Oni bi im rado bili to sve u tančine pripovijedali, ali roditelji ih nisu imali vremena slušati.

Kad su opet prošli komad puta, susretnu druge ljude, te i njih isto upitaju.

Ali svi oni koji su dolazili iz Jeruzalema htjeli su pripovijedati samo o najljepšem djetetu, koje izgleda kao da je sišlo s neba i koje je prešlo preko Rajskog mosta.

Oni bi se bili rado zaustavili te bi o tom do kasne večeri pripovijedali, ali muž i žena nisu ih imali vremena slušati, nego su se žurili u grad.

Hodali su gore-dolje po ulicama, ali dijete nisu našli. Napokon su stigli do hrama.

Kad su prolazili pokraj hrama, reče žena: — Kad smo već ovdje, daj da uđemo i vidimo kakvo je to dijete o kojemu govore da je sišlo s nebesa. — Oni uđu i upitaju gdje bi mogli vidjeti to dijete.

— Pođite ravno onamo gdje sveti učitelji sjede sa svojim učenicima. Dijete je tamo. Stari su ga muževi posadili u svoju sredinu, te ga ispituju, a on pita njih, i svi mu se dive. Sav narod stoji u dvorištu hrama, da vidi tek odraz onoga koji je prinio k svojim ustima Glas vladara svjetova.

Čovjek i žena si prokrčiše put kroz mnoštvo naroda, te vidješe da je ono dijete što je sjedilo među mudrim učiteljima njihov sin.

Ali čim je žena prepoznala dijete, počne plakati.

A dječak koji je sjedio među mudrim muževima začuje da netko plače i prepozna glas svoje majke. Tada ustane, priđe k svojoj majci, a mati ga i otac uzmu između sebe i pođu s njime iz hrama.

No majka nije čitavo vrijeme prestala plakati, a dijete je zapita: — Zašto plačeš? Ta došao sam k tebi čim sam začuo tvoj glas.

— Kako da ne plačem? — reče majka. — Mislila sam da si za mene izgubljen.

Izlazili su iz grada, i mrak se spustio, a majka je još uvijek plakala.

— Zašto plačeš? — reče dijete. — Ja nisam znao da je dan već prošao. Mislilo sam da je još jutro i došao sam k tebi čim sam začuo tvoj glas.

— Kako da ne plačem? — reče majka. — Ja sam te tražila cijeli dan. Mislila sam da si za mene izgubljen.

Putovali su cijelu noć, i majka je još uvijek plakala.

Kad je počelo svitati jutro, dijete reče: — Zašto plačeš? Ja nisam išao za svojom slavom, ali Bog je dao da izvršim ta čudesa jer je htio pomoći ono troje siromašnih ljudi. A čim sam samo začuo tvoj glas, odmah sam došao k tebi.

— Moj sinko — odgovori majka. — Ja plačem jer si ti ipak za mene izgubljen. Ti mi nećeš nikada više pripadati. Od ovoga časa bit će cilj tvoga života ispunjen pravednošću, i tvoja čežnja bit će raj, a tvoja će ljubav obuhvatiti sve siromašne ljude što ispunjavaju zemlju.

Marama svete Veronike

I.

Jedne od posljednjih godina vladavine cara Tiberija dogodilo se da su se jedan siromašni vinogradar i njegova žena smjestili u jednu osamljenu kolibicu, visoko gore u Sabinskim brdima. Oni bijahu stranci i življahu u najvećoj osamljenosti, te ih nitko nikada nije posjetio. Ali jednoga dana, kad je radnik otvorio svoja vrata, začudio se kad je opazio kako na njegovu pragu sjedi zgurena neka stara žena. Ona bijaše zaogrnuta jednostavnim sivim plaštem, te se činilo kao da je veoma siromašna. Pa ipak mu se, kad je ustala i zakoračila prema njemu, pričinilo da ulijeva toliko poštovanja, da je morao pomisliti na ono što bajke pričaju o boginjama koje u liku starice pohađaju ljude u njihovim kućama.

— Prijatelju — reče starica vinogradaru — ne čudi se tome što sam noćas spavala na tvom pragu. Moji su roditelji stanovali u toj kolibici, i ja sam se pred gotovo devedeset godina u njoj rodila. Mislila sam da ću je naći praznom. Nisam znala da su je ljudi ponovo uzeli u svoj posjed.

— Ne čudim se što si mislila da će kolibica koja leži tako visoko među tim osamljenim liticama biti prazna i napuštena — reče vinogradar. — Ali ja i moja žena iz daleke smo zemlje, te kao siromašni tuđinci nismo mogli naći bolju nastambu. A tebi, koja iza duga putovanja na koje si se u svojoj dubokoj starosti otpremila moraš biti umorna i gladna, moralo bi biti draže da u toj kolibi stanuju ljudi, nego vuci iz Sabinskih brda. Sad ćeš u njoj naći krevet, da se na njemu odmoriš, kao i zdjelicu kozjega mlijeka i hljebac kruha, ako se hoćeš time zadovoljiti.

Starica se malo nasmiješi, ali taj je smiješak bio tako prolazan da nije mogao raspršiti izražaj tužnoga jada što je počivao na tom licu. — Ja sam proživjela cijelu svoju mladost ovdje gore u tim brdima — reče ona. — Još nisam zaboravila kako se može istjerati vuka iz njegove spilje.

I ona je doista izgledala tako jaka i snažna, da radnik nije sumnjao o tom da ona, usprkos svojoj velikoj starosti, ima dovoljno snage da se uhvati u koštac s divljim šumskim zvijerima.

Potom je on ponovio svoj poziv, i starica je ušla u kolibu. Ona sjedne k stolu siromašnih ljudi, te bez oklijevanja stane s njima jesti. Ali premda se činilo da je veoma zadovoljna što smije jesti prosti kruh razmočen u mlijeku, ipak su muž i žena mislili: Otkud može

samo biti ta stara putnica? Ona je zacijelo češće jela fazane iz srebrenih zdjela nego pila kozje mlijeko iz zemljanih sudova.

Od časa do časa dizala bi ona oči sa stola i ogledavala se, kao da se želi pokušati ponovo snaći u kolibici. Siromaška kućica s golim zemljanim zidovima i nabijenim tlom zacijelo se nije mnogo promijenila. Ona je pače pokazala svojim gostoprimcima da se na zidu vidi još nekoliko tragova pasâ i jelenâ koje je njezin otac tamo narisao, da priredi svojoj malenoj djeci veselje. A visoko gore na jednoj gredi činilo joj se da vidi krhotine jednoga zemljanog suda u koji je nekad običavala sama musti mlijeko.

Ali čovjek i njegova žena su u sebi mislili: Sigurno je istina da se je rodila ovdje u ovoj kolibici, ali ona se u životu bavila sasvim drugim poslovima, negoli muzla kože i spremala sir i maslac.

Opazili su također da je ona svojim mislima bila često vrlo daleko, i da je svaki put kad bi se povratila teško i tužno uzdahnula.

Napokon se digne od stola. Ljubazno zahvali za gostoprimstvo koje su joj iskazali, te pođe prema vratima.

No tada se ona pričinila vinogradaru toliko strašno osamljenom i siromašnom, da je uskliknuo: — Ako se ne varam, nije nipošto bila tvoja namjera sinoć, kad si se uspinjala ovamo gore, da tu kolibicu tako brzo ostaviš. Ako si doista tako siromašna kao što se to čini, onda je zacijelo tvoja namjera bila da sve one godine koje još imaš poživjeti ostaneš ovdje. Međutim, ti sada želiš otići jer smo mi, moja žena i ja, već preuzeli ovu kolibu u naše vlasništvo.

Starica nije poricala da je dobro pogodio. — Ali ta koliba koja je tolike godine stajala napuštena pripada isto toliko tebi kao i meni — reče ona. — Ja nemam nikakvo pravo odavde te izagnati.

— Ali to je koliba tvojih roditelja — reče vinogradar — i ti imaš jamačno više prava na nju nego ja. Mi smo osim toga mladi, a ti si stara. Zato treba da ti ostaneš, a mi ćemo otići. Kad je starica začula te riječi, bijaše sasvim začuđena. Okrene se na pragu te se zagleda u čovjeka, kao da ne razumije što on svojim riječima misli.

Ali sad se umiješa u razgovor i mlada žena.

— Ako smijem i ja progovoriti — reče ona mužu — ja bih te zamolila da upitaš tu staru ženu ne bi li nas ona htjela držati svojom djecom te nam dopustiti da kod nje ostanemo i da je njegujemo. Kakvu bi korist imala od toga da joj poklonimo ovu jadnu kolibu, pa je u njoj ostavimo samu? Bilo bi za nju strašno da stanuje osamljena u pustoši. A od čega bi živjela? Bilo bi to isto kao kad bismo je prisilili da umre od gladi.

Ali starica pristupi k čovjeku i ženi, te ih stane ispitujući promatrati. — Zašto tako govorite? — upita ona. — Zašto mi iskazujete samilost? Ta vi ste tuđinci!

Tad joj mlada žena odvrati: — Zato jer nam je samima jednom bila iskazana samilost.

II.

I tako se dogodilo da je starica stanovala u kući vinogradarevoj, te se uvelike sprijateljila s mladim ljudima. Ali ipak im nije nikad rekla odakle dolazi ili tko je, i oni su shvatili da joj ne bi bilo sasvim pravo kada bi je to zapitali.

Ali jedne večeri, kad je posao bio dovršen, a njih je sve troje sjedilo na velikoj, ravnoj liti- ci što je ležala pred ulazom te su jeli svoju večeru, opaze jednoga stranca koji se uspinjao stazom.

Bijaše to visok, krepak čovjek, ramena širokih kao kod gladijatora. Njegovo je lice imalo tmuran, grub izraz, čelo mu se uspinjalo iznad dubokih očiju, a crte oko usta iskazivale su gorčinu i prezir. Išao je uspravno i kretao se brzo.

Čovjek je imao na sebi jednostavno odijelo, a vinogradar čim ga je ugledao pomisli: To je neki stari legionar, koji je već odslužio vojsku, te je sad na putu prema svojoj domovini.

Kada je stranac došao do njih, zaustavi se neodlučno. Radnik, koji je znao da se put završava nedaleko iznad kolibe, odloži žlicu te mu dovikne: — Jesi li zalutao, tuđinče, pa do- laziš ovamo k ovoj kolibici? Nitko si ne običava zadavati muku da se popne ovamo gore, osim ako nema kakvu vijest za nekoga od nas koji tu stanujemo.

Dok je tako pitao, pristupi stranac bliže. — Da, tako je kako ti kažeš — odgovori on. — Ja sam sišao s puta pa sada ne znam kamo da upravim svoje korake. Ako mi dopustiš da se jedan časak ovdje odmorim, te mi onda kažeš kojim putem moram poći da dođem do ka- kva imanja, biću ti vrlo zahvalan.

S tim riječima, sjedne na jedan od onih kamenova što su ležali pred kolibicom. Mlada ga žena zapita hoće li s njima podijeliti večeru, ali on to odbije sa smiješkom. No zato se po- kazalo da je vrlo raspoložen za razgovor s njima, dok su oni jeli. Pitao je mlade ljude ka- ko žive i čime se bave, a oni su mu odgovarali rado i bez sustezanja.

No najednom radnik se obrati strancu te započne ispitivati njega: — Ti vidiš kako osam- ljeno i odijeljeno mi živimo — reče on. — Ima već gotovo godinu dana otkad nisam raz- govarao s ikim drugim osim s pastirima i vinogradarima. Možeš li nam ti, koji sigurno dolaziš iz kakvoga vojničkog tabora, pripovijedati nešto malo o Rimu i o caru.

Jedva što je čovjek to izrekao, kadli mlada žena opazi kako mu je starica pogledom kaza- la neka se čuva i rukom dala znak koji znači da ima biti na oprezu s onim što će reći.

Ali stranac potom odgovori ipak sasvim prijazno: — Vidim da me smatraš legionarom, a nemaš ni sasvim krivo, iako sam već pred dugo vremena napustio službu. Za vlade Tibe- rijeve nije bilo mnogo posla za nas ratnike, a on je ipak bio veliki vojskovođa. To bijaše vrijeme njegove sreće. Sad nema ništa drugo na pameti nego da se čuva pred zavjerama. U Rimu svi ljudi govore o tome da je prošle nedjelje tek poradi vrlo malene sumnje dao uhititi i pogubiti senatora Ticija.

— Jadni car, on više ne zna ni što radi — usklikne mlada žena. Ona zalomi rukama i po- trese sažalno i začuđeno glavom.

— Ti imaš doista pravo — reče tuđinac dok je preko njegova lica preletio odraz duboke uzbuđenosti. — Tiberije zna da ga svi ljudi mrze, i to će ga još nagnati u ludilo.

— Što ti to govoriš? — usklikne žena. — Zašto da ga mrzimo? Mi samo žalimo što nije tako velik vladar kao što je bio u početku svoje vladavine.

— Ti se varaš — reče stranac. — Svi ljudi mrze i preziru Tiberija. A zašto i ne bi? Ta on je tek jedan okrutni tiranin koga se ne smije štedjeti. U Rimu svi vjeruju da će ubuduće biti još nepopravljiviji nego što je bio dosad.

— Je li se možda dogodilo nešto što bi ga učinilo još većom nemani nego što već jest? — upita čovjek.

Kad je to rekao, opazi žena da mu je starica i opet dala znak neka se čuva, ali tako kriomice da on to nije mogao ni opaziti.

Stranac odgovori prijazno, ali u isti čas preleti neki čudnovat smiješak preko njegovih usnica.

— Ti si možda čuo da je Tiberije dosad imao u svojoj blizini jednoga prijatelja u kojeg se je mogao pouzdati i koji mu je uvijek govorio istinu. Svi ostali što žive na njegovu dvoru tek su licemjери i lovci za srećom, koji njegova zla i podmukla djela isto tako hvale kao i dobra i lijepa. Ali, kako sam već rekao, bijaše tu jedno biće koje se nikad nije bojalo da on sazna koliko njegova djela vrijede. Taj čovjek, koji bijaše smioniji nego senatori i vojskovođe, bijaše careva stara dadilja Faustina.

— Da, ja sam već čuo o njoj govoriti — reče radnik. — Kazivali su mi da joj je car uvijek iskazivao veliko prijateljstvo.

— Da, Tiberije je znao cijeniti njezinu odanost i vjernost. On je tu siromašnu seljanku, koja je jednom došla iz neke jadne kolibice u Sabinskim brdima, cijenio kao svoju drugu majku. Dok je on sâm boravio u Rimu, dao je da ona stanuje u jednoj kući na Palatinu, da je ima uvijek blizu sebe. Nijednoj od otmjenih rimskih gospođa nije bilo bolje nego njoj. A odijevala se poput carice. Kada bi se car preselio na otok Capri, morala ga je pratiti, on joj je dao tamo kupiti kuću punu robova i skupocjenog pokućstva.

— No, njoj je doista bilo dobro — reče čovjek.

Sad je on dalje sam razgovarao sa strancem. Žena je mirno sjedila i začuđeno promatrala promjenu koja se sa staricom dogodila. Otkad je stranac došao ne bijaše progovorila ni jedne riječi. Sasvim je izgubila svoj blagi i prijazni izgled. Odgurnula je od sebe zdjelu, te je sad sjedila ukočeno i uspravno, naslonjena na dovratnik, i oštra i ukočena lica gledala ravno preda se.

— Bijaše careva volja da ona provodi sretan život — reče stranac. — Ali usprkos svih njegovih dobročinstava, sad ga je i ona ostavila.

Kod tih riječi, stara žena uzdrhta, ali mlada umirujući je položi ruku na njezino rame. Tada započne govoriti svojim toplim, blagim glasom: — Ja ipak ne mogu vjerovati da je stara Faustina bila na dvoru tako sretna kako ti govoriš — reče ona strancu. — Uvjerena sam da ju je Tiberije tako ljubio kao da je bio njezin vlastiti sin. Mogu zamisliti kako je ponosna bila na njegovu plemenitu mladost, a mogu također shvatiti kakva je bol za nju bila kad se on u svojoj starosti zaokupio nepovjerenjem i okrutnošću. Ona ga je zacijelo svakog dana opominjala i poticala. Bilo je to za nju strašno, da stalno uzalud moli. Napokon, više nije mogla podnositi da gleda kako on pada sve dublje i dublje.

Stranac se začuđen nagne malo prema naprijed kad je razabrao te riječi. Ali mlada ga žena nije pogledala. Držala je oči oborene i govorila vrlo tiho i ponizno.

— Ti imaš možda pravo o tome što si kazala o staroj ženi — odgovori on. — Faustina na dvoru zaista nije bila sretna, ali ipak se čini čudnim što je cara ostavila u njegovoj dubokoj starosti, pošto je čitav jedan ljudski vijek izdržala kod njega.

— Što ti to govoriš? — usklikne čovjek. — Zar je stara Faustina ostavila cara?

— Ona se, a da nitko nije za to znao, odšuljala sa Caprija — reče stranac. — Otišla je upravo tako siromašna kao što je bila i došla. Nije ponijela ništa od svega svojega blaga.

— A ne zna li car doista kud je ona otišla? — upita mlada žena svojim blagim glasom.

— Ne, nitko ne zna sigurno kojim je putem starica pošla. Ali svi drže vjerojatnim da si je potražila sklonište u svojim rodnim brdima.

— A zar car također ne zna zašto je ona od njega otišla? — upita mlada žena.

— Ne, car ne zna ništa o tome. On nikako ne može vjerovati da ga je ona ostavila zato što joj je on jednom rekao da mu i ona, kao i svi drugi, služi zato da dobije plaću i darove. Ta ona zna da on nikada nije posumnjao u njezinu nesebičnost. On se još uvijek nadao da će se ona dragovoljno k njemu vratiti, jer nitko ne zna bolje od nje da je on sad sasvim bez prijatelja.

— Ja je ne poznajem — reče mlada žena — ali držim da ti ipak mogu reći zašto je ona ostavila cara. Ta je stara žena tu u tim brdima bila odgojena u jednostavnosti i pobožnosti, i ona je uvijek čeznula da se ovamo vrati. Ali zacijelo ne bi ipak bila ostavila cara da je on nije uvrijedio. Shvaćam da je ona sada, kad se dani njena života moraju doskora završiti, držala da ima pravo misliti na samu sebe. Da sam ja siromašna žena s brda, jamačno bih učinila isto što i ona. Mislila bih da sam dovoljno učinila ako sam svome gospodaru služila za cijeloga svoga života. Napokon bih se udaljila od toga obilnog života i carske milosti, da dadem svojoj duši osjetiti čast i pravednost, prije nego što se odijeli od mene da pođe na svoje dugo putovanje.

Stranac je žalosno i zamišljeno gledao u mladu ženu. — Ti ne misliš na to da će carev način života postati sada još grozniji nego što je ikada bio. Sad više nema nikoga tko bi ga mogao smiriti kad njime zavlada nepovjerenje i prezir prema ljudima. Pomisli samo na to — nastavi on i upre svoj tmurni pogled duboko u mladu ženu — da sad na cijelome svijetu nema nikoga koga on ne bi mrzio, nikoga koga on ne bi prezirao, upravo nikoga.

Kad je izrekao te riječi, iz kojih se osjećalo gorko očajanje, starica se naglo trgne i okrene njemu, ali mlada mu žena pogleda čvrsto u oči i odgovori: — Tiberije zna da će se Faustina opet k njemu vratiti kad god on to zaželi. Ali najprije mora ona znati da njezine stare oči neće više morati gledati grijeh i sramotu na njegovu dvoru.

Kod tih su riječi svi ustali, ali vinogradar i njegova žena postavili su se pred staricu kao da je kane zaštititi.

Stranac nije progovorio više ni jedne riječi, samo je upitnim pogledima promatrao stariću. Je li to i tvoja posljednja riječ? činilo se kao da kani reći. Usnice staričine zadržću, ali se s njih nisu htjele uzvinuti riječi.

— Ako je car svoju staru služavku ljubio, onda joj mora priuštiti mir u njenim posljednjim danima — reče mlada žena.

Stranac je još oklijevao, ali se onda iznenada njegovo lice razvedri, i on reče: — Moji prijatelji, što god se govorilo o Tiberiju, ipak ima nešto što je on bolje naučio negoli drugi, a to je: odricanje. Ja vam moram reći samo još to jedno: ako ova starica o kojoj smo govorili potraži vašu kolibu, primite je dobro! Milost je careva sa svakim tko njoj pomaže.

On se ogrne svojom kabanicom i udalji se istim putem kojim je i došao.

III.

Poslije toga nisu više nikada vinogradar i njegova žena sa starom ženom razgovarali o caru. Čudili su se među sobom da je u svojoj dubokoj starosti imala snage odreći se svega onoga bogatstva i moći na koje je bila navikla. Neće li se ona ipak doskora vratiti k Tiberiju, pitali su se oni. Ona ga zacijelo još ljubi. Ostavila ga je nadajući se da će ga to dovesti k svijesti te ga skloniti da se odvrati od svojih loših postupaka.

— Tako star čovjek kao što je car neće više nikad započeti nov život — reče radnik. — Kako ćeš mu oduzeti njegov veliki prezir prema ljudima? Tko bi mogao stupiti pred nj te ga poučiti da ih ljubi? Dok se to ne dogodi, ne može se on izliječiti od svoje zlobe i okrutnosti.

— Ti znaš da ima netko tko bi to uistinu mogao — reče žena. — Ja često mislim o tome kako bi bilo kad bi se ta dvojica susrela. Ali putovi Božji nisu naši putovi.

Činilo se da staroj ženi nimalo ne manjka njezin predašnji život. Nakon nekog vremena rodila je mlada žena dijete, pa kad je starica sad imala njega njegovati, činilo se da je toliko zadovoljna da se moglo vjerovati da je zaboravila na sve svoje brige.

Jednom u svakih pola godine običavala se zagrtati u dugi, sivi plašt i odlaziti dolje u Rim. Ali tamo ne bi tražila ni žive duše, nego bi odlazila ravno na forum. Tu bi stajala pred jednim malenim hramom koji se uzdizao s jedne strane prekrasno urešenog trga.

Taj se hram sastojao zapravo samo iz jednoga neobično velikoga žrtvenika koji je stajao pod vedrim nebom u jednom mramorom opločenom dvorištu. Na vrhu žrtvenika sjedila je na prijestolju Fortuna, boginja sreće, a u njegovu podnožju vidio se kip Tiberijev. Unaokolo dvorišta uzdizale su se zgrade za svećenike, spremišta za drva i staje za žrtvene životinje.

Putovanje stare Faustine nije nikad dopiralo dalje od tog hrama, kojega su običavali tražiti oni koji su htjeli moliti za sreću Tiberijevu. Kad je samo bacila pogled i vidjela da su božica i kip carev ovjenčani cvijećem, da vatra na žrtveniku plamti i da su pred žrtvenikom sakupljene grupe pobožnih poklonika, i kad bi razabrala da unaokolo odjekuju tihi hvalospjevi svećenika, tada bi se okrenula i pošla opet natrag u brda.

Tako bi saznala, a da nije nikoga morala pitati, da se Tiberije nalazi još među živima i da mu je dobro.

Kad je po treći puta pošla na to putovanje, dočekalo ju je iznenađenje. Kad se je približila malenome hramu, našla ga je pustog i praznog. Pred kipom nije plamtjela vatra, niti se pred njim vidio ijedan jedini poklonik. Nekoliko osušenih vijenaca visjelo je još s jedne

strane žrtvenika, ali to je bilo sve što je svjedočilo o ranijem sjaju. Svećenika bijaše nestalo, a carev kip, koji se uzdizao bez čuvara, bijaše oštećen i nabacan blatom.

Starica se obrati prvome čovjeku koji je prolazio. — Što to znači? — upita ona. — Je li Tiberije mrtav? Imamo li novoga cara?

— Ne — odvrati Rimljanin. — Tiberije je još car, ali smo mi prestali za njega moliti. Naše mu molitve ne mogu više pomoći.

— Prijatelju — reče starica — ja stanujem daleko odavde, u brdima gdje se ne doznaje ništa od onoga što se zbiva vani u svijetu. Hoćeš li mi reći kakva je nevolja snašla cara?

— Strašna nesreća — odvrati čovjek. — Spopala ga je bolest koja je dosad u Italiji bila nepoznata, ali kažu da je zato vrlo uobičajena na Istoku. Otkad je ta pošast svladala cara, njegovo se lice promijenilo glas mu je sličan glasu roktajuće životinje, a njegovi su prsti na rukama i nogama izjedeni. A protiv te bolesti, kažu, nema lijeka. Drži se da će za nekoliko tjedana biti mrtav, a ako pak ne umre, mora biti svrgnut, jer tako bolestan i jadan čovjek ne može dalje vladati. Ti dakle shvaćaš da je njegova sudbina zapečaćena. Ništa ne koristi moliti bogove za njegovu sreću. A to se ni ne isplati — doda on s tihim smiješkom. — Nitko se nema od njega više ničega bojati. Zašto da se dakle zbog njega mučimo?

On pozdravi i pođe, ali je starica ostala stajati kao omamljena.

Prvi put u svom životu je klonula, te se činila kao žena koju je svladala starost. Stajala je zgrbljenih leđa i drhtave glave, a ruke su joj bez snage hvatale zrak.

Željela se maknuti s toga mjesta, ali je tek lagano micala noge i glavinjajući se kretala naprijed. Ogledavala se da nađe nešto što bi mogla upotrijebiti kao štap za podupiranje.

Nakon nekoliko časaka ipak joj uspije da s neizmjernim naporom volje svlada klonulost. Opet se uspravi, te se prisili proći sigurna koraka kroz ulice pune ljudi.

IV.

Tjedan dana iza toga uspinjala se je stara Faustina uz strme obronke otoka Caprija. Bijaše vruć dan, a nju je opet spopao užasan osjećaj starosti i klonulosti dok se penjala uz vijugave staze i u kamen usječene stepenice što su vodile do Tiberijeve vile.

Taj se je osjećaj još pojačao kad je počela primjećivati da se za onog vremena dok je ona bila odsutna mnogo toga promijenilo. Ranije su velike grupe ljudi uvijek hitale uza i niza te stepenice. Tu je vrvjelo senatorima koje su nosili snažni Libijci; glasnicima iz provincija koji su dolazili praćeni dugim povorkama robova; moliteljima i otmjenim muževima što su bili pozvani da budu prisutni kod carskih svečanosti.

Ali danas bijahu ove stube i hodnici sasvim opustjeli. Sivozelene gušterice bijahu jedini živi stvorovi koje je starica na svome putu opazila.

Čudila se što se činilo da je već sve blizu propadanju. Careva je bolest mogla trajati najviše nekoliko mjeseci, pa ipak je u pukotinama između mramornih podova već niknuo ko-

rov. Plemenite biljke u lijepim posudama bijahu se već osušile, a štetni razarači,² koje nije nitko zadržavao, na nekoliko su mjesta bili razorili ogradu.

Ali najgroznijom joj se činila ta potpuna praznina. Premda je strancima bilo zabranjeno doći na otok, ipak su morale ovdje negdje biti te beskonačne hrpe ratnika i robova, plesačica i glazbenika, kuhara i prostirača stolova, dvorskih stražara i vrtlara koji su pripadali gospodarstvu carevu.

Tek kad se Faustina popela na najvišu terasu, opazi dva stara roba, koji su sjedili na stepenicama pred vilom. Kad im se približila, digli su se i poklonili pred njom.

— Budi zdrava, Faustino — reče jedan. — Bog te neki šalje da ublažiš našu nesreću.

— Što je to, Milone? — upita Faustina — zašto je ovdje tako pusto? Kazali su mi da Tiberije još boravi na Capriju.

— Car je odagnao sve svoje robove, jer je posumnjao da ga je jedan poslužio otrovanim vinom i da je to uzrok njegovoj bolesti. On bi bio prognao i mene i Tita, da se mi nismo oprli i nismo ga poslušali; ta ti znaš da smo mi čitav svoj život služili caru i njegovoj majci.

— Ja ne pitam samo za robove — reče Faustina. — Gdje su senatori i vojskovođe, gdje su carevi pouzdanici i svi oni laskavi udvorice?

— Tiberije se neće više pokazivati pred strancima — reče rob. — Senator Lucije i Makro, vođe tjelesne straže, dolaze svakog dana ovamo i primaju njegove zapovijedi. Inače mu se ne smije približiti nitko.

Faustina se bila popela stepenicama da uđe u ljetnikovac; pred njom je stupao rob, i dok su išli, ona ga je upitala:

— Što kažu liječnici o Tiberijevoj bolesti?

— Nijedan od njih ne zna liječiti tu bolest; oni čak ne znaju ni to ubija li ona brzo ili polagano, ali jedno ti mogu reći, Faustino, da Tiberije mora umrijeti ako bude i dalje odbijao primiti hranu, sve iz bojazni da bi ona mogla biti otrovna. A ja znam da bolestan čovjek ne može izdržati da dan i noć bdije, kao što to car radi, sve od straha da će ga u snu umoriti. Ako se hoće pouzdati u tebe kao za ranijih dana, možda će ti uspjeti da ga nagovoriš na jelo i na san. Time možeš njegov život produljiti za mnogo dana.

Rob je vodio Faustinu kroz mnoge hodnike i dvorišta, do jedne terase na kojoj se je običavao zadržavati Tiberije, uživajući u pogledu na lijepe morske zatone i ponosni Vezuv.

Kad je Faustina stupila na terasu, opazila je tamo jedno grozno stvorenje s nabrekli licem i zvjerskim crtama; njegove ruke i noge bile su ovijene bijelim ovojima, ali su se iz ovoja pomaljali napola izgriženi prsti, a haljine tog čovjeka bijahu prašne i zgužvane. Vidjelo se da nije bio sposoban uspravno hodati, već je morao puziti preko terase.

Ležao je zatvorenih očiju sasvim na kraju ograde, te se nije ni pomaknuo kad su se približili rob i Faustina. Ali Faustina prišapne robu koji je koračao pred njom: — Ali, Milone,

² Autorica misli na korov.

kako se može takav jedan čovjek zadržavati ovdje na carskoj terasi? Požuri se pa ga odavde otpremi!

Ali čim je to izrekla, opazi kako se je rob pred tim ispruženim jadnim čovjekom poklonio duboko do zemlje.

— Cesare Tiberije — reče on — napokon ti mogu donijeti veseo glas.

U isti se čas rob okrene prema Faustini, ali prestrašen ustukne natrag, te nije mogao više izgovoriti ni riječi.

On nije više vidio ponosnu matronu, koja se je činila tako snažnom da se moglo očekivati da će svojom starošću dostići sibilu. U tom je času smalaksala u nemoćnoj starosti, a rob je ugledao pred sobom pognutu staricu, mutna pogleda i drhtavih ruku.

Premda se je Faustini reklo da se je car strašno promijenio, ipak ga ona nije nijednog časa prestala zamišljati snažnim čovjekom, kakav je bio kad ga je posljednji put vidjela. Ona je također čula kako netko govori da ta bolest djeluje polagano i da treba mnogo godina da čovjeka promijeni. Ali ovdje je bila takvom snagom uznapredovala da je iznakažila cara već za nekoliko mjeseci.

Ona dotetura do cara; nije mogla govoriti, nego je bez riječi pokraj njega stajala i plakala.

— Jesi li napokon došla, Faustino? — reče on ne otvorivši oči. — Ja sam tu ležao i zamišljao da ti ovdje stojiš i plačeš nada mnom. Ne usuđujem se pogledati od straha da bi to mogla biti tek varka.

Tada starica sjedne pokraj njega. Podigne njegovu glavu i položi je u svoje krilo.

Ali Tiberije ostane mirno ležati, a da je nije ni pogledao; ispunjavao ga je osjećaj blaženoga mira, i začas utone u miran san.

V.

Nekoliko tjedana nakon toga uspinjao se jedan od carevih robova prema samotnoj kolibi u Sabinskim brdima. Spuštala se večer, a vinogradar i njegova žena stajali su na svojim vratima i gledali kako na dalekom zapadu tone sunce. Rob skrene s puta, približi se, i pozdravi ih. Tada izvuče tešku vrećicu što mu je bila zataknuta za pas, te je položi čovjeku u ruke.

— To ti šalje Faustina, ona stara žena kojoj si iskazao samilost — reče rob. — Ona ti poručuje da si za taj novac kupiš vlastiti vinograd i da si sagradiš stan koji ne leži tako visoko u zraku kao orlovsko gnijezdo.

— Dakle, stara Faustina ipak je još živa — reče čovjek. — Tražili smo je u ponorima i močvarama kad se nije k nama vratila. Mislio sam da je poginula u ovim jadnim brdima.

— Zar se ne sjećaš — prekine ga njegova žena — da ja nisam htjela vjerovati da je ona mrtva. Nisam li ti rekla da se je ona vratila caru!

— Da — prizna čovjek — ti si doista tako govorila, i ja se radujem što si imala pravo, ne samo zato što je Faustina time postala dovoljno bogata da nas spasi iz našeg siromaštva, nego i radi jasnoga cara.

Rob se je htio sada odmah oprostiti, da stigne do naseljenih krajeva prije nego što se spusti noć. No to mu ono dvoje nije nikako dopustilo. — Moraš do jutra ostati kod nas — govorili su — i mi te ne možemo pustiti da odeš prije nego što nam ispriповjediš sve što se Faustini dogodilo. Zašto se je vratila caru? Kakav je bio njihov susret? Jesu li zadovoljni što su sada opet skupa?

Rob je popustio njihovim molbama, ušao je s njima u kolibicu te je kod večere pripovijedao o bolesti carevoj i o Faustininom povratku.

Kad je rob dovršio svoje pripovijedanje, opazi da čovjek i žena sjede nepomično i začuđeno; njihovi su pogledi bili oboreni prema zemlji, da ne izdaju uzbuđenje koje ih je svladalo.

Napokon uzdigne čovjek oči i reče ženi: — Ne vjeruješ li ti da je to sudbina Božja?

— Da — reče žena — zacijelo nas je Gospodin radi toga poslao preko mora u tu kolibicu, i sigurno je to bila njegova namjera, kad je doveo staricu pred naša vrata.

Čim je žena izgovorila te riječi, obrati se vinogradar opet robu.

— Prijatelju — reče mu on — trebaš Faustini odnijeti od mene jednu vijest. Reci joj to riječ po riječ: ovo ti poručuje tvoj prijatelj vinogradar iz Sabinskih brda. Ti si vidjela mladu ženu, koja je moja supruga. Nije li ti se učinila krasna u svojoj ljepoti i čvrsta u svom zdravlju, pa ipak je ta mlada žena jedamput patila od iste bolesti koja je sada napala Tiberija.

Rob se začuđen okrene, ali vinogradar nastavi sa sve većom važnošću: — Ako Faustina bude oklijevala povjerovati mojim riječima, reci joj da moja žena i ja potječemo iz Palestine u Aziji, zemlje u kojoj se ta bolest često javlja. Tamo postoji zakon kojim se gubavci progone iz gradova i sela te stanuju na opustjelim mjestima i traže svoje utočište u grobovima i spiljama. Reci Faustini da moja žena potječe od bolesnih roditelja i da se rodila u jednoj spilji. Dok je još bila dijete, bila je zdrava, ali kad je dorasla do djevojke, napala ju je ista bolest.

Kad je vinogradar to rekao, nagne rob prijazno se smijući glavu i reče mu: — Zar ti želiš da Faustina u to povjeruje? Ta ona je vidjela tvoju ženu u njenom zdravlju i ljepoti, i ona zna da protiv te bolesti nema nikakvog lijeka.

Ali čovjek odvrati: — Bilo bi za nju najbolje kad bi mi htjela povjerovati, ali ni ja nisam bez svjedoka. Neka pošalje glasnike preko u Nazaret u Galileju. Tu će svaki čovjek potvrditi moje riječi.

— Je li tvoja žena možda izliječena čudom kakvog boga? — upita rob.

— Da — odgovori radnik — tako je kako ti kažeš. Jednog se dana među bolesnicima što su stanovali u pustinji pročula vijest: »Evo rodio se velik prorok u gradu Nazaretu u Galileji. On je pun snage duha božanskoga te može izliječiti vašu bolest, ako samo položi svoju ruku na vaše čelo.« Ali bolesnici što su bili ispunjeni svojim jadom nisu htjeli vjerovati da je ta vijest istinita. »Nas ne može nitko izliječiti. Od vremena velikih proroka nije nitko nijednog od nas mogao spasiti iz njegove nevolje.«

Ali među njima bijaše jedna što je vjerovala, a ta jedna bijaše djevica. Ona se udalji od ostalih da potraži put do grada Nazareta gdje je prorok boravio. I jednoga dana, dok je prolazila preko jedne prostrane ravnice, susretne nekog čovjeka, visokog rasta i blijeda lica, a kosa mu je padala u sjajnim, crnim uvojcima. Tamne su mu oči sjale poput zvijezda, te su je k njemu privlačile. Ali još prije nego što su se sastali, poviče mu ona: »Ne prilazi mi blizu, jer sam ja jedna od nečistih, ali mi kaži gdje mogu naći proroka iz Nazareta?« No čovjek joj se nastavio približavati, a kad je došao tik preda nju, reče: — »Zašto tražiš proroka iz Nazareta?« — »Tražim ga da položi svoju ruku na moje čelo te me izliječi od moje bolesti.« Čovjek tada pristupi k njoj te položi svoju ruku na njezino čelo. — Ali mu ona reče: »Što mi koristi da ti polažeš svoju ruku na moje čelo? Ta ti nisi nikakav prorok!« — Tada joj se on nasmiješi i reče: »Pođi sada u grad što leži tamo na obronku brda i pokaži se svećenicima.«

Bolesnica je u sebi mislila: »On mi se ruga, jer sam povjerovala da mogu biti izliječena. Od njega ne mogu saznati ono što želim znati.« I pođe dalje. Odmah zatim opazi jednog čovjeka, koji je polazio u lov, kako jaše preko širokog polja. Kad joj je prišao tako blizu da ju je mogao čuti, dovikne mu ona: »Ne prilazi k meni, jer sam ja jedna od nečistih, ali mi reci gdje mogu naći proroka iz Nazareta?« — »Što hoćeš od proroka?« upita je čovjek te se stane polagano k njoj približavati. — »Ja samo želim da položi svoju ruku na moje čelo te me ozdravi od moje bolesti!« Ali čovjek dojaše još bliže. — »Od kakve se bolesti želiš izliječiti?« upita on. »Ta ti ne trebaš liječnika.« — »Ne vidiš li da sam nečista?« upita ona. »Potječem od bolesnih roditelja i rođena sam u pećini.« Ali čovjek se nije dao odvratiti od toga da joj pride sasvim blizu, jer ona bijaše lijepa i dražesna kao raspupali cvijet. — »Ti si najljepša djevica u zemlji Judeji«, usklikne on. — »Nemoj mi se i ti rugati«, reče ona. »Ja znam da mi je lice izjedeno i da moj glas zvuči kao urlanje divlje zvijeri.« Ali on joj pogleda duboko u oči te joj odgovori: »Tvoj je glas zvučan kao glas proljetnog potocića kad struji preko šljunka, a tvoje je lice glatko kao marama od meke svile!«

U taj čas dojaše joj tako blizu da je ona mogla vidjeti svoje lice u sjajnim pločama koje su krasile njegovo sedlo. »Ogledaj se ovdje«, reče on. Ona to učini te ugleda lice koje je bilo nježno i mekano kao krilo leptira što se upravo iščahurio. — »Što ja to gledam?« reče ona. »To nije moje lice!« — »Pa ipak je to tvoje lice«, reče jahač. — »A zar mi glas ne zvuči kao hropac? Ne zvuči li kao da se kotrljaju kola preko kamenita puta?« — »Ne, on zvuči kao najslađa melodija harfe«, reče jahač.

Ona se okrene i pokaže po putu. »Znaš li tko je onaj čovjek koji upravo nestaje između onih dvaju hrastova?« upita ona jahača. »To je onaj za kojega si prije pitala, prorok iz Nazareta«, reče čovjek. Tada ona začuđeno sklopi ruke, a oči joj se napune suzama. »O, ti sveti! O, ti nosioče božanske moći!« usklikne ona. »Ti si me izliječio!«

Ali jahač je podigne na sedlo, povede je u grad na obronku brda te pođe s njome k najstarijima od svećenika pa im razloži kako ju je našao. Oni su ga potanko o svemu ispitivali, ali kad su čuli da je djevojka rođena u pustoši od bolesnih roditelja, nisu htjeli vjerovati da je izliječena. »Pođi natrag tamo odakle si došla«, rekoše joj oni. »Ako si bila bolesna, moraš to ostati kroz cijeli svoj život. Ti ne smiješ dolaziti ovamo u grad, da nas ostale ne zaraziš svojom bolešću!«

A ona im reče: »Ja znam da sam zdrava, jer je prorok iz Nazareta položio svoju ruku na moje čelo.«

Kad su oni to čuli, kliknu: »Tko je on, da nečiste može učiniti čistima? Sve je to sljeparija zlih duhova. Vрати se natrag k tvojima, da nas sve ne survaš u propast!«

Oni je nisu htjeli proglasiti izliječenom, i zabranili su joj da boravi u gradu. Izdali su nalog da će svaki onaj tko joj pruži zaklon biti isto tako proglašen nečistim.

Kad su svećenici izrekli ovu osudu, reče mlada djevica čovjeku koji ju je našao vani na polju: »Kuda da krenem? Moram li se vratiti natrag u pustoš k bolesnicima?«

Ali čovjek je podigne opet na svog konja, te joj reče: »Doista ne, ti nećeš poći u pećinu k bolesnicima, nego ćemo mi oboje otputovati preko mora u drugu zemlju, gdje nema zakona za čiste i nečiste. I oni —«

Ali kad je vinogradar ispriповjedio dotle svoju priču, rob ustane i prekine mu govor: »Ne trebaš mi više ništa pripovijedati«, reče on. »Ustani radije i isprati me komad puta, ti koji poznaješ brda, da mogu još ove noći započeti svoj put kući i da ne trebam čekati do jutra. Car i Faustina ne mogu tvoje vijesti čuti ni jedan čas prerano!«

Kad je vinogradar otpratio roba i vratio se opet natrag u kolibu, našao je svoju ženu još budnu.

»Ja ne mogu spavati«, reče ona, »jer mislim na to da će se ova dvojica još susresti. Onaj koji sve ljude ljubi, i onaj koji ih mrzi. Čini mi se kao da taj susret mora čitav svijet skrenuti s njegovog puta.«

VI.

Stara se Faustina nalazila u dalekoj Palestini na putu prema Jeruzalemu. Ona nije htjela da se nalog da se prorok potraži i dovede caru povjeri ikome drugome nego njoj. Zacijelo je u sebi mislila: ono što mi od tog stranog čovjeka tražimo nešto je što ne možemo izmamiti ni silom ni darovima. Ali će nam možda to uslišiti ako mu tko padne pred noge i reče mu u kakvoj se nevolji car nalazi. A tko može izraziti pravu molbu za Tiberija, ako to ne može ona koja njegovu nesreću osjeća upravo tako teško kao i on.

Nada da će Tiberija možda moći spasti pomladila je staru ženu. Bez poteškoća prešla je dugačak morski put do Jaffe, a na putu u Jeruzalem nije se poslužila nosiljkom, nego je jahala. Činilo se da najnaporniji put podnosi tako lako kao i plemeniti Rimljani i robovi koji su sačinjavali njezinu pratnju.

Taj put od Jaffe do Jeruzalema ispunjao je srce stare žene radošću i vedrom nadom. Bilo je vrijeme proljeća, a Saronska ravnica kojom su projahali prvoga dana bila je pravi sjajni cvjetni sag. I na putovanju drugoga dana, kad su zašli u brda Judeje, nije ih ostavljalo cvijeće. Svi oni raznoliki humci između kojih je put vijugao bijahu zasađeni voćkama koje su bile u najdivnijem cvatu. A kad je putnike umorilo promatranje blijedo-ružičastih cvjetova kajsija i bresaka, mogli su odmoriti svoje oči dajući im da počivaju na mladom

vinovom lišću što je niknulo iz crnosmeđih trsova i koje je tako naglo raslo da se činilo da se rast može pratiti očima.

Ali putovanje nisu činili ugodnim samo cvijeće i proljetno zelenilo. Najveći čar davale su mu sve one skupine ljudi koje su toga jutra bile na putu prema Jeruzalemu. Sa svih putova i staza, sa samotnih visina i iz najudaljenijih kutića ravnice dolazili su putnici. Kad bi stigli na cestu za Jeruzalem, združivali bi se pojedini putnici u velike skupine, te su veselo kličući putovali dalje. Oko jednoga starca što je jahao na devu koja se njihala išli su njegovi sinovi i kćeri, njegovi zetovi i snahe, i sva njegova unučad. Bijaše to tako veliko pleme, da je činilo cijelu jednu malu vojsku. Jednu staru majku, koja je bila prestaba da ide sama, podigli su sinovi na svoje ruke i ona je ponosno dala da je nose kroz mnoštvo koje im se je s poštovanjem sklanjalo u stranu.

Bilo je to doista jutro koje je i najžalosnijeg čovjeka moglo ispuniti radošću. Nebo nije bilo vedro, nego je bilo prekriveno tankom bijelosivom koprenom oblaka, ali nijednome od putnika nije ni na pamet padalo da se potuži što je oštri sjaj sunca zastrt. Ispod toga koprenom zastrtog neba nisu strujali miomirisi rascvjetalog drveća i mladog lišća tako naglo kao inače u tom širokom prostoru, nego su se polagano prostirali preko putova i livada. A činilo se kao da taj lijepi dan, koji je svojim slabim svjetlom i nepomičnim vjetrom podsjećao na tišinu i mir noći, svim ovim četama ljudi što su jurile naprijed svojim postojanjem nešto kazuje, tako da su radosno, ali ipak pobožno, išle dalje pjevajući u pola glasa prastare himne ili svirajući na neobičnim, starinskim instrumentima iz kojih su se izvijali glasovi koji su bili slični zujanju mušica ili cvrčanju cvrčaka.

Dok je stara Faustina jahala između svih tih ljudi, i nju je zahvatio njihov žar i njihova radost. Ona je poticala svoje goniče da se brže požure, dok je jednome mladom Rimljaninu što je jahao uz nju rekla: — Sanjala sam noćas da gledam Tiberija i da me on moli da ne odgađam put, nego da upravo danas otputujem u Jeruzalem. Čini mi se da su mi bogovi htjeli poslati svoju opomenu da ne oklijevam i da upravo ovoga lijepoga jutra tamo otputujem.

Dok je govorila te riječi, bijahu upravo stigli na najviši vrhunac jednoga dugačkog gorskog sljemena, i tamo se ona sasvim nesvjesno zaustavi. Ispred nje se pružala velika, duboka dolina, okružena lijepim vrhovima, a iz tamne, sjenovite dubine te doline uzdizala se snažna klisura koja je na svome vrhuncu nosila grad Jeruzalem.

Ali taj stiješnjeni gorski gradić, što je sa svojim zidinama i kulama poput krune ležao na plosnatoj visini klisure, toga se dana tisuću puta povećao. Svi vrhovi koji su okruživali dolinu bili su prekriveni šarenim šatorima i mnoštvom ljudi.

Faustini postane jasno da se sve stanovništvo zemlje sakupilo u Jeruzalemu da proslavi neku veliku svetkovinu. Oni koji su stanovali dalje bijahu već stigli, te su postavili svoje šatore. A oni što su stanovali u susjedstvu grada već su se približavali. Vidjelo se kako se spuštaju niza sve one svijetle brdske visove poput neprekinute struje bijele odjeće, pjesama i prazničke radosti.

Dugo je stara žena promatrala to mnoštvo naroda što je ovamo strujalo, i te dugačke redove šatora. Tada reče mladom Rimljaninu što je jahao uz nju:

— Doista, Sulpicije, mora da je cijeli narod došao u Jeruzalem.

— Uistinu je tako — odgovori Rimljanin koji od Tiberija bio izabran da prati Faustinu, jer je više godina proživio u Judeji. — Oni sada slave veliku proljetnu svetkovinu, i tada polazi sve, i staro i mlado, u Jeruzalem.

Faustina je jedan čas razmišljala. — Radujem se što smo na taj dan došli u grad, kad narod slavi svoj praznik — reče ona. — To ne može značiti ništa drugo nego da bogovi štite naš put. Ne čini li ti se vjerojatnim da je i onaj kojega mi tražimo, prorok iz Nazareta, došao također u Jeruzalem da bude na svečanosti?

— Ti imaš doista pravo, Faustino — reče Rimljanin. — On je zacijelo ovdje u Jeruzalemu. To je zaista prst bogova. Koliko god da si ti jaka i snažna, možeš se ipak smatrati sretnom ako ne moraš proći taj dugi, naporni put u Galileju.

On odmah pojaše prema nekolicini putnika koji su upravo prolazili pokraj njih, i upita ih ne misle li da se prorok iz Nazareta nalazi u Jeruzalemu.

— Mi smo ga svake godine u to doba vidjeli — odgovori jedan od putnika. — Zacijelo je i ove godine došao, jer je on pobožan i pravedan čovjek.

Jedna žena ispruži ruku i pokaže na uzvisinu što je ležala istočno od grada. — Vidiš li onaj obronak što je obrastao maslinama? — reče ona. — Tamo običavaju Galilejci razapinjati svoje šatore, i tamo ćeš dobiti najtočnije vijesti o onome kojega tražiš.

Svi pođu dalje po vijugavom putu, sve do dna doline, pa su se zatim stali uspinjati na brdo Sion, da stignu do grada na njegovom vrhu.

Strmi put bio je ovdje obrubljen niskim zidovima, a na njima je ležalo i sjedilo nebrojeno mnoštvo prosjaka i bogalja koji su prizivali samilost putnika.

Za polagane vožnje priđe jedna od žena izraelskih k Faustini. — Vidiš li tamo? — reče ona i pokaže na jednog prosjaka koji je sjedio na zidu — to je čovjek iz Galileje. Sjećam se da sam ga vidjela među učenicima prorokovim. On ti može reći gdje ćeš naći onoga kojega tražiš.

Faustina pojaše sa Sulpicijem prema čovjeku kojega joj bijahu pokazali. Bio je to siromašan stari čovjek, s velikom prosijedom bradom. Njegovo lice bilo je opaljeno od vrućine i sunca, a ruke izuljane od rada. On nije tražio nikakve milostinje, nego se naprotiv činilo da je zapao tako duboko u tužne misli da nije ni gledao one koji su prolazili. On čak nije ni čuo da mu je Sulpicije progovorio, pa je on morao nekoliko puta ponoviti svoje pitanje. — Prijatelju, rekli su mi da si ti Galilejac. Molim te, kaži mi gdje mogu naći proroka iz Nazareta?

Galilejac se žestoko potrese te se stane zbunjeno ogledavati. Ali kad je napokon shvatio što od njega traže, tako se razbjesnio da se je s bijesom pomiješala i strava. — Što ti to govoriš? — poviče on. — Zašto me pitaš za tog čovjeka? Ja ne znam ništa o njemu. Ja nisam Galilejac.

Žena Izraelka umiješa se sada u razgovor — Ta ja sam te ipak s njim vidjela — reče ona. — Nemoj se bojati, nego reci ovoj otmjenoj Rimljanki, koja je prijateljica careva, gdje ga brzo može naći.

Ali prestrašeni učenik postajao je sve ogorčeniji. — Zar su danas svi ljudi poludjeli? — usklikne on. — Je li u njih ušao zao duh, da jedan za drugim dolazi te me pita za tog čo-

vjeka? Zašto mi nitko neće vjerovati kad kažem da proroka ne poznajem? Ja nisam iz njegove zemlje. Ja ga nisam nikada vidio.

Njegova žestina svratila je pozornost na njega, te je nekoliko prosjaka koji su sjedili pokraj njega na zidu počelo također poricati njegove riječi.

— Dakako da si pripadao njegovima učenicima — govorili su oni. — Mi svi znamo da si s njime došao iz Galileje.

Ali čovjek uzdigne obje ruke k nebu i usklikne: — Nisam danas mogao izdržati u Jeruzalemu radi toga čovjeka, a sad me ne ostavljaju ni ovdje vani među prosjacima na miru. Zašto mi nećete vjerovati kad vam kažem da ga nikada nisam vidio?

Faustina slegne s ramenima, te se okrene. — Hajdemo dalje — reče ona. — Ta taj je čovjek lud. Od njega ne možemo ništa saznati.

Pođu oni dalje uz obronak brda. Faustina ne bijaše više nego dva koraka udaljena od gradskih vrata, kadli joj ona žena izraelska koja joj je htjela pomoći da nađe proroka dovikne neka pripazi. Ona pritegne uzde i opazi da tik ispred nogu konja leži na zemlji jedan čovjek. Budući da je ležao tako ispružen u prašini upravo ondje gdje je bila najveća navala, moralo se držati čudom da ga životinje i ljudi već nisu izgazili.

Taj je čovjek ležao na leđima i zurio u zrak ugašenim tmurnim pogledom. Nije se micao, premda su deve svojim teškim nogama gazile upravo pokraj njega. Bio je siromaški odjeven, a osim toga uprljan prašinom i zemljom. Da, on je nasuo na sebe toliko pijeska da se činilo kao da se želi sakriti, da lakše bude zgažen i uništen.

— Što je to? Zašto taj čovjek leži ovdje na putu? — upita Faustina.

U isti čas započne onaj što je ležao zazivati prolaznike. — Tako vam vašeg milosrđa, braćo i sestre, vodite svoje konje i ostale teretne životinje preko mene; nemojte me obilaziti, zgazite me u prah; ja sam izdao nevinu krv, zgazite me u prah.

Sulpicije pograbi Faustinina konja za uzdu te ga povede na stranu. — To je neki grešnik koji želi činiti pokoru — reče on. — Ne daj se time zadržati. Ti su ljudi čudnovati, pa ih se mora pustiti da idu svojim vlastitim putem.

Čovjek na putu nastavio je dozivati: — Položite svoje pete na moje srce, dajte da deve zgaze moja prsa, i da magarac zarine svoje kopito u moje oči.

Ali Faustina nije mogla projahati pokraj ovog jadnika a da ga ne pokuša skloniti da ustane. Ona se još uvijek zadržavala pokraj njega.

Žena Izraelka, koja joj je već jednom pokušala pomoći, dogura se opet do nje: — I taj je čovjek pripadao učenicima prorokovim — reče ona. — Želiš li da ga upitam za njegovog učitelja?

Faustina pristane, a žena se sagne nad čovjekom što je ležao.

— Što ste vi Galilejci na ovaj dan učinili s vašim učiteljem? — upita ona. — Nalazim vas razasute po putovima i stazama, ali njega ne vidim nigdje.

Ali dok je ona tako pitala, podigne se čovjek što je ležao u prašini na cesti na koljena.

— Kakav ti je zao duh prišapnuo da me za njega pitaš? — reče glasom koji bijaše pun očajanja. — Ta vidiš da sam se bacio u prašinu na cesti, da me zgaze. Nije li ti to dosta? Moraš li me još pitati što sam s njime učinio?

— Ja ne razumijem što mi zamjeraš. Htjela sam samo do znati gdje je tvoj učitelj.

Kad je ponovila to pitanje, skoči čovjek na noge i zabode oba kažiprsta u uši.

— Jao tebi, što me ne možeš pustiti da umrem na miru! — usklikne on. Zatim si prokrči put kroz narod što se gurao prema vratima i odjuri odatle urlajući od strave, dok su njegove razderane haljine lepršale oko njega poput crnih krila.

— Sve mi se čini da smo dospjeli među narod luđaka — reče Faustina kad je vidjela kako taj čovjek bježi. Pogled na učenike prorokove sasvim ju je potištiio.

— Može li čovjek koji takve luđake ubraja među svoje sljedbenike biti sposoban učiniti nešto za cara?

I žena Izraelka gledala je zamišljeno, te je veoma ozbiljno progovorila Faustini: — Vlada-ricе, ne oklijevaj potražiti onoga kojega želiš naći. Bojim se da ga je snašlo neko zlo, budući da su njegovi učenici tako izvan sebe i ne mogu podnijeti da čuju o njemu govoriti.

Faustina i njezina pratnja projašu napokon ispod svoda gradskih vrata i dođu u uske tamne ulice što su vrvjele ljudima. Činilo se da je gotovo nemoguće proći kroz grad. Nekoliko puta morali su se konjanici zaustaviti. Uzalud su si robovi i ratnici pokušavali prokrčiti put. Ljudi se nisu prestajali kretati u gustoj neprekidnoj struji.

— Doista — reče stara žena Sulpiciju — rimske su ceste mirni vrtovi prema ovim ulicama.

Sulpicije je odmah uvidio da ih očekuju gotovo nesavladive poteškoće.

— U tim prepunim ulicama gotovo je lakše hodati, negoli jahati — reče on. — Ako nisi previše umorna, ja bih ti savjetovao da pješice pođeš do namjesnikove palače. Ona leži dakako vrlo daleko, ali ako budemo onamo jahali, nećemo stići prije ponoći na cilj.

Faustina odmah prihvati prijedlog. Sjaše s konja te ga dade na čuvanje jednomu od robova. Rimski putnici krenu tada kroz grad pješice.

To im je mnogo bolje uspijevalo; stigli su prilično brzo do središta grada, i Sulpicije upravo pokaže Faustini jednu napola široku cestu, do koje su doskora morali stići.

— Gledaj, Faustino — reče on — tek kad budemo na onoj cesti, bit ćemo naskoro na cilju; ona vodi upravo prema našoj četvrti.

Ali upravo kad su htjeli zaokrenuti na tu cestu, naišli su na najveću zapreku.

Dogodilo se da je u isti čas kad je Faustina stigla do ceste koja se je od namjesnikove palače pružala do Vrata pravednosti i prema Golgoti, vodili jednog sužnja koji je trebao biti razapet na križ.

Ispred njega jurila je četa divljih mladih ljudi, koji su kanili gledati izvršenje osude. Oni su u divljem trku jurili cestom, pružali su ruke divljački u zrak i nerazumljivo su urlicali, radujući se što će vidjeti nešto što ne mogu svakoga dana vidjeti.

Iza njih dolazile su grupe ljudi u svilenom odjeći. Činilo se da ti pripadaju među najveće odličnike grada. Iza njih hodale su žene, od kojih su mnogima lica bila zalivena suzama. Velik broj siromaha i bogalja prolazio je onuda i vikao, da je sve šumjelo u ušima.

— Ah Bože — vikali su oni — spasi ga, pošalji svoga anđela neka ga spasi, pošalji mu pomoćnika u njegovoj najvećoj nevolji.

Napokon dođe nekoliko rimskih ratnika na velikim konjima. Oni su pazili da netko iz naroda ne bi došao do zarobljenika ili ga pokušao izbaciti.

Tik iza njih koračali su krvnici, koji su trebali voditi čovjeka kojega će se razapeti. Na rame su mu položili veliki teški drveni križ, ali on je bio preslab za njegov teret. Toliko ga je pritiskao da mu je tijelo bilo pognuto sasvim do zemlje. Držao je glavu pognutu tako duboko da mu nitko nije mogao vidjeti lice.

Faustina je stajala na početku jedne male pokrajnje uličice i gledala tegotan put ovog čovjeka, osuđenog na smrt. U čudu je razabrala da on ima na sebi grimizni plašt i da mu je na glavu utisnut trnov vijenac.

— Tko je taj čovjek? — upita ona.

Jedan od gledalaca odvрати: — To je jedan koji se htio učiniti carem.

— Onda će doživjeti smrt radi stvari za koju se nije vrijedno natjecati — reče starica žalosno.

Osuđenik zatetura pod križem. Hodao je naprijed sve polaganije. Krvnici su mu oko pasa ovili uže, te su ga počeli navlačiti, da ga natjeraju da se požuri. Ali kad su povukli uže, padne čovjek i ostane ležati pod krstom.

Tada nastane velika uzbuna. Rimski konjanici s velikom su mukom jedva zadržavali narod. Trgnuli su mačeve protiv nekoliko žena koje su pritrčale i pokušavale podići paloga. Krvnici su ga pokušali udarcima prisiliti da ustane, ali on nije mogao zbog križa. Napokon, pograbi nekoliko njih križ da ga podignu.

Tada on uzdigne glavu, i stara je Faustina mogla vidjeti njegovo lice. Na licu su mu bili ožiljci od udaraca, a s čela, koje je ranila trnova kruna, klizilo mu je nekoliko kapljica krvi. Kosa mu je visjela u čupavim uvojcima, slijepljena od znoja i krvi. Usta su mu bila čvrsto stisnuta, ali su mu usne drhtale kao da se bore da ne istisnu krik. Oči su mu bile ukočene i pune suza, i gotovo ugasle od muke i malaksalosti.

Ali iza lica ovoga napola mrtvog čovjeka vidjela je starica u isti mah, kao u nekoj viziji, lijepo i blijedo lice s divnim, velikim očima i blagim crtama, i nju je iznenada spopala žalost i sažaljenje nad nesrećom i poniženjem ovoga nepoznatog čovjeka.

— O ti jadni čovječe, što su ti učinili? — usklikne ona i pristupi mu korak bliže, dok su joj se oči zalile suzama. Ona zaboravi na svoje vlastite brige i nemir zbog patnji ovog mučenog čovjeka. Bilo joj je kao da će joj se srce raspuknuti od sažaljenja. Htjela je poput ostalih žena pohitati k njemu da ga otrgne od razbojnika.

Sužanj je vidio kako mu prilazi, i on dogmiže bliže prema njoj. Bilo je kao da misli kod nje naći zaštitu od svih onih koji su ga progonili i mučili. On obuhvati njezina koljena. Privi-
ne se uz nju kao dijete koje se utječe svojoj majci.

Starica se nagne iznad njega i, dok su joj tekle suze, ispunjala ju je najblaženija radost zbog toga što je došao i kod nje potražio zaštitu. Ona ovije jednu svoju ruku oko njegovog vrata i onako kako majka najprije osuši suze iz očiju djeteta, tako ona položi svoju maramicu od hladnoga, finoga platna na njegovo lice, da s njega otare suze i krv.

Ali u taj čas krvnici su dovršili podizanje križa. Oni pridu i potegnu sužnja za sobom. Nestrpljivi zbog toga što su se zadržali, stanu ga naglo i divlje vući za sobom.

Osuđenik zastenje kad su ga stali vući s ovoga mjesta slobode koje bijaše našao, ali se nije nimalo opirao.

Ali Faustina ga obgrli da ga zadrži, a kad njezine slabe stare ruke nisu ništa mogle i ona je vidjela kako ga odvođe, bilo joj je kao da joj je netko otrgnuo od nje njezino vlastito dijete, i ona usklikne: — Ne, ne, nemojte mi ga uzeti, on ne smije umrijeti! On ne smije!

Osjećala je najstrašnju bol i srdžbu zato što su ga odveli. Htjela se boriti s krvnicima, te im ga oteti.

Ali kod prvog koraka što ga je učinila, spopadne je vrtoglavica i nesvjestica. Sulpicije se požuri da je obuhvati svojom rukom i spriječi da padne.

Na jednoj strani ulice opazi maleni tamni dućančić, te je onamo unese. Tu nije bilo ni stolca ni klupe, ali trgovac bijaše milosrdan čovjek. On dovuče jednu hasuru, te priredi starici ležaj na kamenom podu.

Ona nije bila bez svijesti, ali ju je spopala tako jaka vrtoglavica da se nije mogla držati uspravno, nego je morala leći.

— Ona je danas prevalila dug put, a buka i gužva u gradu su je previše umorili — reče Sulpicije trgovcu. — Ona je jako stara, a nitko nije toliko snažan da ga starost napokon ne bi svladala.

— Ovo je i za onoga koji nije star vrlo težak dan — reče trgovac. — Zrak gotovo tišti kod disanja. Ne bih se ništa čudio da dobijemo jaku oluju.

Sulpicije se nagne nad staricom. Ona je bila zadrijemala i spavala je dišući mirno i pravilno, nakon napora i uzrujanja.

On pođe i stane na vrata dućana promatrati mnoštvo naroda, dok je čekao da se ona probudi.

VII.

Rimski upravitelj Jeruzalema imao je mladu ženu, a u noći prije onog dana na koji je Faustina ušla u grad ležala je ona i sanjala.

Sanjala je da stoji na krovu svoje kuće i da gleda dolje na veliko lijepo dvorište, koje je prema običajima Istoka bilo popločano mramorom i zasadenom plemenitim biljkama.

Ali na dvorištu je vidjela sakupljene sve bolesnike, i slijepce, i kljaste, što god ih je bilo na svijetu. Vidjela je pred sobom okužene, s tjelesima nabrekli od rana, gubavce s izjedanim licima, kljaste koji se nisu mogli micati, nego su bespomoćno ležali na zemlji, i sve nevoljnike što su se grčili u mukama i bolovima.

I svi oni su se gurali prema ulazu da uđu u kuću, a neki od onih što su stajali naprijed udarali su snažnim udarcima o vrata palače.

Napokon ugleda kako je jedan rob otvorio vrata i stupio na prag, i začuje kako ih pita što žele.

Tada mu oni odgovore i reknu: — Mi tražimo velikog proroka kojega je Bog poslao na zemlju. Gdje je prorok iz Nazareta, on koji je gospodar sviju muka? Gdje je on koji nas može izbaviti od svih naših boli?

Rob tada odgovori oholim ravnodušnim glasom, kao što to običavaju dvorski sluge kad odbijaju siromašne strance.

— Ništa vam ne pomaže što tražite velikog proroka. Pilat ga je smaknuo.

Tada se porodi među svim tim bolesnicima žalost, i jauk, i škripa zubi, tako da ona to nije mogla podnijeti slušati. Srce joj obuzme sažaljenje, a iz očiju stanu joj teći suze. Ali kako je počela plakati, tako se probudi.

I opet bijaše usnula, i opet je sanjala da stoji na krovu svoje kuće i gleda dolje na veliko dvorište, koje je bilo tako prostrano kao kakav trg.

I evo, dvorište bijaše puno sviju ljudi koji bijahu ludi, i bijesni, i opsjednuti od zlih duhova. I vidjela je takve koji su bili goli, i takve koji su se ogrtali u svoju dugačku kosu, i takve koji su si spleli krune i plašteve od slame, te se držali kraljevima, i takve koji su puzali po zemlji i mislili da su životinje, i takve koji su neprestano plakali radi neke nesreće koju nisu znali navesti, i takve koji su dovlačili teško kamenje koje su držali zlatom, i takve koji su mislili da zli demoni govore iz njihovih usta.

Vidjela je kako se svi ovi ljudi guraju prema vratima palače, a oni što su stajali sprijeda udarali su i kucali, da smiju ući.

Napokon se otvore vrata, a jedan rob stupi na prag i upita ih: — Kakve su vaše želje?

Tada su svi počeli vikati i govoriti: — Gdje je veliki prorok iz Nazareta? Onaj koji je poslan od Boga i koji nam treba vratiti našu dušu i naš razum?

Čula je kako im rob ravnodušnim glasom odgovara:

— Ne vrijedi ništa što tražite velikog proroka. Pilat ga je ubio.

Kad je ta riječ bila izrečena, zaviču svi ti luđaci rikom koja je bila slična urlanju divljih zvijeri, i u svome očajanju počeli su kidati sa sebe meso, tako da je krv tekla na kamenje. A budući da je ona koja je sanjala vidjela svu njihovu nevolju, stala je lamati rukama i jadicovati, i njezin ju je vlastiti jauk probudio.

Ali i opet bijaše zaspala, i opet se u snu našla na krovu svoje kuće, a oko nje sjedile su ropkinje koje su joj udarale u cimbale i u lutnje, bademovo drveće sipalo je svoje bijele latice po njoj, a cvijeće ruža penjalica je mirisalo.

Dok je tako sjedila, progovori joj neki glas: — Pođi do ograde koja okružuje tvoj krov i pogledaj dolje u dvorište.

Ali ona se i u snu nećkala, pa reče: — Ja ne želim vidjeti još onih što se noćas guraju u moje dvorište.

U isti čas začuje odande škripu lanaca, i kuckanje teških čekića, i udaranje drveta o drvo. Njezine ropkinje prestale su pjevati i svirati, pohitale su k ogradi krova i stale gledati dolje. Ni ona nije mogla ostati mirno sjediti, nego pođe tamo i pogleda dolje u dvorište.

Tada je vidjela da je dvorište njezine kuće ispunjeno svim siromašnim sužnjevima koji uopće postoje na tom svijetu. Vidjela je ljude koji su inače ležali u mračnim zatvorima, okovani teškim željeznim okovima. Vidjela je ljude što su radili u tamnim rovovima, gdje

dolaze vukući svoje čekiće, a oni koji su bili veslači na ratnim lađama došli su sa svojim teškim, željezom okovanim veslima. Oni koji su bili osuđeni da budu razapeti na križ dolazili su i vukli svoje križeve, a oni kojima je trebala biti odrubljena glava dolazili su sa svojim sjekirama. Vidjela je one koji su kao robovi bili otpremljeni u strane zemlje i kojima su oči gorjele od čežnje za domom. Vidjela je sve jadne robove što su radili poput tegleće marve i kojima su leđa bila krvava od udaraca bičem.

Svi ti nesretnici vikali su kao iz jednog jedinog grla, i govori su: — Otvori, otvori!

Tada rob koji je stražario na ulazu stupi na vrata, te ih upita: — Kakve su vaše želje?

A oni su odgovorili kao i ostali: — Mi tražimo velikog proroka iz Nazareta, koji je došao na zemlju vratiti sužnjevima njihovu slobodu, a robovima njihovu sreću.

Rob im odgovori umornim, ravnodušnim glasom: — Ovdje ga nećete naći. Pilat ga je ubio.

Kad je ta riječ izrečena, pričinilo se onoj koja je sanjala da se među svim ovim nesretnicima porodila takva uzbuna pogrda i kletvi da joj se činilo kako se trese i zemlja i nebo. Ona sama ukočila se od straha, a tijelom joj je prošao takav drhtaj da se je probudila.

Kad se sasvim razbudila, sjedne u krevetu i reče sama sebi: — Ja neću više sanjati. Sad ću ostati čitavu noć budna, da ne moram gledati više ništa od tih strahota.

Ali gotovo u isti čas kad je to pomislila svladao ju je ponovo san, te je položila glavu na jastuke i zaspala.

I opet je usnula da sjedi na krovu svoje kuće, a njezin maleni sinčić trči ondje gore amotamo i igra se loptom.

Tada začuje kako joj neki glas progovara: — Podi k ogradi što okružuje krov i pogledaj tko su oni što na dvorištu stoje i čekaju.

Ali ona koja je sanjala reče sama sebi: — Ja sam ove noći vidjela dosta bijede. Više ne mogu podnijeti. Ostat ću ovdje gdje jesam.

U isti čas, baci njezin sinčić loptu tako da je pala preko ograde, a dijete pojuri prema ogradi te se popne na rešetke. Tada se ona prestraši, te potrči i zgrabi dijete.

Ali pogled joj pri tom padne dolje, te vidje još jedamput kako je dvorište puno ljudi.

A tamo na dvorištu bijahu svi ljudi s cijele zemlje koji su bili ranjeni u ratu. Došli su osakaćenih tjelesa, odrezanih udova, s velikim otvorenim ranama iz kojih je tekla krv tako da je njome bilo natopljeno cijelo dvorište.

A pokraj njih gurali su se tamo svi ljudi s cijele zemlje koji su svoje mile izgubili na bojnopolju. Bijahu to sirote koje su oplakivale svoga hranitelja, i mlade žene koje su doživale svoje ljubljene muževe, i starice i starci koji su uzdisali za svojim sinovima.

Oni među njima koji su bili sasvim naprijed gurali su se prema vratima, a čuvar vrata došao je kao i prije, te otvorio.

On upita sve te ljude koji su bili izranjeni u sukobima i bojevima: — Što tražite u ovoj kući?

A oni su odgovorili: — Tražimo velikog proroka iz Nazareta, koji će zabraniti rat i sukobe, te donijeti na zemlju mir. Tražimo onoga koji će od kopalja načiniti kose, a mačeve pretvoriti u noževe za obrezivanje loze.

Tada odgovori rob pomalo nestrpljivo: — Ta ne dolazite me više mučiti! Ja sam već dosta puta rekao. Veliki prorok iz Nazareta nije ovdje. Pilat ga je ubio.

Uz te riječi, zatvori vrata. Ali ona koja je sanjala stane misliti na sve ono jadikovanje koje će sada nastati. — Ja to neću slušati — reče ona i pohrli od ograde. U isti se čas probudi. I tada opazi da je u svom strahu skočila s kreveta, dolje na hladni kameni pod.

I opet je mislila kako ove noći ne želi više sanjati, i opet ju je svladao san, tako da je zatvorila oči i počela sanjati.

Još je jednom sjedila na krovu svoje kuće, a pokraj nje sjedio je njezin muž. I ona mu je pripovijedala o svojim snovima, a on joj se rugao. Tada začuje opet kako joj neki glas govori: — Pođi i pogledaj ljude što čekaju na tvom dvorištu.

Ali ona pomisli: Ja ih neću gledati. Noćas sam vidjela dovoljno nesretnika.

U isti čas začuje tri jaka udarca o vrata, a njezin muž pođe k ogradi, da vidi tko to želi da ga puste u njegovu kuću.

Ali čim se nagnuo na ogradu, odmah domahne svojoj ženi neka dođe k njemu.

— Poznaješ li ovog čovjeka? — reče on i pokaže dolje.

Kad je žena pogledala dolje u dvorište, vidjela je da je puno jahača i konja. Robovi su bili zabavljeni skidanjem tereta s magaraca i deva. Činilo se kao da je stigao nekakav otmjeni putnik.

Na ulaznim vratima stajao je stranac. Bio je to visok, star čovjek širokih ramena i tmurna, mrka pogleda.

Žena prepozna odmah stranca te prišapne svojem mužu: — To je Cezar Tiberije došao u Jeruzalem. To ne može biti nitko drugi.

— I ja mislim da ga prepoznajem — reče njezin muž, te u isti čas položi prst na usta, u znak neka šuti i sluša što se dolje u dvorištu govori.

Vidjeli su da je stražar izašao i upitao stranca: — Tko je onaj koga tražiš?

A putnik odgovori: — Tražim velikog proroka iz Nazareta, koji je nadaren čudesnom Božjom snagom. Car Tiberije ga doziva, da ga oslobodi od jedne grozne bolesti koju ne može izliječiti nijedan drugi liječnik. — Kad je to izrekao, rob se ponizno pokloni i reče: — Gospodaru, ne ljuti se, ali tvoja želja ne može biti ispunjena.

Car se tada obrati svojim robovima što su čekali dolje u dvorištu, te im izda zapovijed.

Robovi mu pritrče. Jedni su imali ruke pune nakita, drugi su držali posude s biserjem, a neki su pak dovlačili vreće pune zlata.

Car se obrati robu koji je stražario na vratima te reče: — To sve neka mu pripadne ako pomogne Tiberiju. Time može svim siromasima zemlje pokloniti bogatstvo.

Ali stražar se pokloni još dublje nego prije i reče: — Gospodaru, ne ljuti se na svoga roba, ali tvoja želja ne može biti ispunjena.

Car tada domahne još jednom svojim robovima, a neki od njih dotrče k njemu s bogato izvezenim odijelom, na kojemu se je sjala kopča od dragulja.

I car progovori robu: — Pogledaj, to što mu nudim, to je vlast nad zemljom židovskom. Neka upravlja svojim narodom kao najviši sudac. Ali neka samo najprije pođe sa mnom i izliječi Tiberija.

Ali rob se sagne još dublje k zemlji i reče: — Gospodaru, nije u mojoj moći da ti pomognem.

Tada car domahne još jedamput, a njegovi robovi dohrle s jednim zlatnim obručem za čelo i grimiznim plaštom.

— Gledaj — reče on — to je volja careva. — On mu obećava da će ga imenovati svojim nasljednikom i dati mu vlast nad čitavim svijetom. Neka ima moć da čitavu zemlju upravlja po volji svoga Boga. Neka samo najprije ispruži svoju ruku i izliječi Tiberija.

Tada se rob baci pred noge careve na pod i reče tužnim glasom: — Gospodaru, nije u mojoj moći da te poslušam. Onaj kojega ti tražiš ne živi više. Pilat ga je ubio.

VIII.

Kad se je mlada žena probudila, bijaše već potpuni, vedar dan, i njezine su ropkinje stajale kraj nje, pa su čekale da joj pomognu kod odijevanja.

Ona bijaše vrlo tiha dok se dala oblačiti, ali napokon upita ropkinju koja joj je češljala kosu je li njezin muž već ustao. Tada sazna da je pozvan suditi nekom razbojniku.

— Ja bih rado s njime govorila — reče mlada žena.

— Gospodarice — reče ropkinja — to će se usred istrage moći teško izvršiti. Mi ćemo te obavijestiti čim završi.

Ona je sjedila šuteći dok nije bila sasvim obučena. Tada upita: — Je li tko od vas čuo govoriti o proroku iz Nazareta?

— Prorok iz Nazareta je neki židovski čudotvorac — odgovori odmah jedna od ropkinja.

— Čudnovato je, gospodarice, da upravo danas pitaš za njega — reče druga ropkinja. — Upravo je on taj kojega su Židovi doveli ovamo u palaču da ga carev namjesnik sasluša.

Ona umoli da odmah pođe, te upita zašto je optužen, a jedna od ropkinja se udalji.

Kad se je vratila, reče: — Optužuju ga da se je htio proglasiti kraljem ove zemlje, i prizivaju namjesnika da ga dade razapeti na križ.

Ali kad je žena namjesnikova to čula, tek se onda prestrašila i rekla: — Ja moram govoriti sa svojim mužem, jer će se inače danas ovdje dogoditi strašna nesreća.

Kad su joj ropkinje rekle da je to nemoguće, počela je drhtati i plakati. I jedna se od njih gane, te reče: — Ako želiš namjesniku poslati pisanu poruku, pokušat ću učiniti da mu se preda.

Uzme ona odmah picaljku, te napiše na jednu voštanu pločicu nekoliko riječi, i to bude predano Pilatu.

Ali s njim samim nije se čitav dan sastala nasamo, jer kad je otpremio Židove, te su oni povelili osuđenika na stratište, bilo je vrijeme za jelo, a Pilat je na ručak pozvao nekoliko

Rimljana koji su u ono doba boravili u Jeruzalemu. Bijahu to zapovjednik četa, jedan mladi učitelj govornišтва i još neki drugi.

Ta gozba nije bila baš vesela, jer je žena namjesnikova sjedila cijelo to vrijeme nijema i potištena, te nije sudjelovala u razgovoru.

Kad su je gosti upitali je li bolesna ili žalosna, pripovjedio je namjesnik smijući se o onoj poruci koju mu je ujutro poslala, i on ju je dražio, jer je držala da će se jedan rimski namjesnik dati zbog snova žene odvratiti od svojih presuda.

Ona odgovori tiho i žalosno: — Doista, to nije bio san, nego opomena koju su nam poslali bogovi. Ti si trebao ostaviti tog čovjeka bar još ovaj jedan dan na životu.

Oni su vidjeli, da je ona doista žalosna. Nije se dala utješiti, koliko god su se gosti trudili da joj zabavnim razgovorom istjeraju iz glave te puste utvare.

Ali nakon kratkog vremena digne jedan od njih glavu i reče: — Što je to, jesmo li tako dugo sjedili za stolom da se dan već počeo bližiti kraju?

Sada svi pogledaju i opaze da se nad prirodu sliježe slab sumrak. Bilo je čudnovato gledati kako se sve one šarene boje koje se prostiru iznad sviju stvari i bića, malo-pomalo gase, tako da se sve čini jednolično živo.

Poput svega drugoga izgubila su i njihova vlastita lica boju. — Mi doista izgledamo kao mrtvaci — reče mladi govornik s nekom stravom. — Ta naši su obrazi sivi, a naše usne crne.

Dok je ta tmina postajala sve dubljom, rasla je i strava mlade žene. — Ah, prijatelju — reče ona napokon — ne spoznaješ li ni sada da te besmrtnici žele opomenuti! Oni se ljute što si jednoga svetog i nevinog čovjeka osudio na smrt. Ako je već sada i pribijen na križ, mislim zacijelo da još ne može biti mrtav. Daj ga skinuti s križa. Ja ću svojim vlastitim rukama njegovati njegove rane. Dopusti da bude dozvan natrag u život.

Ali Pilat odgovori smijući se:

— Zacijelo imaš pravo kad govoriš da je to znak bogova; ali oni ni na koji način nisu dali da sunce gubi svoj sjaj zato što je jedan židovski učitelj krivih nauka osuđen na smrt na križu. Mi pače možemo očekivati da će se zbiti važni događaji koji će se ticati cijeloga carstva. Tko zna kako će dugo stari Tiberije... —

Nije dovršio rečenicu, jer je tmina postala tako duboka da nije mogao vidjeti ni čašu što je pred njim stajala. On zato prekine svoj govor, da naloži robovima neka brzo donesu nekoliko svjetiljaka.

Kad je postalo toliko svijetlo da je opet mogao vidjeti lica svojih gostiju, morao je opaziti nerazpoloženje koje je njima ovladalo.

— Gledaj — reče on malo nerazpoložen svojoj ženi — čini se da ti je napokon ipak uspjele da svojim snovima razbiješ raspoloženje kod stola; ali ako doista već mora biti da danas ne možeš ni na što drugo misliti, onda daj radije da čujemo što si sanjala. Pripovijedaj nam i mi ćemo pokušati protumačiti značenje tvojih snova.

Mlada žena je bila odmah na to spremna; dok je pripovijedala o jednom svom priviđenju za drugim, postajali su gosti sve ozbiljniji; prestali su prazniti svoje čaše, a na čelu su im se skupljale bore. Jedini koji se je još uvijek smijao i sve nazivao utvarama bio je sam

namjesnik. Doista, to je više nego san, jer sam ja danas vidio kako ulazi u grad, doduše ne car sâm, ali njegova stara prijateljica Faustina. Čudim se samo što se već nije pokazala u palači namjesnikovoj.

— Doista se pronosi vijest da je cara spopala neka grozna bolest — reče zapovjednik četa — i meni se čini mogućim da je san tvoje žene neka opomena bogova.

— Ništa čudnovato nema u tome što je Tiberije poslao jednog glasnika po proroka, da ga dozove k svome bolesničkom ležaju — doda mladi retor.

Zapovjednik se vrlo ozbiljno obrati Pilatu. — Ako je caru doista palo na pamet da dade pozvati k sebi toga čudotvorca, onda bi bilo bolje za tebe i za sve nas da ga zatekne na životu.

Pilat odgovori napola u srdžbi: — Je li vas to mrak učinio djecom? Moglo bi se gotovo povjerovati da ste se svi pretvorili u proroke i tumače snova.

Ali zapovjednik četa ga nije prestajao nagovarati. — Možda ne bi bilo tako nemoguće spasiti život tom čovjeku, ako pošalješ nekog brzog glasnika.

— Vi me jamačno želite izvrgnuti ruglu ljudi — odgovori namjesnik. — Recite sami, kakav bi red i kakva pravda vladala u ovoj zemlji kad bi se saznalo da je namjesnik pomilovao jednog razbojnika zato što je njegova žena usnula zao san?

— Ali ipak je istina, a ne san, da sam vidio u Jeruzalemu Faustinu — reče mladi govornik.

— Ja preuzimam na sebe odgovornost da opravdam pred carem svoj postupak — reče Pilat. — On će shvatiti da taj sanjar, koji se je bez opiranja dao zlostavljati od mojih slugu, ne bi bio imao moć da mu pomogne.

U isti čas kad su izrečene te riječi, uzdrma se kuća od neke tutnjave što se je orila poput jake grmljavine, a potres strese tlo. Palača namjesnikova ostane neoštećena stajati, ali neposredno nakon potresa začuje se sa svih strana strahovita lomljava kuća što su se rušile i stupova koji su padali.

Čim se mogao razabrati ljudski glas, dozove namjesnik k sebi jednog roba.

— Potrči na stratište i zapovjedi u moje ime da skinu s križa proroka iz Nazareta.

Rob smjesta pohiti odande.

Društvo pođe iz blagovaonice u trijem, da bude pod otvorenim nebom ako bi se potres ponovio. Nitko se nije usuđivao progovoriti ni riječi dok su očekivali povratak roba. On se vrlo brzo vrati i stane se pred namjesnikom.

— Jesi li ga našao na životu? — upita ga ovaj.

— Gospodaru, on bijaše umro, a u isti čas kad je izdahnuo dušu potresla se zemlja.

Čim je to rekao, na ulaznim vratima začuje se nekoliko teških udaraca. Kad su začuli te udarce, svi se trgnu i skoče kao da je opet nastao potres.

Odmah zatim pojavi se jedan rob.

— Došla je plemenita Faustina i Sulpicije, carev rođak. Došli su da te zamole da im pomogneš naći proroka iz Nazareta.

Tiho mrmljanje prođe trijemom, i začuju se lagani koraci. Kad se namjesnik ogledao, opazi da su njegovi prijatelji pred njim uzmaknuli kao pred nekim koga je snašla nesreća.

IX.

Stara Faustina iskrcala se na Capriju na kopno i potražila cara. Ispričovjeda mu je što joj se dogodilo, a dok je pripovijedala, jedva se usuđivala i pogledati ga. Dok nje nije bilo, bolest je strašno uznapredovala, te je ona u sebi mislila: »Da su besmrtnici milosrdni, bili bi dali da umrem prije nego što tom jadnom izmučenom čovjeku moram reći da je nestalo svake nade.«

Ali na njezino veliko čudo, Tiberije je sve to slušao veoma ravnodušno. Kad mu je pripovijedala da je veliki čudotvorac razapet na križ onoga istoga dana kad je stigla u Jeruzalem, te da ga je umalo spasila, započne plakati jer ju je mučilo njezino razočaranje. Ali joj Tiberije tek reče: — Ti se dakle doista radi toga žalostiš. Ali Faustina, zar ti čitav život u Rimu nije uništio vjerovanje u čudotvorce i čarobnjake, što si usisala za svoga djetinjstva u Sabinskim brdima?

Tada je starica uvidjela da Tiberije nije nikada očekivao pomoć od proroka iz Nazareta.

— Zašto si me onda pustio da putujem u tu daleku zemlju, kad si taj put cijelo vrijeme držao beskorisnim?

— Ti si moj jedini prijatelj — reče car — Zašto da ti odbijem molbu, dok je još u mojoj moći da ti je uslišam?

Ali starica nije se htjela složiti s time što ju je car držao za ludu.

— Vidiš li, to je tvoja stara podlost — reče ona ljutito. — To je ono što kod tebe ne mogu nikako podnijeti.

— Ti se nisi trebala vratiti natrag k meni — reče Tiberije — nego si trebala ostati u svojim brdima.

Jedan se čas činilo da će njih dvoje, koji su se tako često sukobljavali, opet zapasti u prepirku, ali se ljutnja staričina odmah rasplinula. Bijahu prošla vremena kad se je s carem mogla ozbiljno prepirati. Ona odmah spusti glas, ali ipak nije mogla sasvim odustati od toga da dokaže da je u pravu.

— Ali taj čovjek bijaše doista prorok — reče ona. — Ja sam ga vidjela. Kad su se moje oči susrele s njegovima, pomislila sam da je on bog. Bila sam sasvim izvan sebe što sam ga pustila da umre.

— A ja sam sretan što si ga pustila da umre — reče Tiberije — On je vrijeđao cara i bio je buntovnik.

Faustini nije mnogo nedostajalo da opet zapadne u srdžbu.

— Ja sam s mnogima od njegovih prijatelja u Jeruzalemu razgovarala o njemu — reče ona. — On nije počinio ona zločinstva zbog kojih je bio optužen.

— Ako i nije počinio ta zločinstva, zacijelo ipak nije bio bolji nego tko drugi — reče car umorno. — Gdje je onaj čovjek koji u svom životu nije tisuću puta zaslužio smrt?

Ali te riječi careve nagnaju Faustinu da učini nešto za što se dosad još nije bila sasvim odlučila.

— Ja ću ti ipak dati jedan dokaz njegove moći — reče ona. — Kazala sam ti prije da sam svoju maramu položila na njegovo lice; to je ova ista marama koju sad držim u svojoj ruci. Hoćeš li je jedan čas pogledati?

Ona rasprostre maramu pred carem, i on ugleda na njoj otisnut sjenoviti lik ljudskog lica. Glas staričin drhtao je od uzbuđenja dok je nastavljala: — Taj je čovjek vidio da ga ljubim. Ne znam kakva mu je moć dala sposobnost da mi ostavi svoju sliku. Ali moje se oči pune suzama kad to gledam.

Car se je nagnuo i promatrao tu sliku koja se je, činilo se, sastojala iz krvi i suza, i crnih sjena boli.

Tako je malo-pomalo izlazilo pred njega čitavo lice, kako je bilo utisnuto u maramu. On je vidio kapljice krvi na čelu, bodljikavi trnov vijenac, kosu što je bila slijepljena od krvi, i usta koja su se činila kao da podrhtavaju od boli.

Sve dublje se je naginjao prema slici.

Lice je bivalo sve jasnije. Nakon sjenovitih crta, ugledao je najedanput oči kako sjaju nekim životom, i dok su mu one govorile o najstrašnijoj patnji, pokazivale su mu u isti mah čistoću i dostojanstvo kakvo nikad prije nije vidio. Ležao je na svojoj počivaljci i upijao očima u sebe ovu sliku. — Je li to čovjek? — pitao je blago i tiho. — Je li to čovjek?

I opet je ležao mirno i promatrao sliku. Preko njegova lica počele su teći suze. — Žalim tvoju smrt, ti nepoznati — šaptao je on.

— Faustino! — usklikne on — Zašto si dopustila da taj čovjek umre? On bi me bio izliječio!

I opet utone u promatranje slike.

— Ti, čovječe — reče iza nekog vremena — ako ne mogu od tebe dobiti svoje zdravlje, mogu te bar još osvetiti. Moja će se ruka teško spustiti na one koji su mi tebe ukrali.

I opet je dugo vremena ležao šuteći, ali se onda spusti na tlo i padne pred slikom na koljena.

— Ti si čovjek — reče on. — Ti si ono što se nisam nikad nadao da ću ugledati. — I on pokaže na sebe sama, na svoje iznakaženo lice i svoje izjedene ruke. — Ja i svi ostali, mi smo divlje zvijeri i nemani, ali ti si čovjek.

On sagne glavu tako duboko pred slikom da se je dotaknuo zemlje. — Smiluj mi se, ti nepoznati — reče on, a njegove suze nakvase kamen.

— Da si ostao na životu, bio bi me izliječio sam pogled na tebe — reče on.

Jadna starica prestrašila se zbog toga što je učinila.

— Bilo bi bolje da nisam caru pokazala sliku — reče ona.

Od početka se je bojala da će njegova bol biti prevelika kad je ugleda.

I u svome očajanju radi žalosti careve trgne sliku k sebi, da je ukloni njegovim pogledima.

Uto car digne glavu, i evo, njegovo lice se promijenilo i bilo je takvo kakvo je bilo prije bolesti. Kao da je bolest imala korijen i hranu u mržnji i preziru prema ljudima, što se je nastanilo u njegovu srcu, i ona je morala nestati u istom onom času kad je car osjetio ljubav i sažaljenje.

No sljedećeg dana otposlao je Tiberije tri glasnika. Prvi je pošao u Rim i naložio da senat odredi istragu o tome kako namjesnik u Palestini obavlja svoju službu, i da ga kazni ako se dokaže da tlači narod i nevine osuđuje na smrt.

Drugi glasnik bio je poslan vinogradaru i njegovoj ženi, da im zahvali i nagradi ih za savjet koji su dali caru, i da im ujedno kaže kako je sve prošlo.

Kad su oni saslušali sve do kraja, tiho zaplaču, a čovjek reče: — Ja znam da ću do kraja svoga života razmišljati o tome što bi se bilo dogodilo da su se ta dvojica sastala. — Ali žena odvratila:

— Nije moglo biti drugačije. Bila je to prevelika misao, da bi se njih dvojica imali susresti. Gospodin Bog je znao da svijet taj susret ne bi mogao podnijeti.

Treći glasnik pođe u Palestinu, te odande dovede nekoliko Kristovih učenika na Capri, i oni su počeli ovdje objavljivati nauku koju je propovijedao Raspeti.

Kad su ti učitelji stigli u Capri, ležala je stara Faustina na samrti. Ali oni su je uspjeli još prije njezine smrti učiniti učenicom velikog proroka i pokrstiti je, a na križu bude nazvana Veronika,³ jer joj je bilo suđeno da ljudima donese pravu sliku njihova Otkupitelja.

³ Smatralo se da ime Veronika dolazi od latinskoga vera icon, što znači »prava slika«. Međutim, to ime zapravo dolazi od grčkog imena Berenice, što znači »ona koja donosi pobjedu«.

Crvendać

Bilo je to u vrijeme kad je Gospodin Bog stvarao svijet, i kad nije stvorio samo nebo i zemlju, nego i sve životinje i biljke, te im ujedno dao i imena.

Ima iz onoga doba mnogo priča, a kad bismo ih sve poznavali, znali bismo također i razjašnjenje za sve na svijetu što sada ne možemo razumjeti.

Bilo se to dogodilo tada. Jednoga dana kad je naš Stvoritelj sjedio u raji i bojao ptice, nestalo je boje iz lončića našega Gospodina, te bi češljugarka ostala bez boje da Gospodin Bog nije sve kičice obrisao na njezinom perju.

Onda se dogodilo da je magarac dobio svoje duge uši, jer nije upamtio kakvo ime mu je dano. On je to bio zaboravio čim je učinio par koraka izvan dohvata raja, i triput se je vraćao i pitao kako se zove, dok Gospodin Bog nije postao malo nestrpljiv, te ga zgrabio za obje uši i rekao: — Tvoje je ime magarac, magarac, magarac!

I dok je tako govorio, navukao mu je uši, da dobije bolji sluh i da upamti što mu se govori.

Toga se istog dana dogodilo da je bila kažnjena i pčela. Kad je naime pčela bila stvorena, počela je odmah sabirati med, a životinje i ljudi koji su osjetili kako slatko med miriše došli su i htjeli ga kušati. Ali je pčela htjela sve zadržati za sebe, te je svojim otrovnim ubodima odgonila od sebe sve koji bi se približili saću. To je Gospodin Bog vidio i odmah je pozvao pčelu preda se, te je kaznio. — Ja sam ti dao dar da sabireš med koji je najslađi od svega stvorenoga — reče Gospodin — ali ti time nisam dao pravo da budeš okrutna prema svome bližnjemu. Upamti to: svaki put kad ubodeš nekoga tko želi okusiti tvoj med, moraš umrijeti!

Ah da, tada se je dogodilo da je cvrčak postao slijep, a mrav izgubio svoja krila; tako se mnogo čudesnoga zbilo toga dana.

Naš je Gospodin sjedio čitav dan blag i velik, te je stvarao i budio na život, a predvečer padne mu napamet da stvori jednu malu sivu ptičicu.

— Upamti da ti je ime crvendać! — reče Gospodin ptici kad je bila gotova. I on je položi na svoj dlan, te je pusti da odleti.

Ali kad je ptičica neko vrijeme letjela unaokolo te razgledala lijepi svijet na kome treba živjeti, dobije volju da i sebe samu pogleda. Tada opazi da je sasvim siva, a vrat joj je bio isto tako siv kao i sve ostalo. Crvendać se je okretao, vrtio i oglédao u vodi, ali nije mogao na sebi otkriti nijednoga crvenog pera.

Tada poleti ptičica natrag Gospodinu Bogu.

Gospodin je sjedio na prijestolu, dobar i blag, a iz njegovih su ruku izlijetali leptiri što su lepršali oko njegove glave; golubice su gukale na njegovim ramenima, a iz tla uokolo nje- ga nicala su ruža, ljiljan i krasuljak.

Srce je maloj ptičici jako udaralo od straha, ali je ona ipak u lakom luku dolijetala sve bli- že i bliže prema Gospodinu Bogu, te se napokon spusti na njegovu ruku.

Gospodin Bog je tada upita kakve su joj želje.

— Ja bih te htjela tek nešto upitati — reče ptičica.

— A što bi to htjela znati? — upita je Bog.

— Zašto da se zovem crvendać, kad sam sasvim siva od kljuna do repa? Zašto se zovem crvendać, kad nemam ni jedno jedino crveno perce?

I ptičica je moleći gledala našega Gospodina svojim malenim crnim očicama, te je okre- nula glavicu. Naokolo je vidjela fazane, sasvim crvene ispod lake zlatne prašine, papige s bogatim crvenim ovratnicima, pijetlove s crvenim krestama, a da ni ne govorimo o lepti- rima, zlatnim ribicama i ružama. I sasvim je prirodno pomislila kako bi malo trebalo, tek jedna jedina mala kapljica boje na njezinim prsima, pa bi i ona bila lijepa ptica, a i ime bi joj pristajalo.

— Zašto da se zovem crvendać, kad sam sasvim siva? — upita ptičica ponovno i stane čekati što će joj Gospodin Bog reći.

— Ah, prijatelju, vidim da sam sasvim zaboravio da tvoje grudno perje obojim crveno, ali pričekaj samo jedan časak, pa ću to učiniti.

No Gospodin Bog samo se tiho nasmiješi i reče:

— Nazvao sam te crvendaćem, i crvendać ćeš se zvati, ali moraš sam nastojati zaslužiti svoje crveno perje.

I uz te riječi, digne Gospodin Bog ruku i pusti ptičicu ponovno da odleti u svijet.

Ptica je vrlo zamišljena odletjela dolje u raj. Što bi tako mala ptičica, kao što je ona, mo- gla učiniti da si pribavi crveno perje?

Jedino što joj je palo na pamet bijaše to da si sagradi gnijezdo u jednom trnovitom grmu. Ugnijezdila se između bodljika i gusta trnja. Činilo se kao da očekuje da će jedna ružina latica zapeti o njezin vrat, te joj dati svoju boju.

* * *

Neizmjeran niz godina protekao je od tog dana, koji bijaše najradosniji dan na zemlji. Od tog su vremena bile životinje, kao i ljudi, napustile zemaljski raj, te su se razasule po cijel- lom svijetu. I ljudi su tako daleko doprli da su naučili obrađivati zemlju i ploviti po moru, pribavili su si odjeće i nakita, da, oni su već odavna naučili graditi velike hramove i moć- ne gradove, kao Tebu, Rim i Jeruzalem.

Tada svane novi dan, koji se dugo neće zaboraviti u povijesti zemlje, a ujutro toga dana sjedio je crvendać na jednom malom golom humku pred zidinama jeruzalemskim, i pje- vao svojim mladima što su ležali u jednom malenom gnijezdu u niskom trnovitom grmu.

Crvendać je pričao svojim mladima o onom divnom danu stvaranja svijeta i o davanju imena, kako je to svaki crvendać pričao svojoj djeci, od onoga prvoga koji je čuo riječ Božju i izašao iz Božje ruke.

— I gledajte — završi on žalosno — toliko je mnogo godina prošlo od dana otkad je stvoren svijet, toliko je mnogo ruža cvalo, toliko je mnogo malih ptičica izašlo iz svojih jaja, toliko mnogo da ih nitko ne može ni prebrojati, ali crvendać je još uvijek malena, siva ptičica, i još mu uvijek nije uspjelo da si pribavi crveno perje.

Sitna mladunčad je otvorila širom svoje kljunove, i zapitala nisu li njihovi preci pokušali učiniti nekakvo veliko djelo, da zadobiju neprocjenjivu crvenu boju.

— Mi smo svi učinili ono što smo mogli — reče mala ptica, ali nam nikome to nije pošlo za rukom. Već je prvi crvendać susreo jednom neku drugu pticu, koja mu je bila sasvim nalik, i on ju je počeo odmah takvom ljubavlju ljubiti da je osjetio kako mu grudi plamte. »Ah«, pomisli on tada, »sad razumijem: dragi Bog želi da ja tako jako ljubim da se moje perje od ljubavnog žara što se budi u mom srcu oboji crveno.« Ali mu nije uspjelo, kao što to nije uspjelo ni svima nakon njega, i kao što to neće uspjeti ni vama.

Sitna mladunčad žalosno zacvrkuta; već su počeli žaliti za tim što crvena boja neće resiti njihove male pahuljaste vratove.

— Mi smo polagali nadu i u pjev — reče stara ptica govoreći otegnutim glasom. — Već je prvi crvendać pjevao tako da su mu se grudi nadimale od oduševljenja, i on se opet usudio nadati. Ah, mislio je on, radost pjevanja što boravi u mojoj duši obojit će moje perje u crveno. No on se prevario, kao što su se prevarili svi nakon njega, i kao što ćete se prevariti i vi.

Opet se čulo žalobno pijukanje iz golišavih vratova mladunčadi.

— Polagali smo nade i u našu hrabrost i smionost — govorila je ptica. — Već se je prvi crvendać hrabro borio s ostalim pticama, a grudi su mu gorjele od bojnog zanosa. Ah, mislio je on, moje će se perje obojiti u crveno od želje za bojem, što plamti u mojem srcu. Ali i on je nastradao, kao što ćete nastradati i vi.

Sitni mladunci zapijukali su junački da će ipak pokušati dobiti nagradu za kojom čeznu, ali im stara ptica žalosno odgovori da je to nemoguće. Čemu se oni mogu nadati, kad toliki odlični preci nisu postigli taj cilj? Što mogu oni više učiniti nego ljubiti, pjevati i boriti se? Što mogu...

Ptica zapne u pola riječi, jer je kroz jedna vrata jeruzalemska dolazilo mnoštvo svijeta, i čitava je ta hrpa jurila prema brežuljku na kojem je ptica savila svoje gnijezdo.

Bijahu tu jahači na ponosnim konjima, ratnici s dugačkim kopljima, krvnici s čavlima i čekićima, bijahu tu svećenici koji su stupali dostojanstvenim koracima, i suci, zaplakane žene, a ispred sve te rulje podivljala naroda grozna urlajuća hrpa probisvijeta.

Malena siva ptičica sjedila je drščući na rubu svojega gnijezda. Bojala se da će maleni trnoviti grm svaki čas biti zgažen, a njezini sitni mladi ubijeni. — Pazite — dovikivala je ona malim nezaštićenim mladima — skupite se u gustu hrpu i budite mirni! Evo dolazi konj i prolazi upravo preko nas. Evo, sad opet dolazi jedan ratnik sa sandalama obijeni- ma željezom! A sada opet juri ovamo čitava divlja rulja.

Najedanput prestane ptica sa svojim opomenama, te postane tiha i mirna. Gotovo je zaboravila na pogibelj u kojoj se nalazila.

Iznenada skokne dolje u gnijezdo i raširi svoja krila iznad svojih mladih.

— Ne, to je previše strašno — reče ona. — Ja ne želim da vi to gledate — tu su tri zločinca što trebaju biti razapeti na križ.

I ona raširi prestrašeno krila tako da mladi nisu mogli ništa vidjeti. Oni su tek razabirali gromke udarce čekića, jaukanje, i divlju riku naroda.

Crvenač je pratio cijeli taj prizor očima koje su se širile od strave. Nije mogao odvratiti pogled od ona tri nesretnika.

— Kako su ljudi okrutni! — reče ptica nakon nekog vremena. — Nije im dosta što te jadne stvorove pribijaju na križ, ne, nego su na glavu jednoga od njih nabili krunu iz oštrog trnja.

— Vidim da je trnje izranilo njegovo čelo i da teče krv — nastavi ona. — A taj je čovjek tako lijep i gleda tako blagim pogledima oko sebe, da bi ga svatko morao ljubiti. Meni je kao da mi oštrica koplja prolazi kroz srce, kad ga gledam kako trpi.

I mala ptica je počela osjećati sve veću samilost prema onome što bijaše okrunjen trnjem. — Da sam moj brat orao — pomisli ona — istrgnula bih čavle iz njegovih ruku i svojim bih jakim pandžama razagnala sve ove ljude koji ga muče.

Vidjela je kako na čelo razapetoga kaplje krv, i nije više mogla izdržati u svojem gnijezdu.

Ako i jesam tek malena i slaba, ipak moram učiniti nešto za ovoga jadnog patnika — mislila je ptica, te je ostavila svoje gnijezdo i poletjela, opisujući iznad razapetoga široke krugove.

Obletjela je nekoliko puta oko njega, a da se nije usuđivala približiti, jer bijaše tek plaha malena ptičica koja se nije nikad usudila približiti čovjeku. No malo-pomalo sakupi hrabrost, doleti sasvim blizu, te izvuče svojim kljunom jedan trn koji je bio prodro u čelo razapetoga.

Ali dok je to činila, padne jedna kapljica krvi razapetoga na vrat ptičice. Ta se brzo razlije i oboji joj sve ono maleno, nježno perje na prsima.

Kad se je ptica opet vratila u svoje gnijezdo, doviknu joj njezini mladi:

— Tvoje su grudi crvene, tvoje je perje crvenije od ruža!

— To je tek jedna kapljica krvi s čela onoga jadnoga čovjeka — reče ptica. — Nje će nestati čim se okupam u kojem potoku ili u kakvom bistrom izvoru.

Ali koliko god se mala ptičica kupala, crvena boja s njezinog vrata nije nestala, a kad su joj mladi poodrasli, sjala je i s njihova perja na grudima boja crvena poput krvi, kao što se sjaje prsa i vrat svakog crvenača, sve do dana današnjega.

Spasitelj i sveti Petar

Bilo je to u ono doba kad su naš Gospodin i sveti Petar upravo došli u raj, pošto su kroz mnogo godina žalosti putovali po svijetu i mnogo toga prepatili.

Možemo pomisliti da je to bila velika radost za svetog Petra. Možemo pomisliti i to da je nešto sasvim drugo sjediti na vrhu raja i gledati naokolo po svijetu, nego kao prosjak lutati od praga do praga. Druga je stvar hodati po vrtovima raja nego lutati po svijetu i ne znati hoće li se za olujne noći naći zaklonište, ili će se morati dalje putovati napolju po cesti, po zimi i mraku.

Može se samo pomisliti na to kakvo je to moralo biti veselje nakon takva puta napokon stići na pravo mjesto. On nije uvijek bio baš posve siguran da će se sve to dobro završiti. Nije mogao a da katkada ne posumnja i ne bude nemiran, jer sveti Petar, taj jadnik, nije gotovo mogao ni shvatiti čemu služi to da oni provode tako težak život, kad je naš Gospodin i Spasitelj gospodar svijeta.

A sada ga neće više nikada spopasti i mučiti čežnja. Možemo biti sigurni da je radi toga bio sretan.

Sad bi se on mogao gotovo i smijati tome koliko su žalosti on i naš Gospodin morali pretrpjeti, i s kako malim su se morali zadovoljavati.

Jednom, kad im je bilo tako loše da je mislio da to neće moći dulje podnositi, uzeo ga je naš Gospodin sa sobom i počeo se s njime verati uz jedan visoki brijeg, a da mu nije rekao kakva posla gore imaju.

Prolazili su pokraj gradova što su ležali na podnožju brda, i pokraj dvoraca koji su se nalazili gore u visini. Prošli su pokraj seljačkih imanja i planinskih kolibica, te su iza sebe ostavili kamenu spilju posljednjeg drvodjelje. Napokon su prispjeli onamo gdje je brdo bilo golo, bez biljki i drveća, i gdje si je neki pustinjač bio sagradio kolibicu, da pritekne u pomoć putnicima koje stigne nevolja.

Prolazili su tada preko snježnih poljana gdje su spavali svisci, te su stigli gore sve do divljih ledenih gromada, do kojih jedva može doći kozorog.

Tamo gore, našao je naš Gospodin jednu malu ptičicu s crvenim grudima, koja je smrznuta ležala na ledu, te je tu malenu češljugarku dignuo i spremio je. I sveti Petar se sjećao da je bio radoznao hoće li ta ptica biti njihov ručak.

Prevalili su velik komad puta preko kliskih ledenjaka, te se svetom Petru gotovo činilo da nisu nikad bili tako blizu carstvu mrtvih, jer ih je obavijao smrtno-ledeni vjetar i mrtvački tamna magla, a nadaleko i naširoko nije se nalazilo ništa živoga. Pa ipak, nisu još bili stigli dalje od sredine brda. Tada je on zamolio Spasitelja da se smije vratiti.

— Još ne — reče naš Gospodin — jer ti želim pokazati nešto što će ti dati snagu da podnosiš sve brige.

I oni su kroz maglu i zimu putovali dalje, sve dok nisu stigli do jedne neizmjereno visoke stijene, koja im nije dala da idu dalje.

— Taj se zid prostire uokolo brda — reče naš Gospodin — i ne možeš ga ni na kojem mjestu preći. I nijedan čovjek također ne može vidjeti ništa od onoga što leži iza njega, jer ovdje počinje raj, i tu gore uz čitavo brdo stanuju blaženi mrtvi.

Sveti Petar tada nije mogao a da ne napravi nepovjerljivo lice. — Tamo unutra nije mrak i zima kao ovdje — reče naš Gospodin, nego je tamo jasan sjaj sunca i zvijezda. — Ali sveti Petar mu nije mogao povjerovati.

Naš Gospodin uzme tada onu malu ptičicu što ju je bio našao na snježnoj poljani, nagne se unatrag, te je baci preko zida tako da je pala u raj.

I odmah zatim začuje sveti Petar zanosno i veselo cvrkutanje, prepozna pjev češljugarke, te se veoma začudi. On se obrati našem Gospodinu i reče: — Daj da pođemo opet na zemlju i da podnosimo sve što se mora podnositi, jer sad vidim da si govorio istinu, i da ima jedno mjesto na kojemu život nadvladava smrt.

I oni pođu nizbrdo i započnu svoje putovanje iznova.

Sveti Petar nije mnogo godina nakon toga vidio više ništa od raja, nego je samo obilazio naokolo i čeznuo za zemljom iza zida. A sad je napokon bio tamo, te nije trebao više čeznuti, nego je punim šakama čitav dan mogao grabiti radost iz izvora koji nikad ne presušuje.

No, sveti Petar je bio jedva četrnaest dana u raju kad se dogodilo da je jedan anđeo došao pred Boga, koji je sjedio na svome prijestolu, sedam se puta pred njim poklonio i rekao da se morala svetom Petru dogoditi neka teška nesreća. On neće ni jesti ni piti, a oči su mu crvene kao da nekoliko noći nije spavao.

Čim je naš Gospodin to čuo, digne se i pođe potražiti svetog Petra.

Nađe ga daleko, na krajnjoj granici raja. Ležao je na tlu, kao da je previše umoran da bi mogao stajati, a svoje je odijelo razderao i glavu posuo pepelom.

Kad ga je naš Gospodin vidio tako žalasnoga, sjedne pokraj njega na zemlju te mu stane govoriti, kao što je to činio onda dok su još prolazili kroz nevolje ovoga svijeta.

— Što ti zadaje toliko žalosti, sveti Petre? — reče naš Gospodin. Ali je bol toliko ovladala svetim Petrom da nije mogao ništa odgovoriti.

— Što ti zadaje toliko žalosti, sveti Petre? — upita ponovno Gospodin. Kad je Spasitelj ponovio svoje pitanje, skine sveti Petar s glave svoju zlatnu krunu te je baci Bogu pred noge, kao da želi reći da od sada ne želi imati više nikakva udjela u njegovoj časti i veličanstvu.

Ali Gospodin je dobro razumio da je sveti Petar toliko očajan da ne zna što radi, te se zato nije na njega razljutio. — Ti mi napokon moraš reći što te muči — reče on isto tako blago kao prije, ali s još više ljubavi u svom glasu.

Ali sada sveti Petar skoči, pa naš Gospodin uvidi da on nije samo žalostan, nego i ljutit.

— Želim da mi dadeš otpust iz tvoje službe. Ja ne mogu više ni jednoga dana ostati u raju.

Ali naš Gospodin ga je pokušao smiriti, kao što je to morao često raditi i prije kad bi se sveti Petar razljutio.

— Ja te doista neću priječiti da odeš, ali najprije mi moraš reći što ti se ovdje ne sviđa.

— Mogu ti reći da sam očekivao bolju nagradu, kad smo nas dvojica podnosili dolje na zemlji svakovrsne jade — reče sveti Petar.

Naš Gospodin spozna da je duša svetoga Petra ispunjena gorčinom, ali nije prema njemu osjećao nikakvu srdžbu.

— Ja ti kažem da si slobodan, te možeš otići kud te volja — reče on — ali mi moraš prije reći što te žalosti.

Tada napokon ispriповjedi sveti Petar zašto je nesretan.

— Imao sam staru majku, i ona je pred nekoliko dana umrla.

— Sad znam što te muči — reče naš Gospodin. — Ti patiš što tvoja majka nije došla ovamo u raj.

— Tako je — reče sveti Petar, i u isti čas ga tako svlada bol da je počeo jaukati i plakati.

— Ja ipak mislim da sam zaslužio to da ona smije doći ovamo.

Ali kad je naš Gospodin saznao zašto se sveti Petar žalosti, rastuži se također i on, jer majka svetog Petra nije bila takva da bi mogla doći u raj. Ona nije nikad ni na što drugo mislila nego da skuplja novce, a siromasima koji bi dolazili pred njezina vrata nije nikada dala ni prebijene pare, ni zalogaja kruha. Ali je naš Gospodin dobro razumio. Sveti Petar nije mogao nikako razumjeti da je njegova majka bila toliko škrta da ne smije doći u raj.

— Sveti Petre — reče on — kako ti znaš da bi se tvoja majka kod nas osjećala sretnom?

— Evo, to govoriš samo zato da me ne moraš saslušati — reče Petar. — Tko se ne bi u raj osjećao sretnim?

— Onaj koji ne osjeća radost zbog radosti drugih, taj ovdje ne može biti sretan — reče naš Gospodin Bog.

— Onda ima ovdje i drugih, osim moje majke, koji ne spadaju u raj — reče sveti Petar, a Bog osjeti da time misli na njega.

I on bijaše teško ražalošćen što je svetog Petra snašla tako teška bol da nije više znao što govori. Neko je vrijeme stajao i čekao neće li sveti Petar požaliti i uvidjeti da njegova majka ne spada u raj, ali on nikako nije htio doći k pameti.

Pozove tada naš Gospodin preda se jednog anđela, te mu zapovjedi da pođe dolje u pakao te da dovede sa sobom gore u raj majku svetoga Petra.

— Daj da i ja vidim kako je dovodi gore — reče sv. Petar.

Naš Gospodin uzme svetoga Petra za ruku te ga povede napolje do jedne klisure, koja se je na jednoj strani spuštala uspravno i strmo. I on mu pokaže kako se mora tek sasvim malo nagnuti preko ruba da vidi upravo dolje u pakao.

Kad je sveti Petar pogledao dolje, nije mogao ispočetka razabrati ništa, kao da je pogledao u kakav bunar. Bijaše kao da se ispod njega otvorilo jedno beskrajno, crno ždrijelo. Prvo što je tek nejasno mogao razabrati bijaše anđeo koji se već bio spremio na put u

ponor. Vidio je kako taj bez svakog straha hita dolje u mrak, te je samo lagano raskrilo krila, da ne padne previše naglo.

Ali kad je sveti Petar malo privikao svoje oči na to, počeo je vidjeti sve više i više; napokon je shvatio da raj leži na jednom okruglom brdu, koje okružuje široka provalija, a na dnu toga ponora imaju svoja sjedišta prokleti. Vidio je kako je anđeo neko vrijeme padao i padao, a da još nije stigao dolje u dubinu. Bilo ga je sasvim strah, radi toga što je taj put toliko dugačak.

— Samo da može opet s mojom majkom doći ovamo gore — reče on.

Spasitelj je samo velikim žalosnim očima promatrao svetoga Petra. — Nema tereta kojega moj anđeo ne bi mogao podignuti.

A anđeo se spuštao tako duboko dolje u ponor, da tamo nije više mogla doprijeti ni jedna sunčana zraka, nego su tamo vladale crne sjene.

Ali sad se pričinilo kao da je anđeo svojim letom unio onamo malo vedrine i svjetlosti, tako da je svetom Petru bilo moguće razabrati kako tamo dolje izgleda.

Bila je to beskrajna, crna, kamena pustinja. Oštre, šiljate hridine pokrivala su čitavo tlo, a između njih odražavale su se mlake crne vode. Tu nije bilo ni jedne zelene travčice, ni jednog drveta, nikakvog znaka života.

Ali posvuda na oštre klisure bijahu se popeli prokletnici. Visjeli su na šiljcima klisura, na koje su se popeli u nadi da će se moći spasiti iz ponora, a kad su uvidjeli da ne mogu nikamo stići, ostali su tamo gore okamenjeni od očaja.

Sveti Petar vidio je neke od njih kako sjede ili leže, ruke su im bile ispružene od vječite čežnje, a oči nepomično upravljene prema gore. Drugi su opet sakrili rukama lice, da ne moraju gledati beznadne strahote oko sebe. Svi su nepomični i nitko se od njih nije kretao. Neki su nepomično ležali u mlakama, te nisu ni pokušavali iz njih izaći.

Najgroznije je bilo to što ih je bilo tako mnogo. Činilo se kao da se dno ponora ne sastoji ni iz čega drugoga nego iz tjelesa i glava.

I svetog je Petra svladao novi nemir. — Vidjet ćeš, on je neće naći — reče on našem Gospodinu. A Bog ga je gledao istim onim tmurnim pogledom kao i prije. On je dobro znao da se sveti Petar ne mora uznemiravati radi anđela.

No svetom se Petru još uvijek činilo kao da anđeo ne može odmah naći njegovu majku između velikog mnoštva prokletnika. Raširio je krila i lebdio iznad ponora dok ju je tražio.

Najjednom opazi jedan od prokletnika anđela, i on skoči, ispruži k njemu ruke i klikne: — Uzmi me sa sobom, uzmi me sa sobom!

Tada odjednom prodre život u čitavu onu hrpu. Svi oni milijuni što su očajavali dolje u paklu skoče u isti čas, uzdignu ruke i zazovu anđela da ih odvede gore u blaženi raj.

Njihovi su povici dopirali sasvim gore do našeg Gospodina i svetoga Petra, a njima su srca uzdrhtala od boli kad su to čuli.

Anđeo je lebdio visoko iznad prokletnika, ali dok je plovio ovamo i onamo da pronade onu koju je tražio, jurili su svi za njim tako da se činilo kao da ih mete vijavica.

Napokon je anđeo opazio onu koju je morao dovesti sa sobom. On sklopi krila na leđima, te se spusti dolje kao strelica. A sveti Petar klikne od radosnog čuda kad je vidio kako rukom obuhvaća njegovu majku te je podiže.

— Blagoslovljen Ti koji mi dovodiš majku! — reče on.

Gospodin Bog položi kao u nekoj opomeni svoju ruku na rame svetoga Petra, kao da ga želi spriječiti da se ne veseli prerano.

Ali svetomu Petru nije mnogo trebalo da se rasplače od veselja, jer mu je majka spašena, i nije mogao pojmiti da ih još nešto može rastaviti. A još veće veselje činilo mu je kad je vidio da su neki prokletnici, kako god da je anđeo bio brz kad je podigao njegovu majku, ipak bili još brži, tako da su se objesili na onu koja je trebala biti izbavljena, da zajedno s njom budu odvedeni u raj.

Bilo ih se otprilike dvanaest objesilo na staru ženu, a sveti je Petar mislio da će za njegovu majku biti velika čast ako tolikim nevoljnicima pomogne da se oslobode prokletstva.

Ni anđeo nije učinio ništa da ih u tom spriječi. Činilo se da ga teret nimalo ne tišti, jer se samo uspinjao i uspinjao, a krila nije pomicao teže nego kada bi u nebo nosio kakvu mrtvu ptičicu.

Ali je uto sveti Petar vidio kako je njegova majka počela od sebe otkidati nevoljнике koji su se o nju objesili. Grabila je njihove ruke te ih je otkidala od sebe, tako da se jedan za drugim rušio dolje u pakao.

Sveti je Petar mogao čuti kako su molili i preklinjali je, ali se činilo da starica ne može podnijeti da itko osim nje postane blažen. Oslobađala se jednoga za drugim, te ih je puštala da se sruše dolje u propast. I dok su se rušili, čitav se je prostor ispunjao jaukanjem i kletvama.

Sveti Petar tada povikne i zamoli svoju majku neka ipak pokaže samilost, ali ona nije htjela ništa čuti, nego je nastavljala onako kako je započela.

I sveti je Petar vidio kako anđeo sve polaganije i polaganije leti što mu teret postaje lakši. I svetog Petra pograbi sada takav strah da ga noge više nisu mogle nositi, i on je morao pasti na koljena.

Napokon je preostala tek jedna jedina duša koja se čvrsto držala majke svetog Petra. Bila je to jedna mlada žena, koja joj se ovjesila o vrat, te je tik uz njezino uho molila i zaklinjala da je pusti zajedno sa sobom u blaženi raj.

Uto je već anđeo sa svojim teretom došao toliko daleko da je sveti Petar ispružio ruke da primi svoju majku. Činilo mu se da anđeo mora još samo nekoliko puta zamahnuti krilima da dopre gore do brijega. Ali anđeo tada najedanput smiri svoja krila, a lice mu postane tmurno kao noć.

Stara je žena sada naime ispružila ruke unatrag, zgrabila onu ženu što joj je visjela na vratu za ruke, te je kidala i trgala dok joj nije uspjelo rastaviti ovijene ruke, tako da se je oslobodila i od posljednje.

Kad je ta nesretnica pala, spustio se anđeo nekoliko hvati niže, te se činilo kao da više ne može podignuti krila.

Veoma žalosna pogleda gledao je dolje na staru ženu, njegov zahvat oko njezina tijela popusti, i on je pusti da padne, kao da je sada, kad je ostala sama, pretežak teret za njega.

Tada se jednim jedinim zamahom krila uzdigne gore u raj.

A sveti je Petar ostao dugo ležati na istome mjestu, te je jecao, a naš Gospodin stajao je tiho pokraj njega.

— Sveti Petre — reče napokon Bog — nikad ne bih bio pomislio da ćeš tako plakati, pošto si došao u raj.

Uzdigne tada stari sluga Božji svoju i glavu i odgovori: — Kakav je to raj u kojemu slušam jauk svojih najmilijih i vidim muke drugih ljudi?

Ali lice našeg Gospodina zamračilo se od velike boli. — Što bih ja radije nego da vam svima priredim raj same puste sreće — reče on. — Ne shvaćaš li da sam zato pošao dolje k ljudima i njih naučavao da ljube svoga bližnjega kao sami sebe. Dok god to ne budu činili, neće biti slobodnih mjesta ni na nebu ni na zemlji gdje ih ne bi dostigla bol i žalost.

Sveti plamen

I.

Pred mnogo, mnogo godina, onda kad je grad Firenca tek pred kratko vrijeme postao republikom, življavaše tamo jedan čovjek koji se zvao Raniero di Ranieri. On bijaše sin jednog oružara, te je bio izučio zanat svoga oca, ali ga baš nije osobito rado vršio.

Taj Raniero bio je vrlo jak čovjek. Govorilo se da on teški željezni oklop nosi isto tako lako kao što drugi nose svilenu košulju. Bijaše on još mlad čovjek, ali je već bio pokazao mnogo dokaza svoje snage. Jednom se je nalazio u nekoj kući gdje su na tavan spremili žito. Ali tamo gore bijaše nakrcano previše žita, te se je, dok se Raniero nalazio u kući, prebila jedna od krovnih greda, i zamalo bi se bio srušio čitav krov. Tada su pobjegli svi osim Raniera. On je uzdignuo ruke i upirao ih o strop, sve dotle dok ljudi nisu donijeli grede i kolce da ga podupru.

Govorilo se o Ranieru još i to da je najhrabriji čovjek što ga je ikada bilo u Firenci, te da mu nikada nije dosta boja. Čim začuje s ceste bilo kakvu buku, hrli iz svoje radionice nadajući se da je nastala tučnjava u kojoj će moći i sam sudjelovati. Isto se tako rado borio s priprostim seljacima kao i sa željezom oklopljenim vitezovima, samo zato da može mač povući iz korica. Srtao je u boj kao bjesomučan, ne brojeći svoje protivnike.

No Firenca ne bijaše u to vrijeme osobito moćna. Stanovništvo se sastojalo većim dijelom od prelaca i tkalaca, a ti nisu željeli ništa drugo nego da u miru rade svoj posao. Bilo je tu dosta čvrstih momaka, ali oni nisu imali volje za boj, nego im se činilo da je veća čast ako u njihovu gradu vlada bolji red nego igdje drugdje. Raniero se često tužio na to što nije rođen u zemlji gdje vlada kralj koji sakuplja oko sebe hrabre ljude, te je govorio da bi se tada bio popeo do visokih časti i dostojanstava.

Raniero je govorio mnogo i glasno, bio je okrutan prema životinjama i grub sa svojom ženom. Nije bilo dobro s njime živjeti. Bio bi on lijep čovjek, da nije imao preko lica nekoliko dubokih brazgotina koje su ga iznakazile. Bio je nagao u odlukama, a u načinu postupanja velik, premda često i nasilan.

Raniero je imao za ženu Francesku, koja je bila kći Jacopa degli Uberti, mudra i moćna čovjeka. Jacopo nije rado pristao na to da dade svoju kćerku takvom kavgadžiji kao što je Raniero, nego se je toj ženidbi opirao koliko god dugo je mogao. Ali Francesca ga je prisilila da popusti, jer je rekla da se neće nikad udati ni za koga drugoga. Kad je Jacopo napokon pristao, reče Ranieru: — Mislim da sam čuo da ljudi kao što si ti ljubav žene lakše

zadobiju nego zadrže. Zato želim da mi dadeš jedno obećanje: ako bi moja kći provodila kod tebe tako težak život da bi se htjela vratiti natrag k meni, ne smiješ je nikada u tom priječiti. — Francesca je govorila da nije potrebno davati takvo obećanje, jer ona Raniera toliko voli da je ne može od njega ništa rastaviti. Ali Raniero je obećanje odmah dao. — Možeš biti uvjeren, Jacopo — rekao je on — da neću pokušati zadržavati ženu koja mi želi pobjeći.

Francesca se sada preselila k Ranieru, i među njima bijaše sve dobro. Kad su bili oženjeni nekoliko dana, padne Ranieru na pamet da se vježba u gađanju u cilj. Nekoliko je dana gađao u jednu ploču što je visjela na nekom zidu; doskora, postao je vrlo spretan, te bi svaki puta pogodio u sredinu. Napokon je ipak htio pokušati gađati u neki teži cilj. Stao se ogledavati za nečim prikladnim, ali nije otkrio ništa osim jedne jarebice što je sjedila u krletci nad dvorišnim vratima. Ptica je pripadala Franceski, i ona ju je vrlo voljela, ali je Raniero ipak poslao onamo jednog slugu da otvori krletku, te je strijeljao u pticu kad se dignula u zrak.

Činilo mu se da je dobro pogodio, te se je time hvalio pred svakim tko je htio slušati.

Kad je Francesca saznala da je Raniero ubio njezinu pticu, probljedila je i čudno ga pogledala. Čudila se da je mogao učiniti nešto što će njoj zadati bol, ali mu je odmah oprostila i voljela ga isto kao i prije.

I opet je neko vrijeme bilo sve dobro.

Ranierov tast Jacopo bio je tkalac platna. Imao je veliku radionicu u kojoj je bilo mnogo posla. Raniero je mislio da je otkrio da se u Jacopovoj radionici među kudelju miješa konoplja, te nije to zadržao za sebe, nego je o tome govorio ovdje i ondje, po čitavom gradu. Napokon, dopre to govorkanje i do ušiju Jacopovih, te on odluči da tome odmah učini kraj. Dao je od nekoliko drugih tkalaca ispitati svoj konac i tkanje, i oni su pronašli da je sve najfinija kudelja. Tek u jednom svežnju, koji je trebao biti prodan izvan grada Firence, pronašli su neku malu primjesu. Tada reče Jacopo da je tu prevaru bez njegova znanja i njegove volje morao izvršiti neki od njegovih momaka. Međutim je on sam uvidio da će mu biti teško tim ljudima tako dokazati da u to povjeruju. Uvijek je bio na glasu kao velik poštenjak, te ga je sada vrlo teško tištilo to što mu je čast okaljano.

Ali se Raniero dičio time što mu je uspjelo da raskrinka jednu prevaru, te se time hvalio i u prisutnosti Franceskinj.

Ona je osjećala veliku bol, a ujedno se veoma čudila, kao i onda kad joj je ubio pticu. Dok je još na to mislila, pričini joj se najednom kao da gleda pred sobom svoju ljubav, a ta izgleda kao velik komad sjajne zlatne tkanine. Mogla je vidjeti kako je ljubav velika i kako je sjajna. Ali iz jednoga ugla bijaše izrezan komadić, tako da više nije bila tako velika i sjajna kao na početku.

No svejedno bila je tako malo oštećena, pa je Francesca mislila: — Ona će ipak još izdržati toliko dugo dok ja živim. Ona je tako velika da je nikada ne može nestati.

I opet prođe neko vrijeme za kojega su ona i Raniero bili upravo onako sretni kao i na početku.

Francesca je imala brata koji se zvao Tadeo. On je bio na trgovačkom putovanju u Veneciji i tamo kupio haljine od baršuna i svile. Kad se je vratio kući, obilazio je naokolo te se

time hvalisao. Ali u Firenci nije bio običaj skupocjeno se odijevati, tako da je bilo mnogo ljudi koji su se tome izrugivali.

Jedne noći bijahu Tadeo i Raniero u jednoj krčmi. Tadeo je imao na sebi zelenu kabanicu, podstavljenu krznom od samurovine, i ljubičasti kaput. Raniero ga je sada namamio da ispije toliko vina da je on zaspao, a onda mu skine kabanicu, te je objesi na jedno strašilo što je stajalo na polju gdje je rastao kupus.

Kad je Francesca to saznala, opet se ljutila na Raniera, i u isto vrijeme gledala je opet pred sobom onaj veliki komad zlatne tkanine koji bijaše njezina ljubav, pa joj se pričinja- lo da vidi kako postaje manji, jer mu Raniero reže komad po komad.

Zatim postane među njima opet na neko vrijeme sve dobro, ali Francesca više nije bila tako sretna kao prije, jer je uvijek čekala da će Raniero učiniti nešto što bi moglo naško- diti njihovoj ljubavi.

I on nije dao da se dugo čeka na to, jer nije mogao dugo biti miran. Htio je da ljudi nepre- stano o njemu govore, i da hvale njegovu odvažnost i neustrašivost.

Na stolnoj crkvi koja je tada bila u Firenci, te je bila mnogo manja nego sadašnja, visio je visoko gore na jednom tornju veliki teški štit; njega je onamo objesio jedan od predaka Franceskinih. To je navodno bio najteži štit kojega je ikada itko u Firenci mogao nositi, a čitav rod Ubertija bio je ponosan na to što ga je jedan od njihovih predaka mogao nositi, te se s njime popeti na toranj i tamo ga objesiti.

Ali sada se jednoga dana Raniero popeo gore do štita, objesio ga sebi na leđa, te se s nji- me spustio dolje.

Kad je Francesca to saznala, po prvi je put progovorila s Ranierom o onom što je muči, te ga je zamolila neka ne pokušava na takav način ponižavati rod kojemu ona pripada. Ra- niero, koji je očekivao da će ga ona pohvaliti zbog njegova junaštva, veoma se razljuti. On reče da već dugo opaža da se ona ne raduje njegovim uspjesima, nego da misli tek na svoj vlastiti rod. — Ja mislim na nešto drugo — reče Francesca — a to je moja ljubav. Ja ne znam što će biti s njome ako tako nastaviš.

Otad su se oni često rječkali, jer se pokazalo da Raniero gotovo uvijek čini upravo ono što je Francesca najteže mogla podnositi.

U Ranierovoj radionici bio je jedan šegrt koji je bio malen i hrom. Taj je momak ljubio Francesku prije nego što se ona udala, te ju je također i nakon njezine udaje nastavio lju- biti. Ranieru, koji je za to znao, svidjelo se da ga zbog toga draži, a osobito kad su sjedili za stolom. Napokon je to otišlo tako daleko da se taj čovjek, koji nije mogao podnijeti da mu se u prisutstvu Franceskinu izruguje, jedamput oborio na Raniera te se s njime htio boriti. Ali se Raniero grohotom nasmije, te ga gurne u stranu. Tada taj jadnik nije više htio živjeti, nego ode i objesi se.

Kad se to dogodilo, bili su Raniero i Francesca vjenčani otprilike godinu dana. Franceski se još uvijek činilo da gleda svoju ljubav pred sobom kao sjajan komad tkanine, ali sa svih strana bijahu otkinuti veliki komadi, tako da je bio jedva upola onoliko velik kao na početku.

Ona se veoma prestraši kad je to vidjela, te pomisli: — Ako još godinu dana ostanem kod Raniera, on će razoriti moju ljubav. Bit ću upravo onako siromašna kao što sam do sad

bila bogata.

Tada odluči da će ostaviti Ranierovu kuću te poći k svojemu ocu i kod njega živjeti, zato da ne svane jedamput dan na koji će Raniera isto tako mrziti kao što ga sada ljubi.

Jacopo degli Uberti sjedio je za svojim tkalačkim stanom, a oko njega radili su svi njegovi pomoćnici, kadli je opazi kako dolazi. On reče da se sad zbilo ono što je već dugo očekivao, te joj poželi dobrodošlicu. Dao je da ljudi odmah prekinu posao, te im zapovjedi da se naoružaju i zatvore kuću.

Tada se Jacopo otputi k Ranieru. Zatekao ga je u njegovoj radionici. — Moja se kći danas vratila k meni, te me zamolila da smije opet živjeti pod mojim krovom — reče on svome zetu. — A sad očekujem da je nećeš siliti da se vrati natrag k tebi, prema obećanju koje si mi zadao.

Činilo se da Raniero to ne shvaća ozbiljno, nego je sasvim ravnodušno odgovorio: — I da nisam zadao obećanje, ne bih zahtijevao da dobijem natrag ženu koja mi ne želi pripadati.

On je znao kako ga Francesca jako voli, te reče sam sebi: — Prije nego nastupi večer, bit će ona i opet kod mene.

Ali ona nije došla ni toga, a ni sljedećeg dana.

Trećeg je dana Raniero izašao, te je progonio nekoliko razbojnika koji su već dugo vremena uznemirivali firentinske trgovce. Uspjelo mu je da ih svlada, te ih kao zarobljenike dovede u Firencu.

Nekoliko je dana bio miran, sve dok je bio siguran da je njegovo junaštvo poznato u cijelom gradu. Ali se nije dogodilo kako je on očekivao, te ni to nije dovelo Francesku natrag k njemu.

Raniero bi je sad bio najradije po zakonu i pravu prisilio da se vrati k njemu, ali je držao da to radi svoga obećanja ne može učiniti. Činilo mu se nemogućim da živi u istom gradu sa ženom koja ga je ostavila, i on otputuje iz Firenze.

Postane najprije plaćenik, a doskora postane zapovjednikom jedne slobodne čete. Bijaše neprestano u ratu, te je služio mnoge gospodare.

Zadobio je kao ratnik mnogo časti, kao što je to uvijek očekivao. Car ga je učinio vitezom, te su ga stali ubrajati među moćne ljude.

Prije nego što je ostavio Firencu, položio je pred jednom svetom Bogorodičinom slikom u stolnoj crkvi zavjet da će Presvetoj Djevici pokloniti ono najljepše i najotmjenije što u svakom boju zaplijeni. Pred tom su se slikom uvijek viđali skupocjeni darovi koje je darovao Raniero.

Raniero je dakle znao da se za sva njegova junaštva zna u njegovom rodnom gradu. Jako se je čudio što Francesca degli Uberti ne dolazi natrag k njemu, iako zna za sve njegove uspjehe.

U to se doba propovijedalo za jednu križarsku vojnu za oslobođenje Svetoga groba, a Raniero uzme križ i pođe na Istok, jer je očekivao da će tamo zadobiti dvorove i zemlje da nad njima vlada, te je mislio da će onda moći vršiti takva junaštva, da ga njegova žena opet zavoli, te se k njemu vrati.

II.

U noći nakon onoga dana kad je bio osvojen Jeruzalem,⁴ vladalo je u logoru križara pred gradom veliko veselje. Gotovo u svakom šatoru obdržavale su se gozbe, a smijeh i buka čula se nadaleko unaokolo.

Raniero di Ranieri je sjedio s nekoliko bojnih drugova kod vina, a kod njega je vladala veća raspuštenost nego igdje drugdje. Sluge bijahu jedva napunile čaše, kadli su one bile već opet prazne. Ali Raniero je i imao najviše razloga da slavi veliku svečanost, jer je on toga dana zadobio veću čast nego ikada prije. Onoga jutra kad se jurišalo na grad, bio je uz Godefroya od Bouillona⁵ prvi koji se popeo na zidine, a navečer bio je za tu svoju hrabrost pred cijelom vojskom odlikovan.

Kad se završilo pljačkanje i ubijanje, te su križari u pokajničkim plaštevima s nezapaljenim svijećama u rukama ulazili u crkvu Svetoga groba, bilo mu je naime od Godefroya javljeno da će on biti prvi koji će smjeti zapaliti svijeću na svetom plamenu koji gori pred Kristovim grobom. Ranieru se činilo da mu Godefroy time želi pokazati da ga drži najhrabrijim u cijeloj vojsci. I on se vrlo radovao načinu na koji je nagrađen za svoja junaštva.

Kad se je spuštala noć, te su Raniero i njegovi gosti bili vrlo dobre volje, dođe jedna luda i nekoliko glazbenika, koji su obilazili posvuda po taboru i sve razveseljavali svojim dosjatkama, u Ranierov tabor, a luda zamoli za dopuštenje da smije ispriповjediti jednu zgodnu pustolovinu.

Raniero je znao da je ta luda na glasu zbog velike veselosti, te obeća da će slušati njegovu pripovijest.

— Dogodilo se jedamput — govorila je luda — da su Spasitelj i sveti Petar čitav jedan dan sjedili na najvišem tornju rajske kule, te gledali dolje na zemlju. Imali su toliko toga za gledati da su jedva imali vremena međusobno progovoriti koju riječ. Naš Gospodin je cijelo vrijeme bio miran, ali sveti bi Petar sad od veselja zapljeskao rukama, a sad opet odvratio glavu s gnušanjem. Sad bi se smješkao i klicao, a sad opet plakao i jaukao. Napokon, kad se dan svršavao, te se sumrak stao spuštati na raj, obrati se Spasitelj k svetome Petru i reče mu da sad mora sigurno biti veseo i zadovoljan. — A čime bih imao biti zadovoljan? — upita sveti Petar uzrujanim glasom. — Da — reče naš Gospodin dobroćudno — držao sam da ćeš s onim što si danas vidio biti zadovoljan. — Ali sveti Petar nije se dao smiriti. — Istina je — reče on — da sam se već mnogu godinicu tužio na to da

⁴ Na poziv pape Urbana II. francuski, flandrijski i normanski velikaši krenuli su 1096. godine u sveti rat za oslobođenje Palestine od vlasti Seldžuka, Prvi križarski rat, koji je završio osvojenjem Jeruzalema 1099. godine, nakon čega su križari u gradu počinili okrutni pokolj arapskog i židovskog stanovništva.

⁵ Godefroy de Bouillon (Gotfrid Bouillonski, oko 1060.-1100.), vojvoda Donje Lotaringije i Bouillona, križarski vojskovođa za Prvog križarskog rata koji je vodio opsadu Jeruzalema i osvojio grad 15. srpnja 1099. godine, te potom postao »zaštitnik Svetoga Groba«; sljedeće godine je umro, a naslijedio ga je njegov brat Balduin I. koji se proglasio kraljem križarskog Jeruzalemskog kraljevstva

se Jeruzalem nalazi u vlasti nevjernika, ali nakon svega što se danas dogodilo mislim da je trebalo ostati isto tako kako je bilo.

Raniero je sad shvatio da je luda govorila o onom što se tijekom toga dana dogodilo. On i ostali vitezovi počeli su sada slušati s većim zanimanjem nego u početku.

— Kad je sveti Petar to rekao — nastavi luda bacivši lukav pogled na vitezove — nagne se nad krunište tornja te pokaže dolje na zemlju. On pokaže našem Gospodinu Bogu jedan grad koji se je dizao na jednoj velikoj osamljenoj klisuri što se uzdizala iz jedne brdske doline. — Vidiš li ove hrpe mrtvacu? — reče on — i vidiš li krv koja teče po ulicama, i vidiš li gole nevoljne sužnjeve koji jauču u noćnoj zimi, i vidiš li zadimljena garišta? Činilo se da mu Gospodin neće ništa odgovoriti, a sveti Petar nastavi svoje jadikovke. On reče da se je doduše često ljutio na taj grad, ali takvo zlo mu ipak nije želio, da u njemu jednom nešto ovakvo dogodi. Tada napokon odgovori Gospodin i pokuša mu se usprotiviti: »Ti ne možeš poreći da su kršćanski vitezovi s najvećom neustrašivošću položili na kocku svoj život«, reče on.

Tu prekinu ludu poklici odobravanja, ali on se požuri i nastavi:

— Ne, nemojte me smetati — molio je on. — Sad više ne znam gdje sam stao. Da, doista, upravo sam htio reći da si je sveti Petar obrisao nekoliko suza koje su mu bile navrle na oči, te mu priječile da vidi. »Nikad ne bih pomislio da će oni biti takve divlje zvijeri«, reče on. »Ta oni su čitav dan pljačkali i ubijali. Ja nikako ne razumijem da si se ti mogao dati pribiti na križ da si stekneš takve sljedbenike.«

Vitezovi su dobro prihvatili šalu. Počeli su se glasno i veselo smijati. — Što, ludo, zar se sveti Petar doista ljuti na nas? — usklikne jedan od njih.

— Budi sad miran i daj da čujemo je li nas naš Gospodin uzeo u zaštitu! — upadne mu u riječ drugi.

— Ne, Gospodin je ispočetka šutio — reče luda. — On je još od starine znao: kad se sveti Petar onako pravo razbjesni, onda je uzaludan posao opirati mu se. On se i dalje uzrujavao i govorio neka se Gospodin Bog ne zauzima za njih, da su se napokon ipak sjetili u kakav su grad došli, te su bosonogi u pokajničkim haljinama pošli u crkvu. Ta pobožnost nije ni toliko dugo trajala da bi se isplatilo o tome govoriti. A onda se još jednom nagne preko ograde te pokaže dolje na Jeruzalem. On pokaže na tabor kršćana pred gradom. »Vidiš li kako tvoji vitezovi slave svoju pobjedu?« upita on. I naš je Gospodin vidio da se posvuda po taboru održavaju pijanke. Vitezovi i sluge sjede i gledaju sirijske plesačice. Pune čaše kruže oko stola, kockaju se za ratni plijen, i...

— Slušaju lude koje pripovijedaju glupe pripovijesti — upadne mu u riječ Raniero. — Nije li i to bio veliki grijeh?

Luda se nasmije i namigne Ranieru, kao da želi reći: no, čekaj samo, ja ću ti to već naplatiti.

— Ne, ne prekidajte me — umoli ih on ponovno — siromašna luda tako lako zaboravlja što je htio reći. Da, evo, sveti Petar upita Gospodina Boga vrlo oštrim glasom misli li možda da mu taj narod čini veliku čast. Nato je naš Gospodin morao svakako odgovoriti da to ne misli. »Oni su bili razbojnici i ubojice prije nego što su otišli od svojih domova«, reče

sveti Petar, »a razbojnici i ubojice su još i danas. Mogao si isto tako učiniti da se taj pohvat uopće ne dogodi. Kod toga se ne može dogoditi ništa dobro.«

— No, no, ludo! — reče Raniero strogim glasom.

Ali činilo se da luda to smatra nekakvim pitanjem časti, da isproba koliko daleko može ići a da nitko ne skoči i ne izbaci ga napolje, pa zato neustrašivo nastavi.

— Gospodin samo nagne glavu, kao netko tko priznaje da je pravedno kažnjen. Ali gotovo u isti čas nagne se naglo naprijed, te stane s još većom pozornošću nego prije gledati dolje. Tada i sveti Petar također pogleda dolje. — Što to gledaš? — upita on.

Luda je sve to pripovijedala s vrlo živahnim igrom lica. Svi su vitezovi vidjeli pred sobom Spasitelja i svetoga Petra, te su bili radoznali što je to Gospodin mogao ugledati.

— Gospodin odgovori da nije ništa osobito — reče luda — ali nikako nije prestajao gledati dolje. Sveti Petar pogleda u smjeru pogledâ Gospodinova, ali nije mogao naći ništa drugo nego da Bog sjedi i gleda u jedan veliki šator pred kojim je nekoliko saracenskih glava bilo nataknuto na dugačka koplja, i gdje je mnoštvo prekrasnih sagova, zlatnoga posuđa i skupocjenog oružja, koje je bilo zaplijenjeno u svetom gradu, ležalo na hrpi. U tom šatoru bilo je upravo onako kao i svugdje drugdje u taboru. Sjedila je tu četa vitezova i praznila čaše. Jedina razlika je bila možda u tome što se tu još više bučilo i pijančevalo nego na bilo kojem drugom mjestu. Sveti Petar nije mogao razumjeti zašto je Gospodin dok je tamo gledao bio tako raspoložen da mu je veselje sijevalo iz očiju. Toliko surovih i strašnih lica koliko ih je tamo bilo nije nikada vidio sakupljene oko prostrta stola. A gazda te svečanosti, koji je sjedio na čelu, bijaše najgrozniji od sviju. Bio je to čovjek od otprilike trideset i pet godina, strašno velik, surova izgleda, crvena lica koje je bilo išarana brazgotinama i ožiljcima, tvrdih šaka, i jaka, gromorna glasa.

Tu luda jedan čas zastane kao da se boji nastaviti, ali Raniero i ostali veselili su se što čuju govoriti o sebi samima, te su se samo smijali njegovoj drskosti.

— Ti si drzovit momak — reče Raniero. — Hajde da vidimo kako će sve to završiti.

— Napokon — nastavi luda — reče Gospodin Bog nekoliko riječi, iz kojih sveti Petar razabere što je zapravo uzrok njegovoj radosti. On upita svetoga Petra vidi li krivo ili ima doista jedan od vitezova pokraj sebe upaljeno svjetlo.

Raniero se kod tih riječi trgne. Tek sada razljuti se na ludu te ispruži ruku za jednom teškom čašom da mu je baci u glavu. Ali se ipak svlada, da čuje hoće li momak govoriti njemu na čast ili na sramotu.

— Sveti Petar vidio je sada — pripovijedao je luđak — da je šator doduše rasvijetljen bakljama, ali da jedan od vitezova ima doista kraj sebe postavljenu zapaljenu svijeću. Bijaše to debela, velika svijeća, jedna od onakvih koje su bile predviđene da gore čitav jedan dan i čitavu noć. Vitez, koji nije imao svijećnjaka u koji bi je mogao utaknuti, nagomilao je oko nje veliku hrpu kamenja, da svijeća može stajati.

Društvo oko stola prasne kod tih riječi u glasan smijeh. Svi su pokazivali na svijeću koja je stajala na stolu pokraj Raniera te izgledala upravo onako kako ju je luda opisala. Ali Ranieru udari krv u glavu, jer je to bila svijeća koju je prije nekoliko sati smio zapaliti na Svetom grobu. On nije mogao podnijeti da je ugasi.

— Kad je sveti Petar vidio svijeću — reče luda — postane mu svakako jasno zašto se je Gospodin Bog toliko poveselio, ali u isti čas nije mogao izbjeći a da ga malo ne požali. »Tako«, reče on »to je onaj vitez koji je jutros iza gospodina Godefroya Bouillonskog skočio na zidine te je navečer smio prije svih drugih upaliti svoje svjetlo na Svetom grobu.« — »Tako je«, reče Gospodin Bog, »i, kako vidiš, on još uvijek ima svoju svijeću zapaljenu.«

Luda stane sada govoriti vrlo brzo, te je od časa do časa bacao po koji prikriveni pogled na Raniera. — Sveti Petar nije još uvijek mogao popustiti u tome da Gospodina Boga malo ne sažalijeva. »Ne shvaćaš li ti zašto njemu to svjetlo gori?« reče on. »Ti zacijelo misliš da on misli na tvoju muku i tvoju smrt, kad u nju gleda; ali on ne misli ni na što drugo nego na slavu, koju je stekao kada ga je vojska priznala najhrabrijim iza Godefroya Bouillonskoga.«

Kod tih riječi nasmiju se svi gosti Ranierovi, a Raniero sam bio je ljutit, ali se i on svladao te se također nasmijao. Znao je da bi svima bilo smiješno kad on ne bi mogao podnijeti malo šale.

— Ali Gospodin se nije složio sa svetim Petrom, reče luda. »Ne vidiš li kako se brižno stara oko svjetla«, upita on. »On drži ruku pred plamenom čim netko odgrne ulaz na šatoru, bojeći se da bi je propuh mogao utrnuti, a osim toga ima mnogo posla i s time da tjera noćne leptire, koji lete unaokolo i prijete da će je ugasiti.«

Svi su se sve više od srca smijali, jer je ono što je luda govorila bila živa istina. Ranieru je postajalo sve teže svladavati se. Bilo mu je kao da ne može podnijeti da netko sa svetim plamenom tjera šalu.

— Ali sveti Petar ipak još nije imao povjerenja — nastavi luda. — On upita našeg Gospodina poznaje li toga viteza. »To nije jedan od onih koji idu često na misu i mnogo troše klekalo«, reče on, ali Gospodin Bog nije se dao odvratiti od svoga mišljenja. »Sveti Petre, sveti Petre«, reče on svečano, »upamti da će ovaj vitez ovdje odsad postati pobožniji nego Godefroy. Otkud struji blagost i pobožnost, ako ne iz mog groba; ti ćeš vidjeti da će Raniero di Ranieri pritjecati u pomoć udovicama i nevoljnim sužnjima. Ti ćeš vidjeti kako će bolesnike i žalosne uzeti pod svoju zaštitu tako kao što sada zaštićuje sveti plamen.«

Nato zaori strašan smijeh. To se svima koji su poznavali Ranierovu volju i život činilo vrlo šaljivim. Ali njemu samomu bijahu šala i smijeh sasvim nepodnošljivi. On skoči, te je htio ludu izbiti. Kod toga udari tako jako o stol, koji nije bio ništa drugo nego vrata postavljena na stalke, tako da se stol zanjihao i svjetlo palo. Sad se pokazalo koliko je Ranieru stalo do toga da svjetlo održi goruće. On utiša svoju srdžbu, te podigne svjetlo da uzdrži plamen prije nego što se oborio na ludu. Ali kad je bio sa svjetlom gotov, bijaše lude nestalo iz šatora, a Raniero uvidi da ne bi bilo vrijedno progoniti ga u noćnom mraku. — Ja ću ga sigurno već jedamput naći — reče on, te opet sjedne.

Gosti oko stola međutim su se do sita nasmijali, a jedan od njih htio je nastaviti šalu, te se obrati Ranieru. — Ali jedno je sigurno, Raniero, a to je to da ti ovaj put ne možeš Madoni u Firencu poslati najvrednije što si osvojio u boju — reče on.

Raniero ga upita zašto drži da ovaj put neće ostati vjeran svome starom običaju.

— Ni iz kojega drugog uzroka — reče vitez — nego zato jer je najvrednije što si osvojio ovaj plamen, koji si pred licem čitave vojske smio zapaliti u crkvi nad svetim grobom; a zacijelo ti neće biti moguće njega poslati u Firencu?

I opet su se drugi vitezovi nasmijali, ali Raniero bijaše sada takve volje da bi se bio uhvatio i nemogućega, samo da učini kraj smijehu. On donese brzo odluku, prizove k sebi jednoga starog štitonošu, te mu reče: — Spremi se na dugi put, Giovanni. Sutra moraš s ovim svetim plamenom otputovati u Firencu.

Ali štitonoša odmah odbije izvršiti taj nalog. — To je nešto za što ne mogu preuzeti odgovornost — reče on. — Kako bi bilo moguće odjahati u Firencu s jednim plamenom? Ta on bi se ugasio još prije nego što napustim tabor.

Raniero je sada pitao jednoga od svojih ljudi za drugim, ali je od svih dobivao isti odgovor. Činilo se da oni njegov nalog ne shvaćaju ozbiljno.

Dakako da su se strani vitezovi, koji su bili njegovi gosti, smijali sve glasnije i veselije što se jasnije pokazivalo da nijedan od momaka Ranierovih neće izvršiti nalog. Raniero je zapadao u sve veće uzbuđenje, pa napokon izgubi strpljivost i klikne: — Ali taj će plamen ipak biti donesen u Firencu, i budući da nitko drugi neće s njime odjahati, učinit ću to sam.

— Razmisli dobro prije nego što tako obećaš — reče jedan vitez. — Ti time odustaješ od kneževine.

— Ja vam prisizem da ću taj plamen donijeti u Firencu — usklikne Raniero. — Ja ću učiniti ono što nitko drugi nije htio prihvatiti.

Stari štitonoša se branio: — Ali gospodaru, za tebe je to sasvim druga stvar, ti možeš sa sobom povesti veliku pratnju, a mene si htio poslati samoga.

Ali Raniero bijaše sav izvan sebe, te nije promišljao što govori. — I ja ću također putovati sam — reče on.

I time je Raniero postigao svoj cilj. Svi u šatoru prestali su se smijati, sjedili su prestrašeno i buljili u njega.

— Zašto se više ne smijete? — upita Raniero. — Za hrabra čovjeka nije taj pothvat više od djetinje igre.

III.

Sljedećeg jutra u osvit dana uzjahao je Raniero svoga konja. Imao je na sebi potpunu opremu, ali je preko nje prebacio grubi hodočasnički plašt, da mu se željezno odijelo ne ugrije previše od sunčanih zraka. Bio je oboružan mačem i buzdovanom, a jahao je na dobru konju. U ruci je držao upaljenu svijeću, a na sedlo je pričvrstio dva velika svežnja dugačkih voštanica, da mu plamen bez hrane ne pogine. Raniero je jahao polagano kroz prepunu ulicu, i dok je onuda jahao, bilo je sve dobro. Bilo je još rano, magla koja se podigla iz dubokih dolina oko Jeruzalema još se nije bila raspršila, pa je Raniero jahao kroz bijelu noć. Čitav je tabor spavao, a Raniero je lako prošao pokraj straža. Nijedan od stra-

žara nije ga zazvao, jer ga kroz gustu maglu nisu mogli vidjeti. Debela prašina nije dala da se čuju koraci konja.

Raniero je doskora izašao iz tabora, te je udario cestom koja vodi u Joppu.⁶ Sad mu je put bio bolji, ali je zbog plamena još uvijek jahao polagano. U gustom magli gorio je plamen slabo, crvenkastim drhtavim sjajem, i neprestano su dolazili veliki kukci koji su lepeta-
vim udaranjem krila srtali upravo u svjetlo. Raniero je oko toga imao dosta posla, ali bio je dobre volje, te je još uvijek mislio da zadatak koji si je postavio nije težak ni toliko da ga ne bi moglo savladati dijete.

Ali se konj od polagana hoda umorio, pa je nastavio trčati kasom. Tada je plamen počeo podrhtavati od zračne struje. Ništa nije koristilo što ga je Raniero pokušao zaštititi rukom ili plaštem. Vidio je da malo nedostaje da se ugasi.

No on nikako nije želio tako brzo odustati od svog pothvata. Zaustavi konja, te je neko vrijeme na njemu mirno sjedio i razmišljao. Napokon skoči s konja i pokuša na njega uzjahati naopačke, tako da zaštiti plamen od vjetra i propuha svojim tijelom. Tako mu uspije održati ga zapaljenim, ali je sad shvatio da će putovanje biti tegobnije nego što je ispočetka mislio.

Kad je iza sebe ostavio brda što okružuju Jeruzalem, nestane magle. Sad je jahao kroz najveću pustoš. Ne bijaše tu ni ljudi, ni kuća, ni zelenog drveća, ni biljki, nego tek golih brda.

Tu napadnu Raniera razbojnici. Bila je to raspuštena rulja koja je bez dopuštenja slijedila vojsku, i živjela od krađe i grabeža. Oni su ležali u zasjedi iza jednoga brežuljka, a Raniero, koji je jahao natraške, ugledao ih je tek onda kad su ga već bili opkolili i na njega trgnuli svoje mačeve.

Bilo je tu nekih dvanaest ljudi, izgledali su veoma bijedno i jahali su na jadnim konjima.

Raniero je odmah uvidio da mu neće biti teško prokrciti si put kroz tu rulju i odjahati dalje. Ali je shvaćao da se to ne može učiniti ako ne odbaci od sebe svijeću. No on, nakon onih oholih riječi što ih je sinoć bio izrekao, nije htio tako lako odustati od svoje namjere. Nije zato vidio nikakva drugog izlaza nego da se sporazumije s razbojnicima. Reče im da će njima zacijelo biti teško svladati njega, koji je dobro oboružan i jaše na dobrom konju, samo ako se stane braniti. Ali budući da je vezan zavjetom, neće im se opirati, nego oni mogu bez borbe uzeti sve što žele, samo ako obećaju da mu neće ugasiti svjetlo.

Razbojnici su računali na oštru borbu. Ranierov ih je prijedlog veoma obradovao, te se oni odmah sprema opljačkati ga. Oduzmu mu opremu i konja, oružje i novce. Jedino što su mu ostavili bijaše velik plašt i ona dva svežnja svijeća. I oni su pošteno održali svoje obećanje da mu neće ugasiti plamen.

Jedan od njih bio se uspeo na Ranierova konja. Kad je opazio koliko je konj dobar, činilo se da mu se je vitez sažalio. On mu dovikne: — Gledaj, ni mi nećemo biti previše okrutni prema čovjeku kršćaninu. Evo tebi moj stari konj, da na njem jašeš.

Bilo je to bijedno kljuse koje se kretalo ukočeno i tvrdo kao da je od drveta.

⁶ stariji naziv za grad i luku Jaffa (v. Rječnik)

Kad je razbojnika napokon nestalo, te je Raniero odlučio uspeti se na tu jednu kljusinu, reče samome sebi: — Mene je jamačno ovaj sveti plamen začarao. Zbog njega jašem sada svojim putem kao kakav ludi prosjak.

Uviđao je da bi bilo najpametnije da se vrati, jer se pothvat doista nije dao izvesti. Ali ga je spopala tako jaka želja da ga izvrši, da nije mogao odoljeti čežnji i ne ustrajati.

Pošao je dakle dalje. Još je uvijek gledao oko sebe one iste gole, svijetložute visine. Nakon nekog vremena projaše pokraj jednoga mladog pastira koji je pasao četiri ovce. Kad je Raniero vidio kako te životinje pasu po pustom tlu, upita sam sebe jedu li one zemlju.

Taj je pastir zacijelo prije imao veliko stado koje su mu križari bili oteli. Kad je sad vidio gdje jaše prema njemu jedan osamljeni kršćanin, htio je učiniti mu sve zlo što je samo mogao. Obori se na njega te udari štapom ravno po njegovu plamenu. Raniera je sveti plamen tako privlačio, da se nije mogao obraniti ni od pastira. On samo privuče k sebi svjetlo, da ga zaštiti. Pastir još nekoliko puta udari po njemu, ali tada zapanjen stane i prestane udarati. On opazi kako se zapalio Ranierov plašt, ali Raniero nije činio ništa da uguši vatru, dokle god je njegova svijeća bila u pogibelji. Na pastiru se vidjelo da se stidi. Dugo je išao za Ranierom, a na jednom mjestu gdje je vodio vrlo uzak put između dva ponora, pristupi k njemu te mu povede konja.

Raniero se nasmiješi i pomisli da ga pastir zacijelo drži svetim čovjekom, koji vrši pokoru.

Predvečer, počeli su Ranieru dolaziti ususret ljudi. Vijest se o padu Jeruzalema naime već kroz noć proširila uz obalu, pa se mnoštvo ljudi odmah spremilo otići tamo. Bijahu to hodočasnici koji su već mnogo godina čekali da uđu u Jeruzalem, bijahu tu i novopristigle čete vojske, a pred svima njima bijahu trgovci koji su hitjeli tamo s kolima punim živuće.

Kad su te skupine susrele Raniera koji je jahao natraške s upaljenom svijećom u ruci, klicali su: — Luđak! Luđak!

Većina njih bili su Talijani, te je Raniero čuo kako na njegovom rođenom jeziku viču: »pazzo, pazzo!«, što znači: »luđak, luđak!«

Raniero, koji se je čitav dan znao tako dobro svladavati, razdraži se veoma na te povike koji su se neprestano ponavljali. Najednom skoči s konja te počne svojim obadvjema šakama tući one koji su vikali. Kad su ljudi opazili kako su teški ti udarci koji padaju, započnu svi bježati. te se on doskora na putu našao sam.

Sad se Raniero opet sabere. — Doista, imali su pravo kad su me nazvali luđakom — reče on ogledavajući se za svjetlom, jer nije znao što je s njime učinio. Napokon vidi da se s puta otkotrljalo u jedan jarak. Plamen se bio ugasio, ali on opazi kako tinja vatra na jednom suhom busenu trave tik uz svijeću, te shvati da ga sreća nije napustila, jer je svijeća zacijelo zapalila travu prije nego što se ugasila.

— To bi lako bio žalostan svršetak velikih muka — pomisli on dok je pripaljivao svijeću, te se opet popne u sedlo. Osjećao se veoma potištenim. Sad mu se više nije činilo vjerojatnim da će njegovo putovanje uspjati.

Predvečer stigne Raniero u Ramle, te odjaše tamo k jednoj kući gdje su se običavale svraćati preko noći karavane. Bilo je to jedno veliko natkrivo dvorište. Naokolo bijahu

mali obori, gdje su putnici mogli sklanjati svoje konje. Nije tu bilo soba, nego su ljudi spavali pokraj životinja.

Bilo je tu već veliko mnoštvo ljudi, ali gazda ipak nađe mjesta za Raniera i njegova konja. Također, dade konju i jahaču hrane.

Kad Raniero opazi kako dobro s njime postupaju, pomisli: »Ja gotovo počinjem vjerovati da su mi razbojnici učinili uslugu kad su mi oteli opremu i konja. Zacijelo ću sa svojim teretom proći lakše kroz zemlju ako me budu držali luđakom.«

Kad je Raniero odveo konja u obor, sjedne na hrpu slame, te zadrži svijeću u rukama. Njegova je namjera bila da ne spava, nego da probdije cijelu noć.

Ali čim je Raniero sjeo, odmah je i zadrijemao. Bio je strašno umoran, te se u snu ispružio koliko god je bio dug, pa je prospavao sve do jutra.

Kad se probudio, nije vidio ni plamena ni svijeće. Tražio je po slami, ali je nije nigdje pronašao.

— Netko ju je sigurno uzeo i utrnuo — reče on. I pokuša misliti kako se raduje što se je sve gotovo, te ne mora dalje izvršavati nemogući pothvat.

Ali dok je tako mislio, osjećao je ujedno i neku unutaranju prazninu i žalost. Bilo mu je kao da nikada nije jače želio da mu pothvat uspije nego upravo sada.

On izvede konja iz obora, očeeše ga, te postavi na njega sedlo.

Kad je bio gotov, dođe gazda kojemu je to sklonište pripadalo s upaljenom svijećom prema njemu. Reče mu franačkim jezikom: — Morao sam ti jučer kad si zaspao uzeti tvoje svjetlo, ali evo ti ga opet natrag.

Raniero nije dopustio da on nešto primijeti, nego reče sasvim mirno: — Bilo je vrlo razborito od tebe što si ga utrnuo.

— Nisam ga utrnuo — reče čovjek. — Vidio sam da je bilo upaljeno kad si došao, te sam mislio da je za tebe važno da ono i nadalje gori. Kad vidiš koliko se smanjilo, razumjet ćeš da je gorjelo cijelu noć.

Raniero je sjao od veselja. On veoma pohvali gazdu, te najbolje volje odjaše dalje.

IV.

Kad je Raniero otputovao iz Jeruzalema, htio je poći morskim putem od Joppe do Italije. No svoj je naum promijenio kad su mu razbojnici oteli novce, te je odlučio putovati kopnom.

Bio je to dugačak put. On pođe od Joppe na sjever uz sirijsku obalu. Potom je put skretao prema zapadu, uzduž Maloazijskog poluotoka, onda opet na sjever, sve gore do Carigrada. A otud imao je još dobar komad puta do Firence.

Za cijelo to vrijeme živio je Raniero od pobožne milostinje. Najčešće su hodočasnici, koji su sada u velikim hrapama išli u Jeruzalem, dijelili s njime svoj kruh.

Premda je Raniero gotovo stalno jahao, nisu mu dani bili ni dugi ni jednolični. On je cijelo vrijeme morao čuvati sveti plamen, te zbog njega nije mogao nikada biti miran. Trebao je samo doći kakav vjetar, tek jedna kap kiše, i njega bi bilo nestalo.

Dok je Raniero jahao samotnim putovima i mislio samo na to da plamen uzdrži na životu, došlo mu je na pamet da je već jednom prije nešto slično doživio. Već je već jedamput ranije vidio kako jedan čovjek bdije nad nečim što je upravo tako osjetljivo kao plamen.

To mu se ispočetka tek nejasno javljalo, tako da nije pravo znao je li to bilo nešto o čemu je tek sanjao.

Ali dok je osamljen putovao kroz zemlju, dođe mu na pamet misao da je nešto takvo slično sam doživio.

— Čini mi se da za čitavoga svoga života nisam ni o čemu drugome slušao — reče on.

Jedne večeri ujaše Raniero u neki grad. Mračilo se, a žene su stajale na vratima i tražile svoje muževe. Tada je Raniero ugledao jednu koja je bila visoka i vitka, i imala ozbiljne oči. Ona ga je podsjećala na Francesku degli Uberti.

U isti je čas Ranieru postalo jasno o čemu je razmišljao. Mislio je da je za Francesku njezina ljubav bila zacijelo kao neki plamen, kojega je htjela održati zapaljenim i za kojega se neprestano bojala da će ga Raniero ugaziti. Čudio se je tim mislima, ali je sve više dolazio do uvjerenja da je upravo tako. Po prvi je puta počeo shvaćati zašto ga je Francesca ostavila, te da je junačkim djelima ne može pridobiti natrag.

* * *

Ranierov put se vrlo otegnuo. Nije bio najmanji uzrok tome to što ga nije mogao nastavljati kad je vrijeme bilo nepovoljno. Tada bi sjedio u saraju za karavane i bdio nad svojim plamenom. Takvi su dani bili vrlo mučni.

Jednoga dana dok je Raniero jahao preko brda Libanona, vidio je kako se navlače olujni oblaci. Nalazio se visoko gore iznad strašnih gudura i ponora, daleko od svih stanova. Napokon opazi na vršku jedne klisure jedan saracenski svetački grob. Bijaše to mala četverokutna građevina s nadsvođenim krovom. Činilo mu se najbolje da se tamo skloni.

Čim je Raniero ušao unutra, nastane snježna vijavica koja je trajala dva dana. Ujedno nastane takva zima da nije mnogo nedostajalo da se smrzne.

Raniero je znao da vani na brdu ima dosta granja i suvaraka, te mu bilo lako skupiti gorivo za vatru. Ali on je držao plamen kojega je nosio toliko svetim da nije njime htio zapaliti ništa drugo nego svjetla na žrtveniku svete Djevice.

Nevrijeme je postajalo sve žešće. Napokon začuje on jaku grmljavinu i ugleda bljesak.

I strijela udari u brdo tik pokraj groba, te zapali jedno drvo. I tako je Raniero imao plamen, a da nije trebao dirnuti svetu vatru.

Kad je Raniero prolazio kroz jedan pusti dio gorovite Cilicije, svjetlo mu je naginjalo kraju. Svežnjevi svijeća koje je bio sa sobom ponio iz Jeruzalema bili su već davno potrošeni, ali si je on ipak znao pomoći, jer je na čitavom putu bilo kršćanskih općina, gdje si je mogao isprositi nove svijeće.

Ali sad se njegova zaliha približavala kraju, a on je mislio da će to biti i kraj njegova puta. Kad je svijeća toliko dogorjela da mu je plamen opržio ruku, skoči on s konja, nakupi suvaraka i suhe trave, i to zapali zadnjim ostatkom plamena. Ali na brdu nije bilo mnogo toga što bi moglo gorjeti, pa je vatra morala doskora utrnuti.

Dok je Raniero tako sjedio, te se žalostio što sveti plamen mora poginuti, začuje s puta pjevanje, procesija hodočasnika dolazila je putem sa svijećama u ruci. Oni su bili na putu prema jednoj spilji u kojoj je živio neki sveti čovjek, a Raniero im se priključi. Među njima se nalazila također jedna žena, koja je bila stara i vrlo je teško hodala, a Raniero joj pomogne i odnese je gore na brdo.

Kad mu je ona zatim zahvalila, učini joj on znak neka mu pokloni svoju svijeću, i ona to učini, a i mnogi drugi poklone mu svijeće koje su nosili.

On utrne svijeće, te pojuri nizbrdo i zapali jednu od njih na posljednjem žaru vatre koju je bio zapalio svetim plamenom.

* * *

Jednom o podne bilo je vrlo vruće, i Raniero je legao u grmlje da spava. Spavao je duboko, a svijeća je stajala pokraj njega između nekoliko kamenova. Ali kad je Raniero neko vrijeme spavao, počela je padati kiša, i potrajala je dosta dugo, a on se nije probudio. Kad se napokon prenuo iza sna, bilo je tlo oko njega mokro, i on se jedva usudio pogledati prema svjetlu od straha da se nije ugasio.

No svjetlo je gorjelo tiho i mirno usred kiše, a Raniero je vidio da to dolazi odatle što dvije male ptičice lete oko plamena i lepršaju. One su se držale kljunovima, te su raskrilile krila, i tako su sveti plamen očuvale pred kišom.

Raniero skine odmah svoju kukuljicu i objesi je iznad svjetla. Tada ispruži ruku za malim ptičicama, jer ga je podišla želja da ih pomiluje. I evo, nijedna od njih nije od njega odletjela, nego ih je mogao uhvatiti.

Raniero se jako čudio što ga se ptičice ništa ne boje, ali je mislio da je to zato što znaju da on nema nikakvih drugih misli nego da zaštiti ono što treba zaštitu, te se zato ne boje.

* * *

Raniero je jahao u blizini Nikeje. Tada susretne nekoliko istočnjačkih vitezova koji su vodili jednu zaštitnu četvu u Svetu zemlju. U toj se četvi nalazio i Robert Taillefer, koji je bio putujući vitez i trubadur.

Raniero im se približavao u svojoj olinjalnoj kabanici, sa svijećom u ruci, a ratnici su kao i obično počeli vikati: — Luđak, luđak! — Ali im Robert naloži neka šute, te progovori jahaču:

— Putuješ li dugo ovako? — upita ga on.

— Dojahao sam ovako iz Jeruzalema — odgovori Raniero.

— Nije li ti se svjetlo putem često ugasnulo?

— Na mojoj svijeći gori još isti plamen kao onda kad sam izašao iz Jeruzalema — reče Raniero.

Tada mu reče Robert Taillefer: — I ja sam jedan od onih što nose plamen, te bih htio da i on može vječno gorjeti. Ali možda mi ti, koji svoje svjetlo nosiš upaljeno čak od Jeruzalema, možeš reći što da radim da ono ne ugasne.

Raniero tada odgovori: — Gospodine, to je težak pothvat, iako se čini vrlo neznatnim. Ja vam doista ne bih savjetovao da se toga prihvatite. Jer taj mali plamen zahtijeva od vas da sasvim prestanete na išta drugo misliti. On vam ne dopušta da imate ljubaznicu, ako ste takvim stvarima skloni, a za volju toga plamena ne smijete se usuditi ni da sjednete za veseo stol! Vi ne smijete na pameti imati ništa drugo nego upravo taj plamen, i nikakvo drugo veselje ne smije vama ovladati. Ali ono zbog čega vas odgovaram od toga da se uputite na taj put, kojega sam ja sad pokušao učiniti, jest to što nijednog časa ne možete biti sigurni. Iz koliko god ste pogibelji spasili svoj plamen, ipak ne smijete nijednog časa misliti da ste sigurni, nego morate biti spremni na to da će vam sljedećeg časa biti ugrabljen.

Ali Robert Taillefer zabaci oholo glavu i reče: — Ono što si ti učinio za svoj plamen, znat ću ja učiniti i za svoj.

* * *

Raniero je došao u Italiju. Jahao je jednoga dana samotnim putovima preko brda. Tada dohrli za njim jedna žena, te ga zamoli za oganj s njegove svijeće. — Kod mene se vatra utrnula — reče ona. — Moja djeca gladuju. Posudi mi vatre da mogu ugrijati svoju peć i ispeći im hljeb.

Ona ispruži ruku za svijećom, ali joj je Raniero izmakne, jer nije htio dopustiti da se išta drugo na tom plamenu zapali osim svijeća pod slikom svete Djevice.

Tada mu žena reče: — Daj mi vatre, hodočasniče, jer je život moje djece plamen, za koji mi je naloženo da ga sačuvam upaljena. — I za volju tih riječi dopusti joj Raniero da stijenj svoje svjetiljke zapali na njegovom plamenu.

Nekoliko sati nakon toga ujaše Raniero u jedno selo. Ležalo je visoko na brdu, tako da je tamo vladala oštra studen. Na putu je stajao jedan mladi seljak i gledao siromašnog čovjeka koji je dolazio jašući u olinjalu kaputu. Brzo skine kratku kabanicu koju je nosio i dobaci je jahaču. Ali kabanica padne upravo na svjetlo te ugasi plamen.

Uto se sjeti Raniero žene koja je od njega posudila vatru. Vratio se natrag k njoj, te opet upali svoju svijeću na svetoj vatri.

Kad je htio odjahati dalje, reče joj: — Ti veliš da je plamen koji ti moraš čuvati život tvoje djece. Možeš li mi reći kakvo ime nosi ovaj plamen koji donosim iz tako daleka?

— Gdje je taj plamen upaljen? — upita žena.

— Upaljen je na Kristovu grobu.

— Onda se ne može zvati nikako drugačije nego blagost i čovjekoljubivost — reče ona.

Raniero se morao nasmijati tom odgovoru. Samom se sebi činio čudnim apostolom za takve kreposti.

Raniero je jahao između plavih brda lijepog oblika. Vidio je da se nalazi u blizini Firence.

Mislio je na to kako će sada uskoro biti oslobođen toga plamena. Sjećao se svoga šatora u Jeruzalemu, kojega je ostavio punog ratnoga plijena, i hrabrih ratnika koje je još imao u Palestini i koji će se radovati ako se on opet prihvati ratovanja te ih povede u pobjede i osvajanja.

Raniero tada opazi da ne osjeća ni najmanje veselja kad na to misli, nego da njegove misli radije udaraju drugim putem.

Po prvi je puta uvidio da nije više onaj isti čovjek kao kad je napustio Jeruzalem. To putovanje s plamenom prisililo ga je da se raduje svemu što je mironosno, i razumno, i milosrdno, te da se kloni divljaka i kavgadžija.

Svaki put kad bi pomislio na ljude koji mirno rade u svome domu, postajao bi radostan, te mu je kroz pamet prolazilo da bi rado opet ušao u svoju staru radionicu u Firenci i tamo radio lijepa i umjetnička djela.

— Doista, taj me je plamen preokrenuo — mislio je on. — Mislim da je od mene učinio drugog čovjeka.

V.

Bijaše Uskrs kad je Raniero ujahao u Firencu.

Čim je projahao kroz gradska vrata, jašući naopačke, s kukuljicom prevučenom preko lica i zapaljenom svijećom u ruci, kadli već skoči jedan prosjak i poviče ono uobičajeno: »pazzo, pazzo!«

Na taj se poklik pojavi iz jedne uske uličice neki uličnjak, a jedan danguba, koji odavna već nije imao drugog posla nego da leži i gleda u nebo, skoči na noge. I obadvojica počela su vikati: »pazzo, pazzo!«

Budući da su sad već bila trojica koja su to vikala, pravili su dosta buke da uzvitlaju sve momke iz čitave ulice. Oni su dolazili iz svih kutova i uglova, i čim su opazili Raniera u njegovoj olinjalaj kabanici, gdje jaše na svome jadnom kljusetu, vikali su: »pazzo, pazzo!«

Ali na to je Raniero bio već dugo navikao. Jahao je mirno ulicom, ne mareći za vikače.

No oni se nisu zadovoljavali time da viču, nego je jedan od njih skočio u zrak i pokušao utrnuti svjetlo.

Raniero uzdigne svijeću u zrak, te u isti čas pokuša pognati konja, da izmakne dječurliji.

Ali oni su držali s njime korak, te su činili sve što su mogli da utrnu svjetlo.

Što se je više Raniero naprezao da sačuva plamen, to su oni postajali žešći. Skakali su jedan drugome na leđa, naduvavali obraze i puhali. Bacali su svoje kape za svijećom. Samo zato što ih je bilo tako mnogo, te su jedan drugoga gurali, nije im uspjelo utrnuti plamen.

Na cesti je sve bilo veselo. Na prozorima su stajali ljudi i smijali se. Nitko nije osjećao samilosti prema luđaku koji je htio obraniti svoju svijeću. Bilo je vrijeme za crkvu, i mnogi od polaznika bili su na putu k misi. I oni su se zaustavljali i smijali se toj šali.

Ali sad se Raniero uspravi u sedlu, da zaštiti svoje svjetlo. Izgledao je divlje. Kukuljica mu je bila spala, te se vidjelo njegovo lice, koje je bilo blijedo i iznureno, kao lice kakvog mučenika. Svjetlo je držao uzdignuto koliko god je visoko mogao.

Čitava ulica bila je u jednom metežu. I stariji su se počeli zabavljati tom igrom, žene su mahale svojim maramama, a muškarci domahivali kapama. Svi su se trudili oko toga da ugase svijeću.

Raniero je sada jahao pokraj jedne kuće koja je imala balkon. Na njemu je stajala jedna žena. Ona se nagnula preko ograde, potegnula svjetlo k sebi, te s njime pojurila unutra.

Čitav narod prasne u smijeh i udari u klicanje; ali Raniero se zanjiše u sedlu i sruši se na cestu.

Dok je tako ležao bez svijesti i satrt, odmah se ulica sasvim ispraznila. Nitko nije htio pomoći palomu. Jedino je njegov konj ostao stajati pokraj njega.

Čim se je narod maknuo s ulice, izađe Francesca degli Uberti s upaljenom svijećom u ruci iz svoje kuće. Bila je još lijepa, njezine crte bijahu blage, a oči ozbiljne i duboke.

Priđe k Ranieru i nagne se nad njim. Raniero je ležao bez svijesti, ali onoga časa kad je sjaj svjetla pao na njegovo lice, pokrene se i trgne. Činilo se kao da plamen ima potpunu moć nad njim. Kad je Francesca vidjela da je došao k svijesti, reče: — Evo ti tvog svjetla. Istrgnula sam ti ga, jer sam vidjela kako ti je mnogo stalo do toga da sačuvaš plamen. Nisam znala nikakvog drugog načina da ti pomognem.

Raniero se je kod pada jako ozlijedio, ali sad ga nitko nije mogao zadržati. Htio je ići, ali se zanjihao i gotovo se opet srušio. Tada se pokušao popeti na svog konja. Francesca mu pomogne. — Kamo želiš poći? — upita ga ona kad je opet sjeo na konja. — Idem u stolnu crkvu — reče on. — Onda ću te pratiti — reče ona, jer i ja idem na misu. — I ona prihvati uzde i povede njegova konja.

Francesca je Raniera u prvi čas prepoznala. Ali Raniero nije vidio tko je ona, jer si nije priuštio ni toliko vremena da je pogleda. Držao je pogled upravljen samo na svoj sveti plamen.

Putem nisu progovorili ni riječi. Raniero je mislio tek na svoj plamen i na to kako da ga u tim posljednjim časovima sačuva. Francesca nije mogla govoriti, jer joj se činilo da ne želi imati jasan sud o onome čega se je bojala. Ona nije mogla drugačije misliti nego da se

Raniero vratio kući lud. Ali iako je u to bila gotovo uvjerena, ipak radije nije htjela s njim govoriti, da se u to sasvim ne uvjeri.

Začas začuje Raniero kako netko pokraj njega plače. Ogleda se i opazi da to pokraj njega hoda Francesca degli Uberti, i kako ide, tako i plače. Ali Raniero ju je pogledao tek na časak, te joj nije ništa kazao. Mislio je samo na sveti plamen.

Raniero se dade odvesti u sakristiju. Tu sjaše s konja. Zahvali Franceski za njezinu pomoć, ali još uvijek nije gledao u nju nego u plamen.

Francesca uđe u crkvu. Bijaše to na Veliku subotu, a sva su svjetla na žrtvenicima stajala nezapaljena u znak velike žalosti. Franceski se činilo da se i u njoj ugasio svaki plamen nade, koji je nekada gorio.

U crkvi je bilo veoma svečano. Pred oltarom su stajali mnogi svećenici. Mnogi kanonici sjedili su na stolicama pokraj oltara, a na čelu svih sjedio je biskup.

Začas opazi Francesca da je među svećenicima nastalo komešanje. Gotovo svi koji nisu morali biti kod mise dignu se i pođu u sakristiju. Napokon pođe onamo i sâm biskup.

Kad je misa završila, popne se jedan svećenik na propovjedaonicu i počne govoriti narodu. On je pripovijedao da je Raniero di Ranieri sa svetim plamenom došao iz Jeruzalema u Firencu. Pripovijedao je što je taj vitez prepatio i pretrpio na putu, te ga je uvelike hvalio.

Ljudi su sjedili u čudu i to slušali. Francesca nije nikad doživjela tako blaženoga časa. — Ah, Bože — uzdisala je ona — to je više sreće nego što je mogu podnijeti. — Dok je slušala, tekle su joj suze.

Svećenik je govorio dugo i vješto. Napokon reče jakim glasom: — Moglo bi se doista činiti neznatnom stvarčicom što je ovamo u Firencu donesen tek jedan plamen. Ali ja vam kažem: Molite Boga da Firenci pokloni mnoge nositelje vječnoga plamena, tada će ona postati moćna i blagoslovljena među gradovima!

Kad je svećenik završio svoj govor, otvore se širom glavna vrata stolne crkve, a u nju uđe ophod kakav se je u toj žurbi dao sastaviti. Išli su tu kanonici, i redovnici, i svećenici, te su kroz srednju lađu crkvenu pošli prema oltaru. Na kraju je išao biskup, a pokraj njega Raniero, u onom istom plaštu kojega je cijelim putem nosio.

Ali kad je Raniero stupio preko crkvenog praga, ustane jedan starac te se uputi prema njemu. Bijaše to Odo, otac jednog od momaka koji su radili u Ranierovoj radionici i koji se je radi njega objesio.

Kad je taj čovjek prišao k Ranieru i k biskupu, pokloni se pred njima. Zatim reče tako glasnim glasom da su ga svi u crkvi čuli: — Velika je stvar za Firencu što je Raniero sa svetom vatrom došao iz Jeruzalema. Takvo nešto nije se nikada prije čulo. Možda će zato mnogi reći da je to nemoguće. Zato molim da se javi cijelom narodu kakve je dokaze i svjedoke doveo Raniero, da dokaže kako je to doista vatra koja je upaljena u Jeruzalemu.

Kad je Raniero čuo te riječi, reče: — Sad neka mi Bog pomogne. Kako bih mogao imati svjedoke? Ja sam sâm prošao taj put. Pustoši i pustinje mogle bi doći da za mene svjedoče.

— Raniero je pošten vitez — reče biskup — i mi vjerujemo njegovim riječima.

— Raniero je mogao sam znati da će o tome nastati sumnja — reče Odo. — On jamačno nije sasvim sâm jahao. Njegovi štitonoše će moći posvjedočiti za njega.

Tada istupi između mnoštva naroda Francesca degli Uberti, te pohiti prema Ranieru: — Što treba svjedoka? — usklikne ona. — Sve će žene iz Firence položiti zakletvu da Raniero govori istinu.

Tada se Raniero nasmiješi, i lice mu načas zasja. Ali onda okrene svoj pogled i svoje misli opet prema svetom plamenu.

U crkvi nastane veliko komešanje. Jedni su govorili da Raniero ne smije zapaliti svijeće na oltaru prije nego što se njegova stvar dokaže. Uz te su pristali mnogi od njegovih nekadašnjih neprijatelja.

Uto ustane Jacopo degli Uberti, te se i on zauzme za Raniera. — Ja mislim da svi ovdje znaju da između mene i mojega zeta nije baš vladalo najveće prijateljstvo — reče on — ali sad ću ja, kao i moji sinovi, jamčiti za njega. Mi vjerujemo da je on izvršio to djelo i mi znamo da je onaj koji je mogao izvršiti takav pothvat mudar, oprezan i plemenit muž, te se radujemo što ćemo ga primiti u svoju sredinu.

Ali Odo i mnogi drugi nisu bili skloni priuštiti Ranieru onu sreću za kojom je težio. Oni se zbiju u gustu hrpu, te se je jasno moglo vidjeti da neće odustati od svojih zahtjeva.

Raniero shvati da bi oni, kad bi došlo do boja, odmah pokušali oteti njegov plamen. Držeći pogled oštro uperen u svoje protivnike, uzdigne svijeću tako visoko koliko je god mogao.

Izgledao je nasmrt umoran i očajan. Vidjelo se na njemu da on, iako je kanio izdržati koliko god dugo je mogao, ipak očekuje poraz. Što mu sad koristi ako bude smio upaliti svijeću! Odove riječi zadale su mu smrtni udarac. Kad se jednom porodila sumnja, onda se ona mora i širiti i rasti. Činilo mu se da je Odo sveti plamen već ugasio za sva vremena.

Jedna mala ptičica uleti kroz velika otvorena vrata u crkvu. Poleti ravno prema Ranierovu plamenu. On ga nije mogao tako brzo povući, ptica udari o nj i ugasi ga.

Ranieru klone ruka, a oči mu se napune suzama. Ali mu se u prvi čas to učinilo kao neko olakšanje. Bilo je bolje nego da su mu ga uništili ljudi.

Mala ptičica letjela je dalje u crkvu, lepršajući smeteno amo-tamo, kao što to običavaju ptice kad uđu u kakav zatvoreni prostor.

Tada zabruji najedanput cijelom crkvom glasan povik: — Ptica gori! Sveti je plamen zapalio njezina krila!

Mala ptica je očajno pijukala. Nekoliko je časaka letjela kao lepršavi plamen ispod svodova kora. Tada se naglo spusti i padne mrtva pred oltarom Madone.

Ali u isti onaj čas kad je ptičica pala na oltar Madone, stajao je tu već Raniero. Bio si je prokrčio put kroz crkvu; ništa ga nije moglo zadržati. I na plamenu koji je izjedao krila ptice upalio je svijeće pred oltarom svete Djevice.

Tada podigne biskup svoju palicu, te usklikne: — Bog je tako htio! Bog je posvjedočio za njega!

I sav narod u crkvi, njegovi prijatelji kao i njegovi protivnici, prestali su sumnjati i čuditi se. Svi su uzbuđeni božjim sudom klicali: — Bog je tako htio! Bog je posvjedočio za njega! —

* * *

O Ranieru se mora se još reći to da je odsad za cijeloga svog života uživao veliku sreću i bio razuman, obazriv i milosrdan. Ali narod u Firenci nazivao ga je uvijek Pazzo di Raniero, u spomen na to kako su ga držali ludim. A to bijaše za njega ponosno ime. On je osnovao plemeniti rod, i taj je primio ime Pazzi, te se još i danas tako zove.

Dalje se može reći da je u Firenci postao običaj da se svake godine na Veliku subotu slavi svečanost u spomen na Ranierov povratak kući, i da se kod toga uvijek pušta jedna umjetna ptica s vatrom da leti kroz stolnu crkvu. A tako će se ta svečanost zacijelo slaviti i ove godine, ako nije pred vrlo kratko vrijeme učinjena nekakva promjena.

Ali, je li istina, kao što mnogi misle, da su nositelji svete vatre, koji su u Firenci živjeli i taj grad učinili jednim od najdivnijih gradova na zemlji, imali kao uzor Raniera, te su time potaknuti da žrtvuju, da pate i da ustraju, to neka ovdje ostane neizrečeno.

Jer što je uzrokovalo svjetlo koje je za tamnih vremena izašlo iz Jeruzalema, ne da se ni izmjeriti ni izbrojati.

Rječnik

alem (tur.) – dragulj, dijamant

August – Oktavijan August (63. pr. Kr. – 14. n. e.), prvi rimski car

Capri – otok nedaleko grada Napulja u Italiji; još je od rimskih vremena na glasu po svojim ljepotama i tamo su rimski carevi, pa tako i Tiberije, imali svoje vile
Cilicija – antička pokrajina u jugoistočnoj Maloj Aziji, u današnjoj Turskoj uz granicu sa Sirijom; glavni joj je grad Tarz, rodno mjesto apostola Pavla
cimbal (grč.) – glazbalo udaraljka, dva diska od bronce kojima se udara jedan o drugi

dromedar (lat.) – jednogrba, arapska deva

Forum – glavni trg antičkog Rima

genij (lat.) – duh, zaštitničko božanstvo
gladijatori (lat., od gladius, kratki mač) – robovi ili profesionalni borci u starom Rimu koji su se borili na javnim priredbama u arena

hasura (tur.) – prostirka od rogožine

Herod – Herod Veliki (oko 73. pr. Kr. – 4. pr. Kr.), judejski kralj, rimski vazal i saveznik, okrutni samodržac

imperator (lat.) – car

Jaffa – grad i luka na obali Sredozemnog mora u današnjem Izraelu; u doba Križarskih ratova glavno obalno uporište i središte opskrbe križara

Joppa – stariji naziv za grad **Jaffa** (v.)

Kaldeja – u antičko doba naziv za južni dio Mezopotamije; Abraham je rođen u okolici grada Ura u Kaldeji

kanonik (lat.) – viši svećenički čin u katoličkoj crkvi

kapitel (lat.) – glava stupa, gornji istaknuti dio koji nosi teret luka ili grede, često ukrašen

Kapitolij – jedan od sedam rimskih brežuljaka, sjedište vlasti

kitara (grč.) – citra, glazbeni žičani instrument

legionar (lat.) – pripadnik legije, rimske vojne jedinice, profesionalni vojnik

lutnja (tal.) – starinsko žičano glazbalo

Medija – antička država u jugozapadnoj Maloj Aziji (danas dio Turske)

mogranj (tal.) – vrsta šipka, nar

Nikeja – Niceja, antički grad u Maloj Aziji, u blizini Bospora; u vrijeme Prvog križarskog rata grad su zauzeli Bizantinci i križari

obelisk (grč.) – antički spomenik, visoki četverostrani stup koji se prema vrhu sužava, karakterističan za stari Egipat

omen (lat.) – znak

Palatin – jedan od sedam rimskih brežuljaka, na kojemu se nalazila carska palača; iz njegovog imena potiče riječ palača

Ramle – također Ramla ili Rama, grad u današnjem središnjem Izraelu, na ras-kršću puta koji iz Jeruzalema vodi u Jaffu i puta iz Damaska u Kairo; važno trgovačko središte, u srednjem vijeku glavni grad Palestine, u doba križarskih ratova uporište križara

retor (grč.) – govornik; učitelj govorništva

Sabinska brda – planinski kraj sjeverno od Rima, kojega su nastavali Sabinjani, jedan od italskih naroda

saraj (tur.-perz.) – kuća, dvor, palača; svratište za karavane

Saronska ravnica – obalna nizina u današnjem Izraelu, između Sredozemnog mora i Samaritanskih brda

senator (lat.) – član senata, najvišeg državnog vijeća u Rimskoj republici i carstvu

sibila (lat.) – proročica

Sion – brežuljak u Jeruzalemu

sopljiv – zadihan

stapka – stabljika, peteljka

stijenj – žižak, fitilj, nit u sredini svijeće

štipavac – škorpion

Tabor – usamljeno brdo u Galileji; u Novom zavjetu mjesto Isusovog preobraženja

Tiber – rijeka koja protječe kroz grad Rim

Tiberije (42. pr. Kr. – 37. n. e., vladao od 14. n. e.) – drugi rimski car, Augustov posinak i nasljednik; ispočetka uspješan i pravedan vladar, nakon 27. godine povukao se na otok Capri, postao nepovjerljiv i paranoičan, te ubijao svoje moguće političke protivnike

trijumfator (lat.) – pobjednik, onaj koji slavi vojnu pobjedu, trijumf

trubadur (franc.) – srednjovjekovni pjesnik, pjevač i svirač, koji najčešće stvara i izvodi ljubavne pjesme

Vezuv – aktivni vulkan pokraj grada Napulja; njegova snažna erupcija 79. godine uništila je gradove Pompeje i Herkulane; u vrijeme cara Tiberija smatralo ga se ugaslim vulkanom, čak i običnom planinom, jer stoljećima nije bilo erupcija

zabat – trokutasti dio zida ispod krovništva zgrade, palače, hrama i sl.